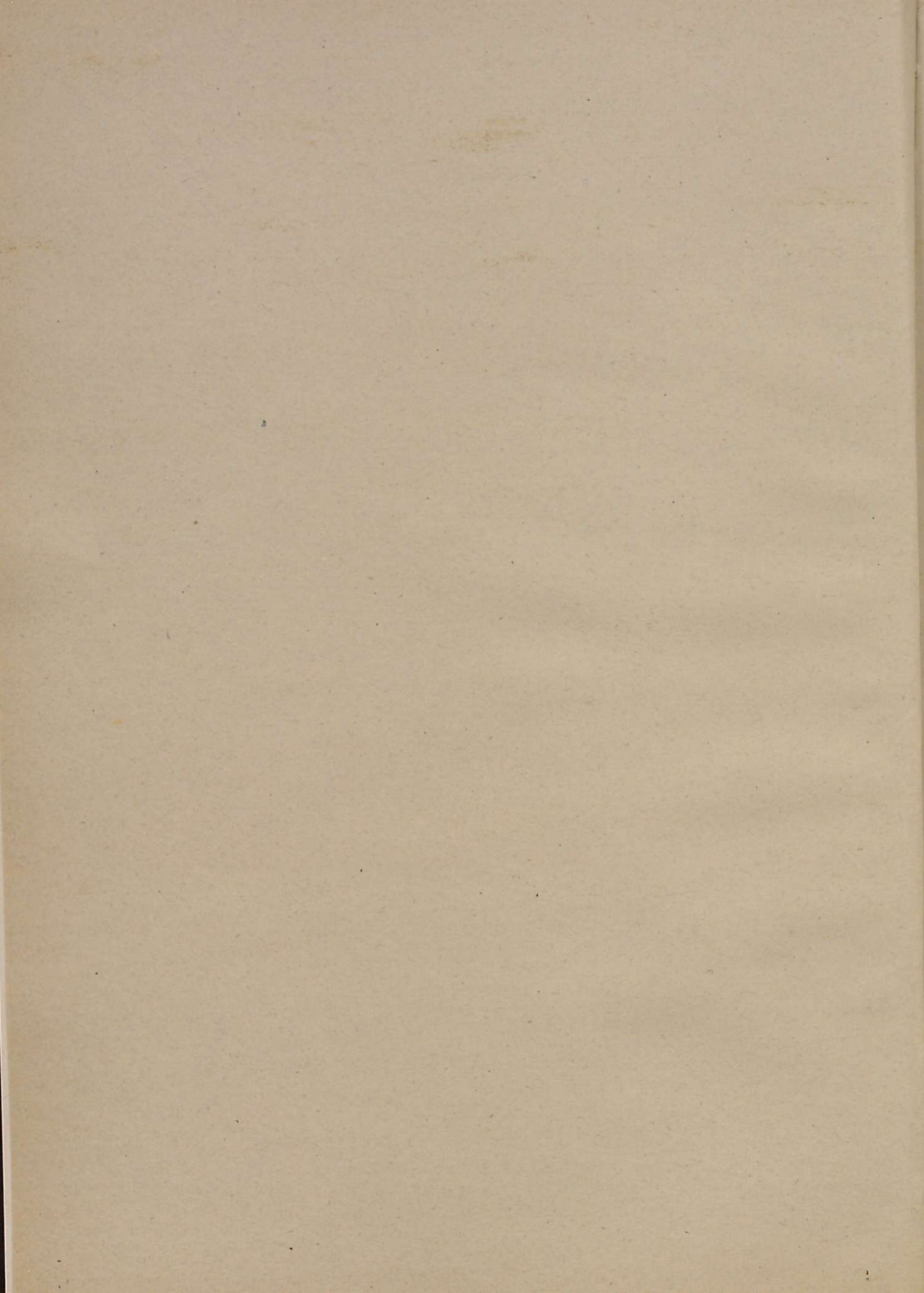

LEZO 14

«Lezo» 13
1995.eko Maiatza

Azalaren egilea: Dario de Regoyos (1900. urtea)
Iturria: Los Grandes Maestros de la Pintura y Escultura Vasca (7)
Retana Argitalatxea, 124 or.

Fotokonposaketa eta Inprimaketa:
ANtza Industrialdea, 2
20160 Lasarte-Oria

- AURKIBIDEA -

HITZAURREA	9
------------------	---

HISTORIA

1.- "Lezoko sorrera, pertsonaiak eta sinboloak" JOSEBA AURKENERENA BARANDIARAN	11
2.- "Martin Arpidekoa" LANDER ZURUTUZA	18
3.- De lo que sucedió en la plaza de Lezo luego que voló un proyectil" THOME SANCHO	19

KULTURA

1.- "Ibilaldi erregulatua haurtxoentzat" ARTZAI	21
2.- "Curso de Euskara para padres y madres este verano en Gaztelu" OROITZENE AEK EUSKALTEGIA	23
3.- "XX Aniversario de 'IXKULIN' Sociedad Gastronómica y Recreativa" RAFA BANDRES	24

GIZARTEA

1.- "Hamar urte luze gartzelan eman ondoren Pello Kuesta berriro gure artean" IÑAKI ZIPITRIA	31
2.- "Hautagai abertzaleak Lezon" JOSE LUIS EGIA	41
3.- "Juan Anjel gogoan" MUNTTAR	50

SAIOAK

1.- "Euskal monoteismoa atzo eta gaur" JOSEBA ZABARREKO	51
2.- "Publizitatearen hizkuntzaz. Publizitate subliminalaz" XABIER GABILONDO ETXANIZ	55
3.- "Herriak min" ANTTON LEUNDA	61
4.- "Akelarrea: Emankortasunezko euskal erritoen aztarna" NIKOLAS ALBISU	64

EKOLOGIA

1.- "Lezoko Autobidea"	
LEZOKO AUTOBIAREN AURKAKO HERRI EKIMENA.....	73
2.- "Zubitxo erreka bizirik"	
LEZOKO EKOLOGI TALDEA	80
3.- "Pagoa"	
LEZOKO EKOLOGI TALDEA	85

LITERATURA

► IPUINA

1.- "Haur eta gaztetxeon literatur lehiaketa 1994"	
UDAL LIBURUTEGIA	87
2.- "Aititaren fusila"	
JOSEBA ZABARREKO.....	92

► POESIA

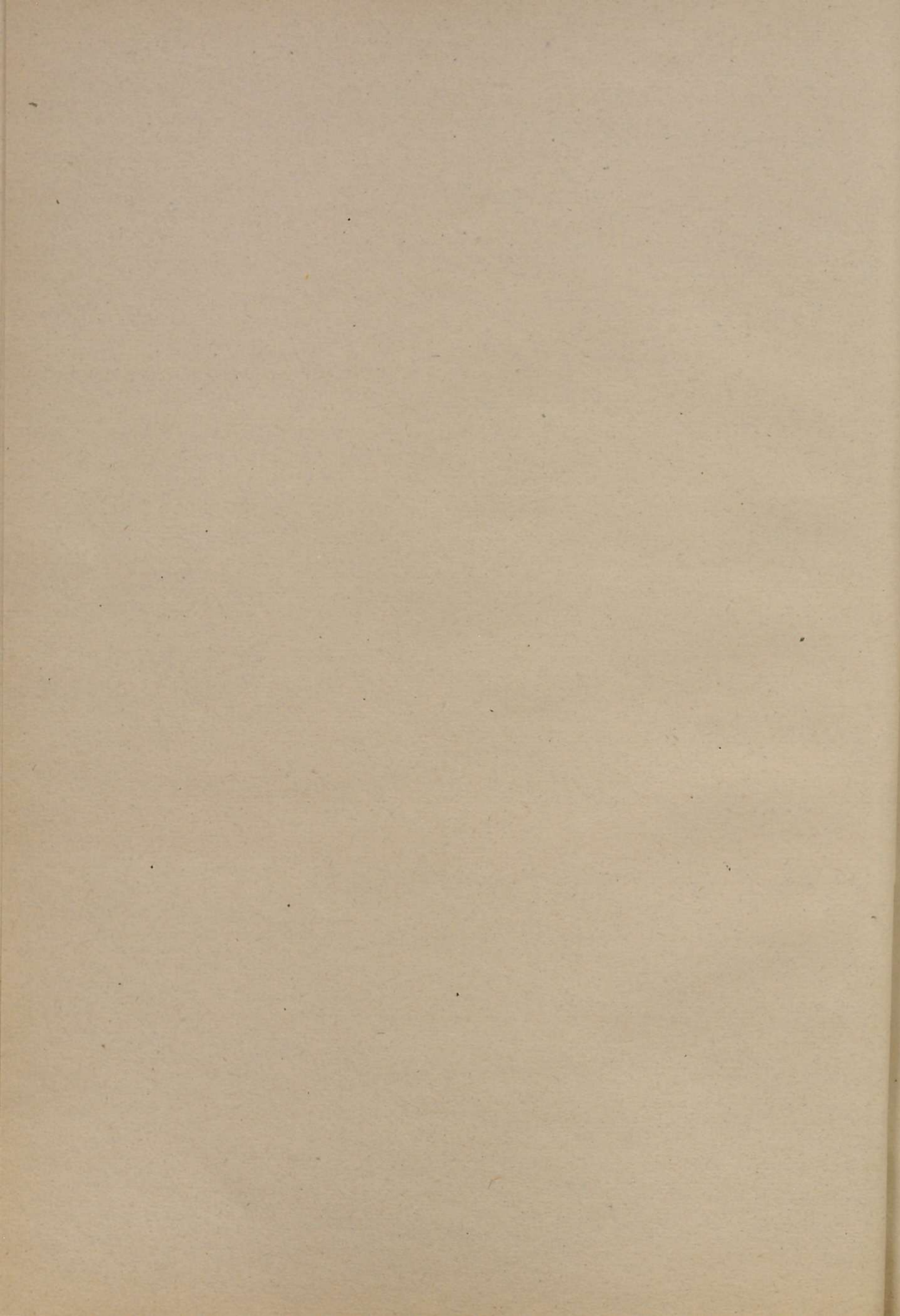
1.- "Amona Abelinaren kantua"	
AMONA ABELINA ZABALA	96
2.- "Elurra / Nieve"	
ALFONTSO ARANBURU	99
3.- "Tu paraiso"	
SILVIA RODRIGUEZ	100
4.- "Sigue tu camino"	
SILVIA RODRIGUEZ	101
5.- "Yo te"	
SILVIA RODRIGUEZ	101

► BERTSOLARITZA / AHOZKO LITERATURA

1.- "Nekazariak morroi"	
MARTZELINO LEGORBURU "ARGIÑANE"	102
2.- "Argiñaneren txistek"	
MARTZELINO LEGORBURU "ARGIÑANE"	103
3.- "Bertso berriak -1924-"	
JUAN JOXE SARASOLA "LEZO"	104

► IRITZI ARTIKULUA

1.- "La primera de las violencias es la injusticia"	
RAFA BANDRES	107

HITZAURREA

Udaberriarekin batera hemen dugu Lezo aldizkariaren beste ale bat, bete betea, kolore eta itxura guztietako lorez betea. Har ezazu eskuetan eta sar zaitez gustokoen duzun bidezorreen barrena, ziur gara topatuko duzula zure gustokorik, kontu zaharrak ez badira berriak, era batekoak ala bestekoa.

Ale honek aurreko guztien bidetik jarraitu du eta berriro ere hainbat lezoarren laguntza jaso dugu, zeinek historiaz zeinek poesiaz edo bertsoz. Aukera zabala, zabala den bezalaxe gure herriaren izaria. udal talde berriari, aberastasun honetaz jabetu, honen alde egin dezan eskatzen diogu.

Barkamenak eskatu beharrean gara, ordea, ilusiorik handienaz beren idazlana gure eskuetan jarri eta ale honetan argitaratu gabe ikusi duten guztiei, lan ugari izan dugu esku artean eta aukeraketa egin beharrean izan gara, hala ere zaudete lasai hurrengo alean argitara emango baititugu, zin dagigu.

Llego la primavera y con ella un número más de esta revista, repleta, como acostumbra, de los más variados colores y matices de esta. Tómallo entre tus manos y descubrelo estamos seguros de que encontrarás más de una sorpresa agradable.

Este número, siguiendo la costumbre de los anteriores reúne múltiples trabajos de los colaboradores lezoarras cada cual aportando desde su ambito. Una gama tan amplia como la dimensión misma de nuestro puéblo la cual pedimos que apoye al nuevo Ayuntamiento.

Por otro lado hemos de pedir disculpas a aquellos que ilusionadamente nos han hecho llegar sus colaboraciones y que por falta de espacio no los han visto publicados en este número. Os prometemos que en el siguiente número lo veréis.

Eskerrik asko.

Lezoko Elkarte Koordinakundea
1995EKO maitza

“LEZOKO SORRERA, PERTSONAIK ETA SINBOLOAK”

1.- Lezo herriaren sorrera eta bere izenaren jatorria

Aintzinatean, euskal lurraldeak jaiotzear zeuden garaietan Hondarribia, Hendaia, Irun, Errenteria, Oiartzun, Lezo eta Pasaia hartuz, eta Donostiako ateetaraino iritsiz, Oiarso (edo Oiartzun) izeneko eskualde zabala ezagutzen zen. Lezo sortu gabe zegoen oraindik, eta gaur bereak diren lurretan arrantzale eta artzaien txabola batzuk, besterik ez zeuden. Badirudi gure lurretara etorritako lehenengo biztanleak, Nafarroako Bortziri aldetik etorritako baskoien leinuko artzaiak izan zirela, eta geroxeago Gipuzkoa aldetik etorritako barduliarrak. Aipaturiko bi euskal leinuak Oiarso bailaran zehar zabaldu ziren, herrixka ezberdinak sortuz.

Bi giza talde horiei gehitu behar zaie hirugarren bat, gaskoiak. 1.100 eta 1.200 urte inguruan, eta gaur egun oraindik ezagutzen ez ditugun ezkutuko arrazoiak direla eta, itsasaldeko gaskoi franko Euskal Herrira jeisten hasi ziren, Lapurdi aldera lehendabiziz, eta Gipuzkoako kostaldera geroagoz, batez ere Donostia eta Hondarribia artean dagoen itsasertzera. Batzuek diotenez, Frantzia eta Ingalaterraren arteko gerra luzea izan zen emigrazio honen arrazoia. Beste batzuek berriz, garaiko gosete eta pobrezia defendatzen dute arrazoi nagusitzat. Merkatalgune berrien beharra ere, askoren ahotan dagoen bitartean. Bata edo bestea, edo danak nahasirik, auskalo! gauza da milurteko honen bigarren

LANDER ZURUTUZA

*Badirudi, gure
lurretara
etorritako
lehenengo
biztanleak,
Nafarroako
Bortziri aldetik
etorritako
baskoien
leinuko artzaiak
izan zirela.*

Lezok, oso
herri pobrea eta
umila denez,
oso gosete
haundiak
ezagutu ditu.
Hortik omen
datorkie bere
biztanleei,
aldameneko
herrietakoek
emandako
goitizena
"trapujaleak"
alegia.

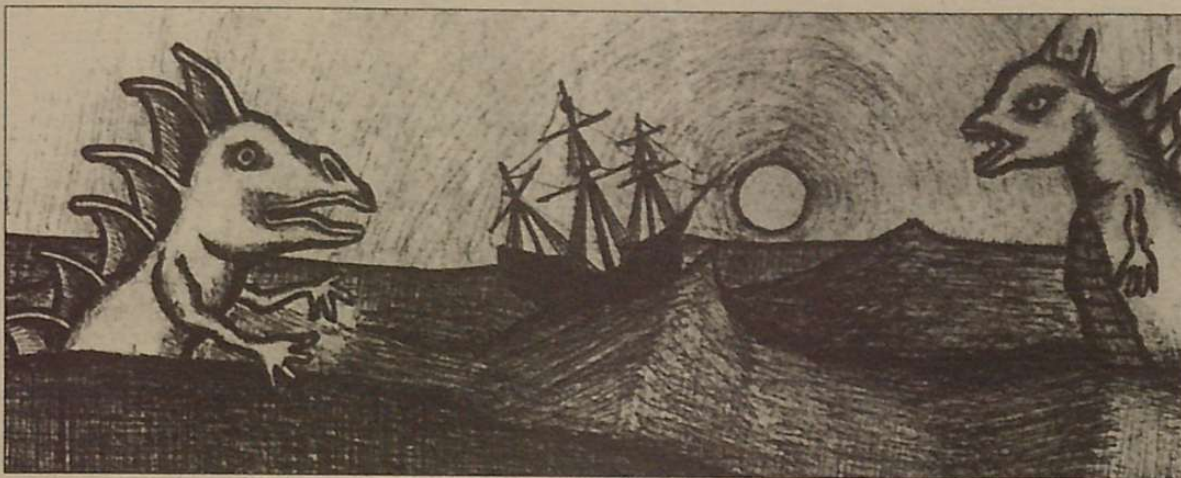

hirugarren ehunkaden artean izugarrizko gaskoi emigrazioa eman zela Gipuzkoako kostaldeetara, gehienbat Oiarso izeneko bailarara. Oiarso eskualdeko itsasaldea lintzurez beterik omen zegoen, Lezo horietako batean zegoelarik, eta itsasoari lurak irabazi nahian, Nafarroako erregeek hasiera batean eta Gaztelakoek geroxeago, gaskoiak ekartzeari ekin zioten hauek oso trebeak baitziren lintzuren legortze lanetan. Hortarako, lurra eta belarra, uraren bitartez lotuz, eta hormak eginez, "lazon" edo "lezon" (euskaraz -lezoi-) izeneko sistema zerabilkitelarik.

Sistema hau oso garrantzi haundikoa izan zen Lezoren sorreran, lehenengo biztanle talde zabalak gaskoiek legortutako lintzura desagertu ondoren sortutako lurretan kokatu baitziren. Gaskoiek legortze lanerako erabilitako sistematik omen datorkio herriari, gaur daraman izena, baita herriko familia nagusia izan zen LEZOHANDIARI ere. 1203. urtean, eta Gaztelako Alfonso VII.ak emandako agiri berezi baten bidez, Hondarribiak bere udala lortu zuen, eta agiri berean esaten denez, erregeak Pasaiako badian dagoen itsasadar batetan, eta beti Hondarribiko barrutiaren barruan, unibertsitate mailako bat antolatzeko baimena eman zion GILLERMO LAZONekoari hitz hauek erabiliz?

"ITEM DONO VOBIS
GUILLELMUN DE LAZON
ET SOCIOS SUOS, UT SINT
VESTRI VICINI"

Badirudi aipaturiko Gillermo Lazoneko hori oso lotua zegoela gaskoiek erabilitako lazoi sistemarekin, eta hortik aurrera bera eta bereak -LEZOHANDIA leinua hain zuzen-

LANDER ZURUTUZA

Lezoko untzioetatik monstroez beteriko balizko itsasoetara joandako itsasontzi ugari sortu ziren.

bertako agintari gisa finkaturik gelditu zirela. Hondarribia merkatal arrazoiak zirela eta jaio zenez, badirudi bere azpian zegoen Lezoko unibertsitatea osagarri gisa erabilia izateko sortu zela. Orduz geroztik, Lezok oso harreman estuak izan zituen, Hondarribiko barrutian ere, zegoen Pasai Donibanerekin. Diru bera zerabilkiten, Eliz Barruti eta Kalbido berdinetan sarturik zeuden, ospitale eta eliza bera zeuzkaten, eta biak txandatzen ziren Jaizkibelgo larreetaz baliatzeko orduan. Piskanaka piskanaka banatuz eta bereiztuz joan ziren, 1614. urtean Pasaiak, Hondarribiaren agintapetik atereaz, bere udala lortu zuen arte. Irunek 1776. urtean gauza bera lortu zuen, eta ordutik Lezo, unibertsitate gisa, Irungo barrutian gelditu zen. 1805.eko irailaren 26an kaleratutako erret agiri batean esaten denez, bai Nafarroak eta bai Hondarribiak ekonomi garapen zabala eduki zezaten, Hondarribia, Irun, Pasai Donibane eta Lezo, Gipuzkoako lurraldetik kanpo eta Nafarroako erresumaren barruan gelditu ziren. Eta honela izan zen 1814. urterarte. Lezo ez zegoen ados neurri honekin, lehentasun ekonomiko guztia Hondarribiri ematen baitzitzaion, eta makina aldiz eskatu zuen bere bereizketa bai Nafarroatik eta baita Hondarribitik ere. Azkenik, 1818. urtean Lezok bere udala lortu zuen. Une zehatz hartan, Lezok, portugintzan edo nekazaritzan aritzen ziren 120 bat familia zituen. Gillermo Lazonekoaren garaietatik bere burua udalerri gisa antolatu ahal izan zuen arte, seirehun urte igaro izan ziren.

2.- LEZOAR PERTSONAIK HISTORIAN ZEHAR

- GILLERMO LAZONEKO.- 1203. urtean Lezo fundatu zuena.
- MIGEL ETA JOAN ALKAIAGA, anaiak.- Navas de Tolosan burukatu zutenak.
- DOMINGO VILLAVICIOSA.- XVI. mendean Flandriara joana itsasarmada baten almirante gisa. Flandrian hil zen.
- JOANES VILLAVICIOSA.- Ozeanoko itsasarmada baten jenerala izendatutakoa
- MARTIN VILLAVICIOSA.- Itsasgizon ospetsua, 1582an frantsesekin izandako itsas gudate batean hilik.

LEZOKO PERTSONAIK: 1.- Gillermo Lazon/ 2.- Joanot Villaviciosa. / 3.- Jaimes Zamora / 4.- Domingo Arizpe / 5.- Lope Martinez Isasti / 6.- Leon Iriberry / 7.- Frantzisko Gaintza . 8.- Jorge Etxeberria / 9.- Eugenio Otsoa / 10.- Jon Garbizu "Zubigarr" / 11.- Daniel Garbizu "Iruzubi" / 12.- Elias Salaberria / 13.- Antonio Pildain / 14.- Joan Joxe Sarasola "Lexo" / 15.- Tomas Garbizu / 16.- Ramoni Perez Azkarate "Gaintxurizketako Sorgina" / 17.- Polentzi Gezala / 18.- Xanti Zabala "Lexo" / 19.- Patri Urkizu / 20.- Xanti Espina.

- JOAN LEZOKO.- Itsasgizona, kortsarioen aurka borrokatuz hilik suertatu zena.
- JOANOT VILLAVICIOSA.- Jaiotzez sanjuandarra baina Lezon bizi izan zen Erret Itsasarmadaren almirantea.
- MIGEL ETA ESTEBAN VILLAVICIOSA anaiak.- Aurrekoaren semeak. Lehenengoa 1573an hil zen olondresekin borrokatuz, eta bigarren Erret Itsasarmadaren almirantea izatera iritsi zen.
- JOANES LEZOKO.- Ezagutzen dugun lehenengo balearrantzale lezoarra. 1570. urtean bere untzia Ternuako uretan hondoratu zen, eta bai bera eta bai bere tripulazioa osoa izeberg baten gainean salbatu ziren.
- JAIMES ZAMORAKO.- Pilotu nagusia Espainiako itsasarmadan. Felipe II.aren garaian "Mareas derrotas" izeneko itsas tratatua idatzi zuen.

- DOMINGO ARIZPE.- Galeoi baten kapitaina eta pilotu nagusia. 1587. urtean hil zen Cadizen, Francis Drake kortsari ingelesaren erasoaldi batean.
- MIGEL ITURAIN.- Pilotu eta itsasgizon ospetsua. Espainiar "Itsasarmada garaiezinean" ibilitakoa. Ekaitz batean hil zen 1597. urtean.
- ONOFRE NAGUSIA.- Ofizio Santuko familiarra eta administrazio publikoko karguduna. 1600. urtean hil zen.
- ONOFRE TTIKIA.- Santiagoren Ordeneko zalduna, eta Erret Galoietako hornizio eta materialen gordelari eta zaindaria. 1612. urtean zendu zen.
- LOPE MARTINEZ ISASTI.- (1560 -edo 70- -1612) Apaiza, teologian doktore, San Joan Bataitzailearen Parrokiako benefiziario eta presbiteroa. Idazle eta historiagile ospetsua. Bere lanik garrantzitsuenak hauexek direlarik: "Compendio historial de la provincia de Guipuzcoa" eta "Relación de las malélicas de Cantabria".
- LEON IRIBERRI.- Kortsaria. 1662. urtean itsasoan galdu zen, Cadizerako bidean.
- JOANES BIDARTE.- Andreone etxeko jauna. Holandan hil zen preso 1641. urtean.
- FRANTZISKO GAINZA.- 1658ko azaroaren 7an jaioa Gaintxurizketako Gaintza baserrian. Apaiza, Irungo Parrokiako erretorea, idazlea eta historiagilea. "Historia de la Universidad de Irun-Uranzu" izeneko liburua idatzi zuen.
- JORGE ETXEBERRIA.- Pilotua eta kapitaina. Toulon-go portu frantsesean hil zen 1743. urtean.
- EUGENIO OTXOA.- (1815-1872). Literaturgile, elaberrigile eta margolaria. Liburu franko idatzi zuen, bai espainieraz eta bai frantseseraz.
- AXENXIO LASA.- (1889-1967). ELAko idazkari nagusia izana eta hizlari trebe bezain ospetsua.
- JON GARBIZU "ZUBIGAR".- (1893-1930). Euskal idazlea.
- DANIEL GARBIZU "IRUZUBI" (1897-1984). Aurrekoaren anaia. Olerkari, bertsolari eta abeslaria.
- ELIAS SALABERRIA.- 1954ko uztailaren 14an hil zen pintore haundia.
- ANTONIO PILDAIN.- Parlamentari nazionalista izana eta gero Francoren garaian Canariasko gotzaia. 1973. urtean zendu zen.
- JUAN JOXE SARASOLA "LEXO" (1897-1952). Bertsolaria, Irurtzun baserrian jaioa.
- HIPOLITO GEZALA.- Musikari eta organojole haundia. 1958. urtean hil zen.
- TOMAS GARBIZU (1901-1989). Zubigar eta Iruzubiren anaia. Musikaegile ospetsua.
- RAMONI PEREZ AZKARATE.- "Gaintxurizketako Sorgina" ezizenez ezagunagoa. Errenteriarra izan arren Gaintxurizketan bizi izana. Tarot irakurtzaile famatua. 1990eko apirilaren 25ean hil zen 64 urte zituelarik.

- POLENTZI GEZALA.- 1919. urteko azaroaren 20an jaioetako txistulari ospetsua.
- XANTI ZABALA "LEXO".- Gaintxurizketa baserriko seme bertsolaria.
- PATRI URKIZU.- Euskal idazle oparoa. 1946ko irailaren 2an jaioa.
- XANTI ESPINA ANDUEZA.- Musikari eta musikagile gaztea. Lezoko Kontserbatorioko zuzendaria. Lezoar ihauteriko soinuaren egilea. 1958ko maiatzaren 19an jaioa.

*Lope Martinez Isastik,
XVII. mendean,
Ternua aldean
balearrantzan
ibilitako lezoarren
herri ematen digu.*

3.- LEZOKO HERRIAREN SINBOLOAK

Herri bakoitzak bere nortasun berezia duenez, bereziak ditu ere, nortasun horren ager-garri diren sinbolo edo ikurrak: armarrria, bandera, koloreak, jatzera folklorikoa eta him-noa hain zuzen.

- 1.- ARMARRIari dagokionez, Pablo Gorosabel, XIX. mendeko gipuzkoar historiagile ospetsuak honela dio:

“Lezoko armarrria urre kolorezkoa da, bere beheko aldean, zilar eta urrezko olatuak daramazki, eta hiru hagin ur gainean. Hagin bakoitzaren gainean lertxun hosto berde bana eramaten duelarik”

Armarri gainean ipintzen den koroari dagokionez, badirudi markestiarra dela, eta agian Lezok bertako markesen menpe igarotako denboraldi luzea nahi digu grafikoki agertarazi.

- 2.- Lezoko BANDERAK, armarrrian oinarriturik dagoenez, bere koloreak hartu ditu: zuria eta urea.

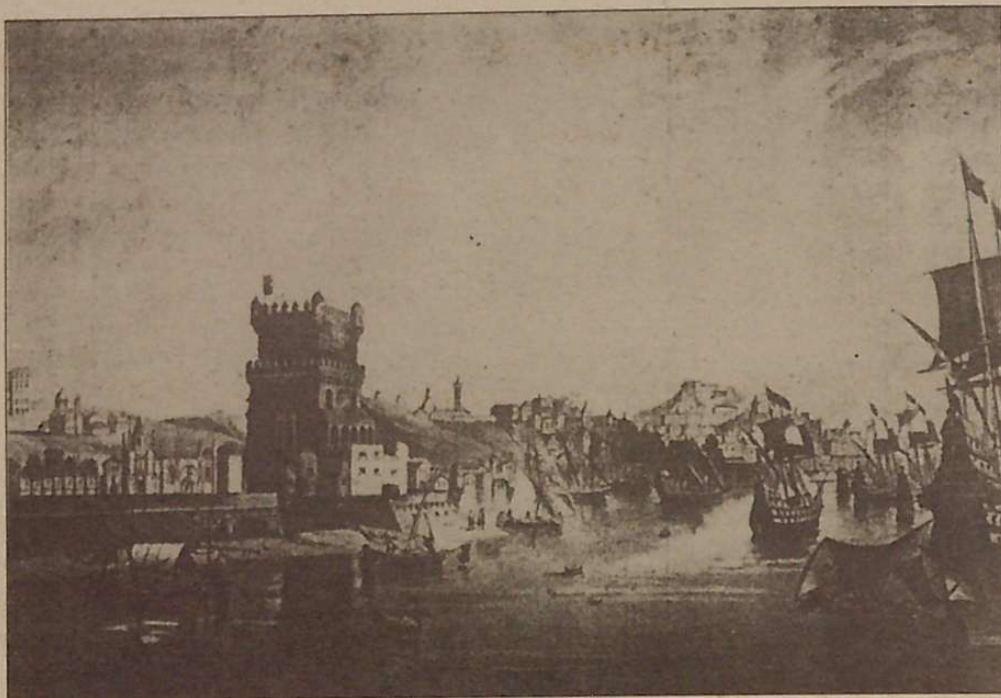
- 3.- Heraldikari jarraituz zuria eta urrea herriko kolore gisa hartu behar ziren arren gaur. Lezoko KOLOREAK zuri-berdeak direla esan beharra dago. Bere garaian famatua izan zen Ipintza zalditegi lezoarrak bi kolore hauek zerabilzkien ezaugarri gisa, eta lortutako ospeak bi kolore hauek Lezorekin lotzea eragin zuen.
- 4.- Duela urte gutxi, eta "Lezotarrak" izeneko merkatal taldearen bitartez lezoar JAZKERA FOLKLORIKOA sortu zen, berehalaxe gure artean zabaldu zena. Honelakoa da: alkandora, galtza eta espartin zuriak, txapela, gerriko, lepozapi eta lokarri berdeekin konbinaturik.
- 5.- HIMNOA bertako semea eta musikaegile ospetsua izan den TOMAS GARBIZUK egin da. 1982ko abenduaren 18an Lezoko Unibertsitateko Udalak omenaldia egin zion, eta ordain gisa, Garbizuk, ordutik himnotzat harturik izan den "LEZOKO HERRIA" izeneko ereserkia eskeini zion Lezoko herriari.

LEZOKO HERRIA

<p>1.- Itsaso gainetik
Jaizkibel mendia,
mendi gibelean,
Jaizkibel oinetan
Lezoko herria.</p>	<p>4.- Gora gora Lezo,
hain izen haundiko.
Gure aurrekoen
sorleku garbia,
euskaldun herria.</p>
<p>2.- Hemen biltzen dira
euskaldun jendea,
aintzinetik baita
guztiz ezaguna
Gurutze ahalduna.</p>	<p>5.- Izan lagun arteko
herri maitaleak.
Zahar eta gazte,
haur ta emazte,
egin dezagun bat.</p>
<p>3.- Ezker, eskubi
zelai, baserri,
ondorengoen oinarri.
Ohitura zaharrak,
agurgarriak,
Herriko seme
gizon argiak.</p>	<p>6.- Eguna bezain laister
zabal atariak.
Agur zuri
ta zuk neri,
lagunurkoari.
Agur, agur, agur
agur t'erdiii!!!</p>

JOSEBA AURKENERENA BARANDIARAN

MARTIN ARPIDEKOA

*Lisboako
portua
(1588)*

Pilotua (Lezo, ? - Lisboa, 1593). Maria Alkaiagakoa lezoarrarekin ezkondu eta seme bat ukan zuen bederen, Juanes izenekoa.

Anitz urtetan erregeren gerra-ontzietan ibili izan zen, hain zuzen ere Gipuzkoako ontzian, bertako buru Antonio Urkiolakoa zelarik. Batik bat Bergara kapitainaren naoa eta San Matias galeoia aitzinatu zituen, Juan Alzegakoa almirantea lagun.

Lisboako portuan hil zen 1593an, San Matias galeoian zebilela. Hala, hiri hartako elizan ehortzi zuten.

Bestalde, Lope Isastikoak oso antzatsutzat zeukan, eta bere liburuan agerrarazi zuen, pilotuez diharduen atal berezian (ikus: "Compendio Historial de Guipúzcoa", 1626an idatzia).

LANDER ZURUTUZA

ITURRIA: Hondarribiko Udal Agiritegia: E/7/1/5/9.

DE LO QUE SUCEDIO EN LA PLAZA DE LEZO LUEGO QUE VOLO UN PROYETIL

Salud e gracia, letor. Grande es tu asombro al principiar esta lición, pero maior ha de ser tu espanto al finalizarla. Los sucesos que acá leerás ocurrieron en la plaza universitaria de Lezo a diez e siete días de sitiembre anno del Señor de mill e novecientos e noventa e quatro, fiestas de la Santa Cruz.

Aquel día amaneció negro, que de vivir Noé creierase en víspera de Diluvio Universal. Arreciaba ia el temporal para cuando ilusionados muchachos, padres e madres, e los comisionados de Ayerruco Mendiçalien Bilcura facían aiuntamiento en la plaza de Santo Cristo, con delegación para colocar un buzón en forma de torreón en la cumbre del Ayerru, confín postrero del promontorio Jaizquibel. Acullá esperabase grande romería e regocixo a cargo de Cashiano, el acordeonista ciego, con repartimiento de panes, viandas e aguardiante.

Escucharonse las nueve campanadas matutinas del relox del concexo. Llovía tanto que, previa vista ocular de los comisionados, no hubo lugar a la expedición. No obstante, determinaronse a improvisar en los arcupes de la casa concexil una fiestecilla con Cashiano, auxiliandose de la megafonía que se estila en tales solemnidades.

Item, para facer pública e notoria voz del iminente acontecimiento, don Juan María de la Borda e Mondragón, a la sazón cargohabiente del Ayerruco Mendiçalien Bilcura requirió la venida de Michel de Suberoegui e Olaiz, vecino muy señalado e ayudante asiduo, quién llegaba con grande ánimo de ascender a la montaña, aunque tenianle notado alien-to a JB e ojos de gaupasa. E, a rato que llegó, dixole dicho la Borda:

– Mixel, coetiac bota bear día (en romance, “Michel, hay que lanzar cohetes”).

E por non contradecirle echó mano a tres cohetes de un montón que había e entram-bos los dos ficiéron diligencia para dispararlos. Demientre la Borda suxetaba una tablilla que servía de plataforma de lanzamiento (sepa vuesa merced que ahora muchos años sir-vió a su Magestad como soldado ordinario en las COES, sin embargo de que pasó algun tiempo en presidio), dicho Michel solicitole lumbré a aguacil que non estaba de guardia, pues ahora un tiempo había dexado de fumar tabacos, e asibién preguntole si había con-tradición con ordenanza pública o privada. E aguacil con gesto despreocupado diole a entender que non lo había.

Desta manera procedieron, a saber, la Borda suxentado la tablilla, Michel prendiendo la mecha del proyectil, e aguacero mojando a ambos e interponiendose en la trayectoria. Entre los sonos de Cashiano partió el primer cohete, bastante bien dirixido; presto, el segundo, que más mal que bien libró la casa concexil (arreciaba de suerte que ambos hombres arrimabanse cada vez más a los arcupes). Dixo la Borda:

– Oi oso juxtuan pasa da (“Ese ha pasado muy justo”).

Incontinenti tocole vez al tercer proyectil. Pero non prendía por más diligencias que facian e, non serenándose el aguacero, dichos la Borda e Michel ibanse cada vez más adentro. Postreramente el proyectil salió disparado, non sin sentimiento de ambos suxectos, pues faltandole el angulo que era menester estrellase contra el texado de la casa concexil, con grande estruendo e aparato. E tornose el aguacero de líquido a sólido, caiendo fraxmentos de texa a manera de cuentas de rosario sin cordel. Cashiano, en acto reflexo, agarrose al brazo de la dama de dicho la Borda, pues hallabase a la sazón muy cerca dél. Asibién, mudado el susto, trasformose la pesadumbre en regocixo.

Item, Michel de Suberoegui e Olaiz recoxió un fraxmento de texa que guarda en casa (cuya autenticidad certifico), e una moza llamada Iciar de Luján, vecina de la villa de Rentería, llevose otro por indicación de aquel:

_ Eman eman echera, emendic urte batzuta farra ingo dugu ta (“llevatelo a casa de recuerdo, que dentro de algunos años habemos de reir”).

Item, huboi acullá más restos del accidente entremezclados con música e fandangos de los romeros que quedaron. Asibién acabose el yantar, que non sobró pan bastane que llenase buche de gorrión. E oiose decir a susodicho Michel, inter amigos, que aquella xornada los académicos de Euscalçaindia mudaron el nombre de alchaferua (“cohete”) por el puscatexua, a la sazón más acomodado a las leies de la retórica.

Fueron testigos don Juan Maria de la Borda e Mondragón, Michel de Suberoegui e Olaiz, e Iciar de Lujan. Y en fée dello firmé, fecha ut supra, io Thomé Sancho, escribano.

POST DATAM: En cruzando la plaza de Santo Cristo, luego de leida la presente, verá vuesa merced abierto un boquete entre fachada e texado de la casa concexil, e sabrá que desta e non de otra manera se sucedió.

Item, es subiendo al promontorio Jaizquibel hallará v.m. un buzón con fecha diez a siete de sitiembre (de cuando el proyectil) pero habrá de saber que non fué colocado hasta veinte e tres de octubre de mill e novecientos e noventa e quatro.

THOME SANCHO

IBILALDI ERREGULATUA HAURTXOENTZAT

Martxoaren 26a ez zen igande normala izan Lezon. Goizeko zortzi t'erdietarako plaza jendez gainezka zegoen. Plaza betetzen zutenak 400 haurtxo inguru eta hauekin batera poliki poliki ibiltzeko asmoz etorritako 150 pertsona heldu.

Mendi bilkura hori eskolarteko VIII. mendi lehiaketaren barne antolatua zegoen. Ibilaldi honetan parte hartu zuten haur gehienak Irun eta Hondarribiako eskola eta ikastoletakoak ziren, 210; Orereta ikastolak eta Urdaburuk 76 gaztetxo ekarri zituzten, Antxotik 22 etorri ziren, Allerruk herri eskolako eta lizeoko 54 haur ere bildu ziren eta beste ikastetxe edo leku desberdinetako 33 haurrek ere parte hartu zuten mendi martxan.

Lezoko Mendizale Gazteak Guadalupen.

Antolakuntza lanetan fin aritu ziren Allerru elkarteko mendi sailekoek, eta egia esan behar badugu, poliki prestatu zuten iragan beharreko bidea. Jakin dugunez azken asteetan horretan aritu ziren matxete, aitzur, sega, sarde eta antzekoaz baliatuz. Normala den bezala, horretan aritu zirenak, igandean oraindik bere eskuetan zituzten egindako prestaketa lanen arrastoak, bulegari, gidari, margolari, haur zaintzaile, mantenimenduko langile eta besteen eskuek ikasi zuten zer den beste lan mota bati egitea, bidea irikitzeari ekitea; ote, sasi eta belarrak ziren pasa beharreko bideetako paisaia; guztien gogo, izerdi, indar eta lanaz moztu eta bazterreratuak izan ziren. Nahiz eta eskunarruak jarri, esparradrapua jarri, babak irten zitzaizkien.

Ibilaldia eguerdiko hamabi t'erdietarako bukatua zegoen, eta berriro jendez gainezka zegoen plazan hor genituen trikitilariak bere doinu alaiez egunari festa giroa emanaz. Haur guztiak irrikitan ziren ea noiz jasoko zuten ibilaldian parte hartu zutela zioen diploma matxoa.

Lau ordu iraun zuen ibilaldiak, eguraldia ibiltzeko ezin hobe zen, ez bero ez hotz, ez eguzki gehiegi ez laino, eguraldi aparta. Plazatik irtenda kale nagusira jo zuten ibiltariak, Andreone parean bidea gurutzatuz hartuz mendirantzako bideska. Sorotxotik aurrera Txartiku aldera, hemendik Mitxitxolarantz; Buenos Aires eta Londres urrutiko izenak izan arren gertu izan zituzten mendizale gazteak. Mendiak ba omen ditu bi momentu oso inportanteak, bata gailurra egitekoa eta bestea berriz errezagoa izanagatik ez inportantzi gutxiagokoa, hamaiketakoa egitekoa; ordu erdia izan zuten egarri eta goseak hasetzeko. Ondoren Frantzesanetik berriro oinez gurdi bidean barrena Harrobiraino, hemendik Torrejil aldera eta herri bidetik barrena Darieta berri pasatuz, gain hartatik eskola berriak ikusi ondoren denok plazara.

Ibilaldi hau burutzeko Allerru mendi sailekoek ere jaso dute laguntzarik. Bai Lezoko zenbait guraso, bai Donibaneko zenbait guraso hor topatu genituen bidean, agindu zitzaizkien lanak fin betetzen. Lezon haurren munduan esperientzi haundia duten Ekaitzeko animatzaileek ere ezin zuten faltatu zita horretara; bertan ziren eta gomendatutako lanak bikain bete zituzten; herriko batzuk diotenez, hauek oso pasa omen zuten eta ilunabarrean hor omen zebiltzan kalez kale kantari.

Hau irakurtzeak inbidi pixka bat eman badizue, heldu, gaztetxo edo haur; igande goizetan ez zaitezte ohean geratu, larunbata gauetan ez zaitezte berandu oheratu, eta horrela edozein igandetan Allerruk antolatzen dituen mendi irteeretan parte hartuz, mendiaz disfrutatzeak aukera ezin hobe izango duzue. Astelehenean agujetak dituzuela, lasai, pasako zaizkizue, lehen irteeretan bakarrik gertatuko zaizue eta gainera ez dira mendian ibiltzeagatik izaten, bazkalondorengo pilota partiduengatik baizik.

ARTZAI

ESTE VERANO BARNETEGI PARA PADRES Y MADRES DE LEZO CON A.E.K.

E I EUSKALTEGI OROITZENE AEK, atendiendo a la demanda hecha por los padres y madres de Lezo, ha organizado un barnetegi (curso de internado en un pueblo euskaldun). Con esto se persigue dar el empujón definitivo a aquellas madres y padres que teniendo conocimientos básicos de euskara les falta lanzarse a hablarlo en el ámbito familiar.

La relación familiar en euskara favorece el desarrollo lingüístico de sus miembros.

El planteamiento didáctico del barnetegi, está basado en el proyecto de transmisión familiar del euskara, con el cual llevamos trabajando 5 años, con el cual estamos obteniendo resultados óptimos.

A pesar de que es la primera vez que se desarrolla una experiencia de este tipo en Euskal Herria la demanda de una oferta de este tipo entre nuestro alumnado nos anima a llevarlo a cabo.

Pensamos hacerlo en el pueblo gipuzkoarra de Gaztelu donde existen unas instalaciones adecuadas a tal efecto con comedor, habitaciones, salas de juegos, etc... y exclusivo para los padres e hijos de Lezo que participen en este proyecto.

Durante estos 15 días el trabajo de aprendizaje será constante, ya sea en clase (en horas de clase los niños estarán con un monitor) ya sea en las restantes actividades programadas. En este contexto la relación con los niños será fundamental para potenciar la relación en euskara dentro de la familia.

Así pues, si os interesa la idea y queréis saber algo más, pasad por el euskaltegi o llamadnos al 51 91 44 y os informaremos con todo detalle.

OROITZONE A.E.K. EUSKALTEGI

6 de Julio 1975 - 1995

XX ANIVERSARIO DE "IXKULIN SOCIEDAD GASTRONOMICA Y RECREATIVA"

En Radio San Sebastián "LA SER" el viernes 4 de julio de 1975, en nuestro espacio dedicado a la provincia dábamos a conocer la siguiente información:

"Nueva Sociedad Gastronómica Recreativa en Lezo: Su inauguración oficial, será el próximo domingo, día 6, a la una del mediodía,

con un entrañable acto al que se han invitado a Sociedades de las localidades cercanas; autoridades; etc... Esta nueva Sociedad Gastronómica Recreativa, llevará el nombre de IXKULIN, uno de los picos de Jaizkibel, al igual que la Sociedad Deportiva Cultural ALLERRU lleva el de otro de los picos, sociedad muy conocida por sus actividades deportivas, y, sobre todo culturales en la Villa lezoarra...

Esta nueva Sociedad, IXKULIN, es la primera con que se cuenta actualmente en Lezo, antiguamente, existió otra, hoy desaparecida, que se denominó "BIXI-BIXI", dentro de la línea de sociedades gastronómicas...

El local, está instalado, en Kale Nagusia nº 16, Casa JAMOT-ENEA, precisamente en el local donde solía entrenarse el levantador de piedras Angel ALBISU "SOARTE", y, allí, están sus tres piedras. Este local fue también lugar de reunión, y, donde guardaban su embarcación, la trainera, los remeros de Lezo.

Disponen de unos hermosos locales, donde no falta un detalle para su nuevo cometido, con sus hermosas mesas, con sus correspondientes bancos de fuerte y gruesa madera, en la nave principal, calculada para 75 personas con holgura: hermosa cocina central y, un coquetón patio, con unos modernos asadores-parrillas... Los enrejados de las puer-

tas y adornos en hierro, han sido obra del herrero del Barrio de Alcibar, de Oiartzun, el Sr. Zalacain, así como una figura de un levantador de piedras (Harrijasotzaile), que preside el Comedor o Sala principal, en homenaje a "SOARTE"... Y, un hermoso escudo, con el nombre de la Sociedad IXKULIN, cruzado por dos remos, en la fachada exterior, a su entrada a la Sociedad...

La Sociedad consta de 50 socios fundadores, que han aportado 5.000 pesetas cada uno y una cuota mensual de 500 pts, y, la JUNTA DIRECTIVA, la primera, está presidida por FERNANDO INTXAURRANDIETA, siguiente de vicepresidente y bodeguero Martín Goia Urrutia, Secretario José Antonio Dezagarat, Tesorero Miguel Susperregui y vocales: José Antonio Etxandi, Ángel Errasti, Antonio Amiano y Manuel Salaverria...

Todos ellos, los 50 fundadores, son lezoarras, con un promedio de edad de unos 30 años, y, eso sí, jatorras y de buen apetito, buenos "tripazaleak"... los cuales se ofrecen, y, están dispuestos a colaborar con otras sociedades de tipo cultural y deportivo, que necesitan ayuda para sus actividades, a las que encantados aportaran cuanto esté a su alcance... y, su buena voluntad, como lo destacan en su lema: "... teniendo como finalidad la promoción del deporte rural, y los bertsolaris como exponentes de la cultura euskaldun, así como la amistad entre todos".

Así pues, a partir del domingo, en Lezo, nace una Sociedad Gastronómica Recreativa IXKULIN maravillosamente montada, que será el punto de reunión de unos hombres alegres, optimista, y, de buen comer y mejor corazón, por ese ofrecimiento que acabamos de enumerar: abiertos a todos.

Nuestra más sincera felicitación a todos ellos, y, buen provecho.. On Dizutela..."

El próximo mes de Julio de 1995 se cumplen VEINTE AÑOS de la anterior información y por lo tanto de aquella inauguración...

Actualmente son cien socios que abonan una cuota de 800 pesetas mensuales y tras la Asamblea Anual ordinaria celebrada el pasado 28 de enero, su junta directiva es la siguientes: Presidente Rafael Izulain. Vicepresidente: Luis Cienfuegos. Secretario Juan Ma Martiarena. Contable: Juan Luis Zumeta. Bodeguero: José Ma Castro y Vocales: José Antonio Susperregui, Florencio Freire, Adrian Salaverria, Fermín Goldaracena y Martín Etxeberria.

Muchas son las anécdotas acumuladas durante estos veinte años, así como las comidas y cenas realizadas en homenajes, invitaciones a grupos de Canto Internacionales que acuden a los FESTIVALES DE TOLOSA, la Comida a los Jubilados en los Santakrutzak, que al no tener sitio en la Sociedad actualmente se realiza en el Colegio Joannes Etxeberri de Altamira, preparada por esta Sociedad, así como realizar la comida el día del Baserritarra, organizan los juegos rurales... tienen un abanico tan amplio en actividades que nos resultaría imposible detallarlas minuciosamente cada una de ellas... pero detallaremos algunas de ellas en su andadura inicial, dentro de los dos primeros años:

Sobre las comidas por fiestas a los jubilados, la primera fue el 15 de septiembre de 1975, siendo alcalde José Diago, y con un presupuesto de 60.000 pesetas para casi dos-

cientos jubilados... a primeros de septiembre IXKULIN comunicaba: "que todas las personas empadronadas en LEZO y, que tengan 60 años cumplidos antes del día 14 de este mes, y, encima tengan interés de asistir a un comida popular, que se dará, en la citada Sociedad IXKULIN de Lezo, pueden pasar, cuanto antes a recoger las invitaciones por la Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián, sucursal de Lezo, bajo el pago de 25 pesetas, precio simbólico, para dar mas seriedad al acto benéfico que se desea realizar, operación que deberá realizarse antes del próximo domingo día 7 de septiembre".

El 14 de septiembre del 75 fue un domingo de mal tiempo, lluvioso, y el lunes 15 el día dedicado a los mayores, a los jubilados lezoarras, acudiendo unos doscientos a la primera comida que dio esta Sociedad y desde entonces lo sigue haciendo anualmente con gran mimo y dedicación.

Ese mismo día 15 lunes, se jugaron las finales del PRIMER MEMORIAL JOSETXO ETXANDI organizado por la Sociedad Allerru con la colaboración de la Sociedad EKAITZ en el que intervinieron 120 parejas desde Alevines hasta Aficionados... y la cena tras las finales en IXKULIN, reseñamos esta coincidencia curiosa de que IXKULIN y el memorial JOSETXO ETXANDI cumplen años al mismo tiempo, por lo que también celebran en Septiembre su XX EDICION.

El 13 de diciembre del 75, sábado y festividad de Santa Lucía, se celebró en Lezo un importante concierto Coral, bajo los auspicios de la Diputación de Gipuzkoa, dentro del IX FESTIVAL CORAL DE GIPUZKOA, y, con interpretación de obras del maestro TOMAS GARBIZU, hijo preclaro de Lezo. El concierto tuvo lugar en la Iglesia Parroquial de San Juan Bautista a las ocho y media de la noche, interviniendo con gran éxito, la Banda Municipal de Txistularis de San Sebastián y la Schola Cantorum de Nuestra Señora del Coro de San Sebastián, bajo la dirección de Fernando Bergara, y al órgano Karmelo Sarasola... Tomás Garbizu estuvo presente junto a las autoridades locales, y el concierto fue muy aplaudido, en cada una de sus magníficas interpretaciones, tales como el "AITA GURIA"; Extremo de "MEZA NAGUSIA"; etc... y al sábado siguiente día 20, con otro resonante éxito, esta vez en la Basílica del Santo Cristo, a las ocho y media también y a cargo de la renteriana Coral Andra Mari, fue un concierto de Navidad organizado en esta ocasión por las Sociedades culturales del pueblo, y tras los cuales en ambas ocasiones finalizaron sus intérpretes cenando en IXKULIN.

Fernando Bergara, el director de N.S. del Coro en aquella ocasión falleció el pasado 1 de Octubre de 1994 cuando estábamos realizando este comentario.

El domingo 21 de diciembre del 75, IXKULIN organizó con la colaboración de las también Sociedades lezoarras ALLERRU y EKAITZ una comida homenaje popular a los Campeones de Gipuzkoa de Pala Larga, y, subcampeones de pala corta de 1975, segunda categoría, Patri Urkizu y José Luis Areitio, la comida fue a las dos y media de la tarde con el siguiente menú: Sopa de pescado, merluza rebozada, chuleta a la brasa, tarta, café y puro... llenaron IXKULIN los buenos aficionados a la pelota y amigos de los homenajeados.

El 24 de Noviembre del 94, estando realizando este trabajo Patri Urkizu consiguió con su obra literaria "MUNDUTARRAK. EXILIATUOK EZ GARA INONGOAK" fue el gana-

dor del premio de ensayo "BECERRO DE BENGEOA" en la modalidad de euskara, dotado con 600.000 pesetas. Un representante del jurado resaltó de la obra del lezoarra URKIZU "su línea argumental".

El primer Torneo de Mus de IXKULIN se celebró con 22 parejas desde el 16 de diciembre del 75, jugándose las finales, el sábado 17 de Enero de 1976 cuya organización la llevaron los socios FERNANDO INTXAURRANDIETA, que era el primer presidente, Antonio Landa y Manuel Etxandi. La clasificación final fue: Campeones José Goya (Neri Primero) y José Luis Goyenetxe (Xanjuan). Subcampeones: José Antonio Etxandi y José Ignacio Intxaurrendieta. Terceros: Rafael Aranzabal y su cuñado Pedro Rubio. Cuartos: Rafael Lecuona y Zamalloa. Quintos: Fernando Intxaurrendieta y José María Salaberria (Miyura). Sextos: Paco Etxandi y Eusebio Sarasola. Septimos: Manuel Etxandi y Manolo Leunda y Octavos: José Ugalde y Josi.

La imposición de txapelas, entrega de trofeos y otras distinciones se celebró al sábado siguiente día 24 de Enero del 76 a las 21.30 horas, a los cafés de una cena en la misma sociedad que fue amenizada por el Otxote ITXAROPENA de Altza, bertsos, etc... en un gran ambiente, sin que faltara la partida revancha al mus entre varios de ellos...

El domingo 7 de febrero del 76 comida tras la primera misa en Lezo del nuevo coadjutor JOSE LUIS APERRIBAY.

El domingo 22 de febrero del 76 comida-homenaje popular a las maestras de UNE organizada por los antiguos alumnos en colaboración con las Sociedades IXKULIN y ALLERRU, una de ellas con 35 años de profesora, en dichas escuelas, comida ameniza-

da por los bertsolaris LOPATEGI y AZPILLAGA. Las maestras de la Escuela Rural de UNE eran: Jesusa Balen Ezkurdia con 35 años de dedicación en dichas escuelas y Victoria Igarzabal con 27 años de labor docente en las mismas... La comida la prepararon los socios José Ramón Cuesta, Manuel Salaberria y Martín Goya... las maestras recibieron de sus ex-alumnos ramos de flores y placas en recuerdo de este emotivo y simpático homenaje...

Los días 19, 20, 21 de Marzo de 1976 el Allerru-Beloki de Balonmano se proclamó brillante vencedor de la Fase Preliminar del Campeonato Estatal de Segunda División celebrada en el Polideportivo donostiarra de Anoeta... los máximos goleadores del Allerru contra los equipos del DOSA de Santander, La Blanca de Araba, y, el ANAITASUNA de Naparra, fueron: Patxi Berasarte con 15 goles; Txelis Abanda 14 y José María Saizar 12. Y, en IXKULIN tanto los jugadores visitantes como los locales comieron con el entonces alcalde el fallecido JOSE DIAGO, junto a representantes, entrenadores y directivos de los clubes participantes, etc...

Mención especial destacable es el humor y el "aguante" que en las fiestas de los Santakruzes en 1976 que sin abandonar la juerga dieron la diana amenizada por los "chicos" de IXKULIN... que todavía se recuerda con cierto regocijo por lo bien que lo hicieron y porque muchos mayores, salieron a los balcones, y a la calle para disfrutar con ellos, los más jóvenes no salieron, porque no habían entrado todavía en casa desde el día anterior y además se unieron a la fiesta formando una larga hilera de acompañantes "gaupaseros"...

Tras lo dicho, que ya es historia en IXKULIN y en Lezo, pueden haber quedado olvidadas otras celebraciones, quizás más importantes, que lamentamos no recordar en estos momentos, de los dos primeros años de ésta Sociedad, porque han seguido después homenajes a personas destacadas en la vida lezoarra, al sacerdote Ramón Azkonabieta, cuando se jubiló, ya fallecido, así como al virtuoso txistulari Polentzi Gezala, a Marc Legasse, escritor y además nacido en la casa que ocupa IXKULIN, y autor del libro que fue presentado en Casa Andreone en Lezo "EL ZORTZIKO DE IRAETA". A Tomás Garbizu que estuvo acompañado de su Hermano Liborio... y, a cuantas personas populares han desfilado por Lezo por diversas circunstancias, así como históricas celebraciones de las Instituciones lezoarras: Academias de baile, conservatorio Municipal, Coro Parroquial, Federación Gipuzkoana de Coros con su presidente lezoarra JOSE MARI AYERDI y que tiene esta Federación su sede en Casa Andreone de Lezo, etc...

Desde hace VEINTE AÑOS, todo el deporte rural celebrado en Lezo ha pasado por la organización de IXKULIN: Aizkolaris como: Mindegia, Arrilla II, Olasagasti... Levantadores de piedra: "Soarte", Perurena, Saralegi, Goenatxo I (Fallecido) y II, Ostolaza padre e hijo... y sobre bertsolaris, los mejores de cada momento, han pasado por Lezo los ya llorados Salbador, Mattin, Uztapide, Lazkao Txiki... y Lizaso padre, Agirre, Lopategi, Azpillaga, Amuriza, Egaña...

Por Lezo traídos de la mano de IXKULIN ha pasado todo lo más cotizado en cada especialidad deportiva rural, como bertsolaris, tanto en fiestas patronales de Mayo y septiembre de cada año, como por Navidades, y naturalmente en los actos internos de la

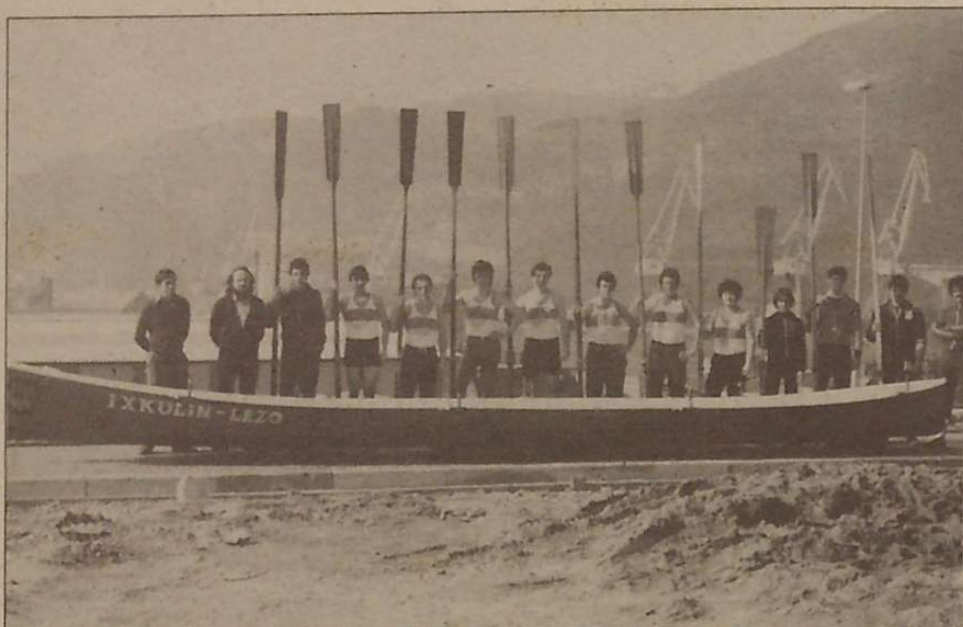
Sociedad: Asambleas, Mus, Pelota... que siempre son amenizados por el Otxote Itxaropena de Altza, bertsolaris, etc.

La IDI-PROBA en la plaza de Arriba cuenta con un probadero que se construyó estando de alcalde Patri Urkizu, el primer alcalde democrático en 1979, a instancias de IXKULIN y que cuenta con la piedra IXKULIN de 2.000 kilos realizada en las canteras de ITZIAR, propiedad de la Sociedad IXKULIN.

Esta piedra sustituye a la primera que se trajo a Lezo denominada "OLENTZERO" y que dio nombre a la actual prueba anual que por Navidad organiza esta sociedad, piedra que se rompió en una cesión que se dio a Donibane por sus fiestas y actuando durante la rotura la pareja de bueyes del Caserio Iñalurreta (Lete)...

Actualmente en los locales de la Sociedad existen tres piedras de las que utilizó "SOARTE" que hoy vive en Irún, este ex-levantador lezoarra, dos son rectangulares: una de 175 kilos y otra de 160 y la tercera es la cilíndrica de 125 kilos. Debemos de reconsiderar que estas tres piedras son de estructura antigua y por lo tanto su alzada es dificultosa dada la técnica que requiere su forma de alzada. El pasado año 94, el 14 de septiembre en las fiestas de Santa Cruz con la rectangular de 175 kilos que se sacó a la plaza por primera vez. GOENATXO II, dejó la marca de 13 alzadas en cinco minutos a batir el próximo 14 de septiembre de este año 1995 y sucesivamente los años siguientes sin cambiar de piedra intentar nuevas marcas.

Lamentamos que al ir desmenuzando detalles nos alargamos detallando lo que creemos, a nuestro modesto entender, que debe saberse, por lo que finalmente nos permitimos añadir las siguientes actividades:

1.980

El Otxote Itxaropena de Altza, con cuatro componentes lezoarras, suele acudir a IXKULIN a amenizar cenas de mus, o diversos acontecimientos internos desinteresadamente por lo que se les considera parte integrante de la Sociedad...

Durante cuatro años se dispuso de un batel y una trainerilla, participando en las ligui-llas provinciales en ambas modalidades de remo e incluso en el Campeonato de Euskadi en aguas de Bizkaia.

Dato histórico a tener presente es el de que el nombre inicial que los CINCUENTA SOCIOS fundadores iban a poner a la Sociedad era el de ALDEGUNA, y al presentar los estatutos en el Gobierno Civil, al existir ese nombre de sociedad dentro del término cercano en otras sociedades les rechazaron el nombre y tuvieron que reunirse urgentemente para tomar el acuerdo de llamarla IXKULIN al haber en Lezo otra Sociedad con el nombre de otro pico del JAIZKIBEL: ALLERRU.

Bueno, IXKULIN pondrá el 6 de Julio de 1995, veinte velitas sobre una hermosa tarta elaborada con mucha ilusión por todos sus componentes, convencidos de haber conseguido bastantes de los objetivos impuestos, y con más ilusión que nunca soplarán sobre ellas poniendo el deseo de continuar en la misma línea sin desfallecimientos hacia las BODAS DE PLATA que serán dentro de cinco años, estrenando el Siglo XXI, el año 2000.

Y, un recuerdo final a los que iniciaron con ilusión la creación de esta Sociedad IXKULIN, o entraron en ella con las mismas pretensiones y se han ido, nos han dejado... el primer fallecido fue el socio más joven, Nicolas Mecalalde... y siguieron dejándonos Paco Etxandi, José Ignacio Intxaurrendieta, Estanis Irazu, José Luis Urretavizcaya, Severiano Treku, Antonio Pikabea... Descansen en paz.

IXKULIN, ¡¡¡FELIZ CUMPLEAÑOS... ZORIONAK..

.¡ YA TE HAS HECHO MAYOR DE EDAD.

RAFÀ BANDRES

HAMAR URTE LUZE KARTZELAN EMAN ONDOREN, PELLO KUESTA BERRIRO GURE ARTEAN

- Noiztik zaitugu gure artean, noiz kaleratu zinen?

Urtarrilaren 17an utzi ninduten libre, egia esan ez nuen espero, beti zain eta zain eta azkenik egun horretan libre.

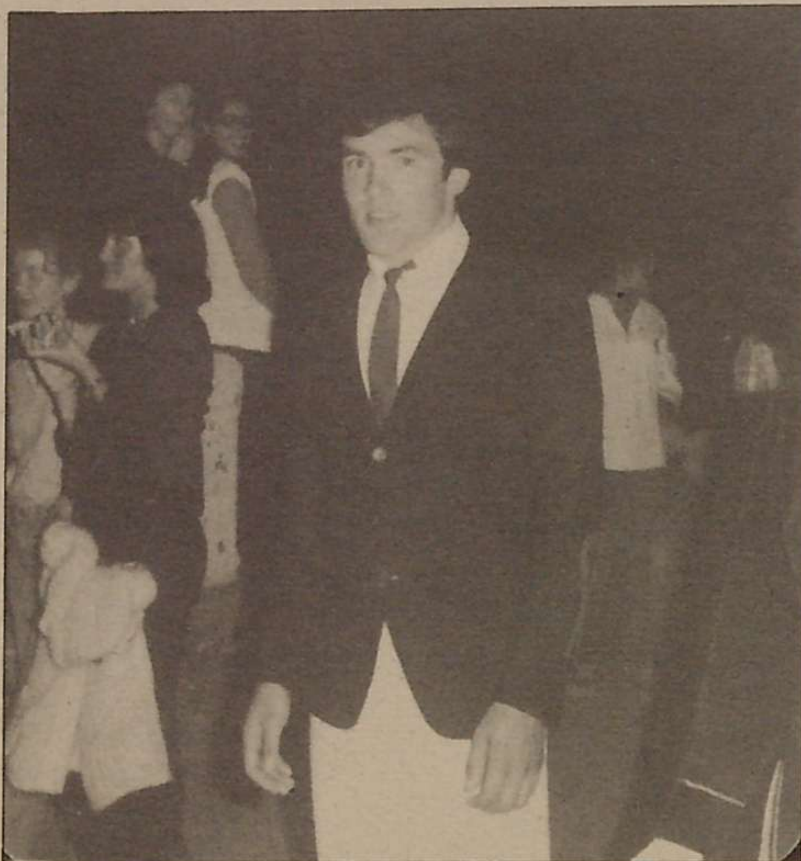
- Egun hori ez zaizu erraz ahaztuko ezta?

Ez, ia lagunak agurtzeko denborarik gabe kaleratu ninduten, eta kaleratzen zaituzten eguna ez da erraz ahaztutzeko modukoa.

- Ezertaz mintzatzen hasi aurretik, eta kontutan izanik kartzelan 10 urte luze pasa dituzula, hau da 10 urte askatasunik gabe eta Lezotik kanpo, pentsa ezazu gaztetxoek ez zaituztela kaleko argazkiak medio besterik ezagutzen, eta dagoeneko lezotar heldu askok erdi ahantzirik edukiko ditela zure alaitasuna eta irriparrea; bai asko izango dira Pepita eta Joxe Ramonen seme bat kartzelan egotea bihotzez sentitzen zutenak; baina tira, kontaguzu pixka bat noiz, non jaio zinen eta abar...

Gaintzurizketa bideratzean zegoen BURDINTENE baserrian jaio nintzen, gaur egun Errasti haroztegia dagoen horretan lehen MARRUKENE baserria zegoen eta hor bertan frente frentean BURDINTENE, beraz Pisbetik bertan, inguruotan.

-Hori duela zenbat urte?

Duela 38 urte, beraz dagoeneko nahiko heldua naiz.

- Eta etxean zenbat zineten?

Baserrian bizi ginen gurasoak eta amona, eta 8 anai-arreba, 6 mutil eta 2 neska, pentsa dezakezun bezala ez ginen bakardadean asper-tzen, erreza genuen gure artean jolastea.

- Zure lehen letrak non ikasi zenituen?

Lezoko ikastolan, Manoli Larrea zen andereñoa, dena

den berarekin nahiko denbora gutxi eman nuen, laupabost urterekin Errenteriako fraileetara joaten hasi bait nintzen, "corazonistetara"

- Ikastetxe horretan zerbait berriarekin topatu zinen?

Bai, hasiera hasieratik erderaz hitz egin beharrean aurkitu nintzen, eta giroa nahiko arrotza zen niretzat, dena den pixkanaka ba nahi-ta nahi ez, ba ohitu egiten zara, eta ez nuen problema berezirik izan.

- Bat gaztetxoa denean haste omen da zaletasunak eta horrelakoak hartzen, zuk zer egiten zenuen, musika gaurko neska mutikoen antzera, edo kirola edo zer...?

Ez, gauza normalagoak, lagunekin ibili denbora pasa, mendira joan, beti bihurrikeritan, gerezi edo sagarrak lapurtzera ondoko baserrietara, antzeko gauzak normalak ziren urte haietan.

- Ikasketak Tellerin bukatu ondoren, zer egiten duzu lanean hasi edo liburu tartean segi?

Telleritik Koldo Mitxelena institutora pasa nintzen bertan COU egiñaz, ondoren "Kimikas" ikasten jardun nuen.

- Ikasketak eta gero zer, ... a vivir la vida edo...?

Ez, lanean hasi nintzen udaltzain gisa Errenteriako udaletxean, horretan eramango nituen ba urte t'erdi edo eta...

- Eta zer, aspertu eta lana utzi zenuen edo?

Ez, utzi ez, atxilotu ninduten eta kartzelara eramane, eta horrela, gaur arte.

- Lanean ari zinen zurea, lanpostu finkoa zen agian etorkizunerako ere ametsak prestatzen hasia zinen, bainan, tira, zenbat urte zenituen atxilotu zintuztenean?

Detenitu nindutenean 27 urte nituen, gurasoen etxean bizi nintzen eta baneraman denbora bat neska batekin irtetzen, banekien nire aurreko anai arreben antzera egun batetan gurasoen etxea utzi beharko nuela, bainan oraindik horretarako pauso seniorik eman gabe nintzen.

- Ordu ezkerotik 10 urte pasa dira, orain gure artean zaitugu eta hori guztiz pozgarria da, kalean ia 3 hilabete daramazkizunean, Pello nola sentitzen zara kanpoan?

Egia esan hasierako aldaketa oso oso gogorra da, nahiz eta betiko jendea ikusi, nik nere burua nahiko galdua ikusi dut hasieran, zenbait momentuetan burura datozkizu barruko oroitzapenak eta abar. Dena den orain dagoeneko askoz hobeto sentitzen naiz, kaleratu berrian dena zen arraroa niretzat.

- Dena arraro hasieran, nola aurkitu duzu zure herria, nola topatu duzu gure Lezo?

Ez dut uste asko aldatu denik, agian aldaketa nabarmenenak eraikuntza mailakoak izan dira, bainan kaxkoa denak beti bezela jarraitzen duela uste dut. Hori bai, gazterik ez dut alerik ere ezagutzen, eta adinekoetat zer esan, bereziki hirugarren adinekoengan, horien gan, sumatu dut beherakada izugarria eman dutela, egia esan behar badut, oso zahartuak topatu ditut gehienak.

- Eta gure adinekoak nola ikusi dituzu?

Beno, gehienak nahiko "situatuak", nik utzi nituenean, mendira, Lesakara edo edonora joaten ginen, parranda han edo hemen, egun aldiz, gehienak ezkonduak daude, familia ere badaukate, eta beste erresponzabilitateak dituzte, dena den pertsona gisa lehen goak dira, ez dira aldatu, nahiz eta orain beste era batera bizitzen diren; agian pixka bat

serioxeago bizi dira, baina normala iruditzen zait, ni mundu berri horren aurrean pixka bat galduta sentitzen naiz.

- Badirudi modan dagoela kuadrilak politikoki kolore bakarrekoak izatea?

Begira, nik horretan suerte haundia izan dut, gure kuadrila horretan aberatsa delako, gure kuadrilan bakoitzak bere

ideiak ditu, gure artean eztabaidak ditugu, baina elkarrekin mantentzen gara problema-rik gabe, eta hori oso aberasgarria iruditzen zait.

**- Iraganarena begiratzuz, lehen esan didazu oso ondo gogoratzen zinela noiz kaleratu zintuzten Martutenetik urtarrilaren 17an arratsaldeko zazpiak alde-
ra; noiz eraman zintuzten gurasoen etxetik?**

Gurasoen etxera ni atxilotzera, 84ko abenduaren 7an etorri ziren Intxaurrondoko guardia zibiletako informazio brigadakoak.

- Noiz izan zen gaueko ordu txikitik edo egun argiz?

Sarritan atxilotetak gauez burutzen badituzte ere, nere kasoan, eguerdi aldean izan zen etxean sartu zirenekoa eta kolpe artean, poltsa eta abar Intxaurrondora eraman nindute-
nekoa.

- Nola ikusi zenituen etxeak momentu hartan?

Etxekoek lur jota geratu ziren, ez nik eta are gutxiago beraiek, ez bait genuen antzeko sorpresa txarrik espero.

- Nolakoak izan ziren detentzio egunak?

Intxaurrondoko guardia zibilak taldeka funtzionatzen zuten, batzuk atearazten ninduten, besteak eseriarazi, beste batzutan galdeketari egin, beste batzutan egurra eman, jipoi-
tu; handik ordu batzutara bakar bakarrik uzten ninduten, eta gero berriro galdeketekin hasten ziren gau eta egun.

Horrela 3 egun, dena den beraiek nahiko garbi zuten gauzak zertan zeuden, eta azke-
nerako pakean utzi ninduten, hala eta guztiz ere paper bat aurkeztu zidaten firma nezan, paper horretan adierazten zidaten lege antiterroristapean nengoela eta detentzio egunak hamar izan zitezkeela. Madrilera eraman ninduten eta hitz bakar bat esan ez zidan ofizio-

ko abokatu baten aurrean beraiek prestaturiko deklarazio bat firmarazi zidaten. Han toatu nintzen Ramon, Javi eta Bereziarekin.

- Eta gero?

Gero epailearengana eramane ninduten eta honen aurrean aurreko deklarazio horretako zenbait puntu aldatu nituen, kontutane izan behar da lehen deklarazio hori presiopean sinatzen duzula.

- Epaileak zu espetxeratzeko agindua ematen du, zein dira burura datozkizun ideiak?

Kartzelera iristerakoan pentsatzen dezu zeruan zaudela, horien eskuetatik pasa ondoren kartzela kalea dirudizu.

- Beraz, Intxaurrondotik Madrilera?

Horrela da bai, Javi, Ramon, Berezi eta ni neu elkarrekin eramane gintuzten, Carabantxeleko konunane beste zenbait euskaldun topatu genituen, Elgoibarko 4, Iruñeako 2, denera 10 edo 12 lagun izango ginen.

- Bakardaderik ez?

Ordurako ez, guardia zibilen artean pasatako larridurak eta bakardadea amaituak ziren, eta neretzako oso inportante zen horien hatzaparretatik salbu sentitzea.

- Zenbat denbora ematen duzu Carabantxelen?

Oso gutxi, egun gutxi batzu besterik ez, berehala Alcala Mecora eramane ninduten, momentu hartan bertan 90 euskal preso izango ginen.

- Zertan pasatzen dituzu orduak Mecon?

Kartzelane sartzen zaituztenean egiten duzun lehenengo gauza zera da, begiratzea besteek zer egiten duten, nola funtzionatzen duten, eta ondoren gutxi gora behera horien martxa bera jarraitzen duzu.

- Hau da, ikasi ezta?

Etxea utzi eta hamar urte zapaltzaileen atzaparretan.

Horixe da, ikasi espetxearen funtzionamendua nolakoa den, ohartzen zara zer egiten duen urteak daramazkien jendeak, eta hauengandik ikasten duzu zer egin kartzelaldia gainditzeko.

- Zertan ematen dituzu egunaren 24 ordu luzeak?

Kartzela bakoitzak bere ezaugarriak dauzka, batzutan uzten dizute aktibitateak egiten, eskulanak, kirola, irakurri, eta abar, baina beste batzutan berriz ezin dira antzeko gauzak aurrera eramane, espetxe bakoitzak erregimen mota bat du.

Lehendabiziko helburua euskara ondo landu eta EGA atera izan zen.. Gero, enpresariales egiten hasi nintzen, zenbait azterketa egin nituen finantz-kontabilitatea, soziologia, eta besteren bat, baina aurrera egiteko traba galantak jartzen zitziguten. Sarriko matrikulatua nengoen, baina ikasteko lehen materialak martxo edo apirilean jasotzen genituen eta horrela ezinezkoa zitzaidan azterketak egoki prestatzea.

Ikasketak egiten nituen denbora haietan bihotzekoak eman zidan, eta baztertuta utzi nituen pixka bat. Bihotzekoa zela eta Carabancheleko ospitalera eramane ninduten, urte horretan ez nuen gauza haundirik egin, baina hurrengoan asignatura pare bat aurkeztu eta gainditu egin nituen; baina asunto horrek ez zuen luzaroan iraun. Teruelgo espetxera eramane nindutelako.

Teruelgo espetxeko irakasleak esan zidan horrelako ikasketarik ezin zela egin bertan, asko jota egin zitekeena zera zela alfabetatzea eta antzekoak, beraz oinarri-oinarrizko ikasketak. Azterketak egiteko oztopoak besterik ez nituen aurkitzen, eta azkenik nazkanazka eginda ikasketak bazterreratu nituen.

- Esan duzu bihotzekoak eman zizula, ondoren jaso al zenuen sendagileen mimo edo arreta berezirik?

Hau gertatu zitzaidanean kriston suertea izan nuen, nere ondoan zegoen lagun preso Oscar Castejon sendagilea bait zen, honek izugarri lagundu zidan. Espetxetik Manzanareseko ospitalera atera ninduten, gero Carabanchelekora, honek zera esan nahi zuen bai mediku eta baita ere zaintzaileak oso beldurtuta zebiltzate. Azkenik, Gregorio Marañon ospitalean, egin zizkidaten miaketak bihotzekoaren zergatiaren berri jakiteko; bertan gutxi gora behera hilabete terdi inguru pasatu nituen.

- Bada kartzelan hildako euskal presorik, kasuren bat gertutik bizitzea tokatu al zaizu?

Bai, eta ez da ahaztutzeko modukoa, bere buruaz beste egin zuen Mikel Lopetegi justu justu nire aurrean bizi zen Herrera de la Manchan eta esperientzia oso gogorra izan zen, gogorki markatzen dizun horietakoa. Beste hildako bat ere ezagutzen nuen Urnietako Alberdi "Krakas", esperientzi horiek beti uzten dute arrasto bat zure barnean.

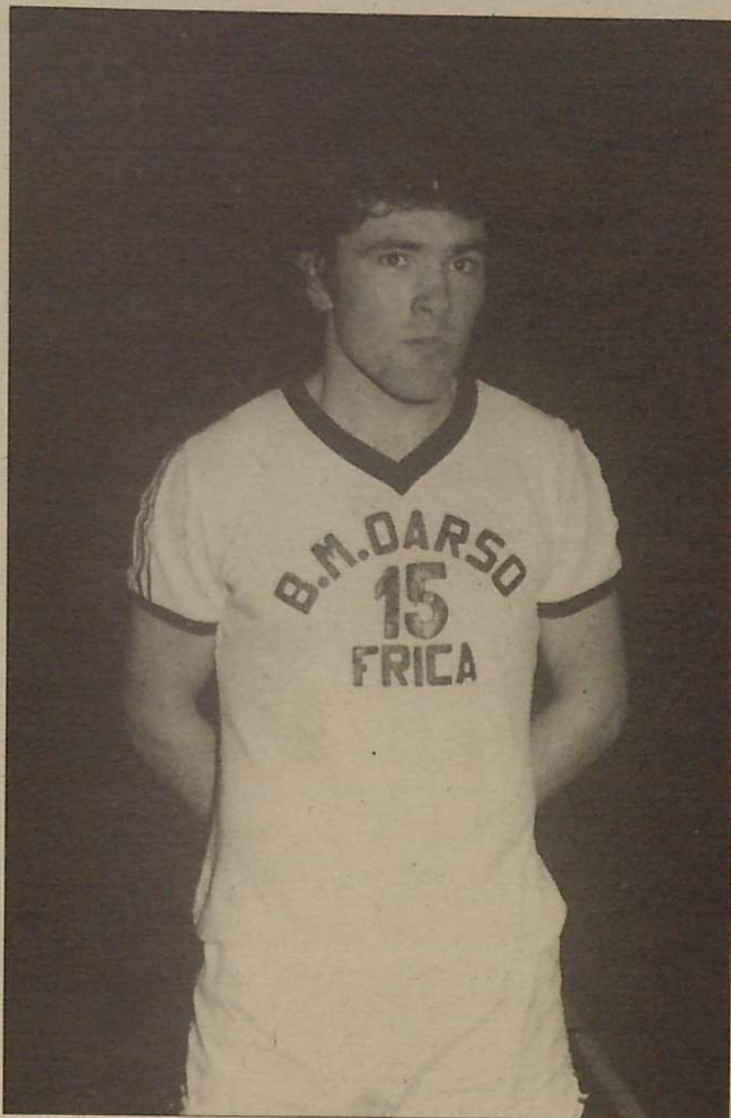
- Kartzelan dagoen presoak, nondik jasotzen ditu indarrak eta animoak kartzelaldia gainditzeko?

Gehienbat familikoengandik eta lagunengandik, hauen bisitak oso inportanteak izaten dira guretzat, baita ere neska lagunarenak; guzti hauek ematen dizkigute behar ditugun

animoak. Hauen lana izaten da gure eta kalearen arteko zubiarena egitea, hauei ezker ez gara sentitzen hain isolatuak.

- Gestoretan, enkarteladetan, senideetan, eta festetako txosnetan, beti esan ohi izan da amak osagai klabe bat direla...? Pepita, zure amaren kasua ez da bakarra, baita ere bere ahizparena, Domirena, Rosarena,...

Dudarik ez egin, amen papera asunto hauetan benetan oso inportantea da, izugarrizkoa, amentzat oso gogorra da beraien seme-alaba bat kartzelan egotea; amak beraien parte edo zati bat bezala kontsideratzen gaituzte. Amak aitak baina indartsuagoak dira asunto honetan, hau preso guztien amengandik ikusi eta ikasi dugun zerbait da. Nik uste dut aitak epelago edo motelago jokatzen dutela gai honetan.

- Beraz gizonok motelagoak gara?

Gose grebaren ondorioak handik urtetara nabaritzen dira batez ere.

Bai, nere ustetan behintzat bai, motelagoak edo ez dakit nola esan agian kobardeagoak ere bai.

- Aitak aipatu ditugu, oso oker ez banago, kartzelan zinelarik, Joxe Ramon zure aita hil zen. Non harrapatu zintuen aitaren heriotzak?

Orduan ni Leonen nengoen, Leongo espetxean. Egia esan nik zeozer susmatzen nuen zeren urte asko neraman ikusi gabe, esaten zidaten aita ez zela ausartzen bisitara etortzera, eta horrelako kontuak. Behin anaiak bisita batetan kontatu zidan aita oso gaixorik zegoela, eta esan bezela heriotzaren berri Leonen izan nuen.

- Aitaren heriotza dela eta, baimenik ematen dizute hiletetara agertzeko?

Bueno, Leongo zuzendariak deitu zidan eta esan zidan ea zer egin nahi nuen; nik esan nion nik aita bizirik ikusi nahi izango nuela, eta hilda zegoenez berdin zitzaidala dena. Orduan esan zidan egin zezakeen bakarra zela etxetik gertueneko kartzelara bidaltzea, ea

*"Nik nere
burua nahiko
galduta ikusi
dut hasieran
zenbait
momentutan
burura
datokizu
barruko
orotizapenak"*

hori zer iruditzen zitzaidan. Esan nion baietz, eta arazo familiar hura zela medio, Martuteneraino ekarri ninduten.

- Martutenetik ez zaituzte mugitu ezta?

Ez, hasieran hona ekarri nindutenean eskeintzak egiten hasi zitzaizkidan, ea ez ote nuen kalera atera nahi, baldintza guziak betetzen nituela; erreza zela ni kaleratzea eta antzekoak. Nik esan nien ezetz, bakar bakarrik etorri nintzela etxekoekin bisita berezi batzu edukitzeko. Beraien erantzuna ere azkar asko jaso nuen, utziko zidatela etxekoekin vis a vis baten izaten eta gero.. "que me iría a mi tierra...", Leonera itzuliko nindutela. Asuntoa da ez dakidala zergatik, baina kaleratu arte Martutenen mantendu nautela.

- Aizu Pello, Martutenen beste kartzeletan bezala bizitu zara?

Ez, inolaz ere ez, hemen askoz hobeto, bai ni eta baita ere ondokoak. Presoak pentsatzen bait dugu benetako kartzela, kalekoek, etxekoek sufritzen dutela. Hasieran barrura sartzen zaituztenean kaleko orotizapenak dituzu buruan, baina denbora pasatzearekin kaleaz ahazten zara, eta ia ia kartzelan jaioa bezala sentitzen zara, bertako martxa hartzen duzu, kartzela kontrolatzen duzu eta badakizu barruan nola mugitu. Orduan gehiena kezkatzen zaituena zure familia da, honek nola ibili behar duen astero-astero kilometroak egiten zu ikusi ahal izateko, bidean geratuak baitaude aste osoa zutaz pentsatzen. Horregatik hemen egoteak, etxetik gertu, lasaitasun handia da, eta lasaitasun hori oso mesedegarria da presoarentzat.

Hala ere zure galderaren mamira itzuliz esan behar dut Martutene guretzat beste espe-
txeekin konparatuz kolegio bat bezala dela, jende gehiago sar daiteke, urteetan ikusi gabekoak, errealitatera hurbiltzen hasten zara, nolabait etxean bezala sentitzen zara, hemengo iratiak entzun ditzakezu, eta abar.

Martutenen igarotako denbora izan al duzu pasadizu zelebreren bat?

Bai, behin topo egin nuen Donostiako preso sozial batekin, nerekin ikasi zuen eta bere burua oso lotsatua sentitu zuen, berak bazekien ni espetxean nintzela, baina ez zuen inoiz pentsatu Martutenen elkar topatuko ginanik.

- Duela urte asko borroka latzak eman ziren zenbait presoren izakera politikoa onar zedin, zeorrek aipatu dituzunez preso sozialak, ze nolako harremanak zenituzten hauekin?

Asunto horretan espetxe bakoitza mundu diferente bat da, batzutan isolatu egiten gaituzte eta ez digute usten sozialekin harremanik izaten. Beste batzutan aldiz, gu geu apartatzen gara bizitza hobeago bat eramateko asmoz. Eta beste batzutan denok nahasirik gaude inolako arazorik gabe, beraz, espetxe bakoitzean era desberdinean moldatzen gara.

- Urteak kartzelan daramatzan preso batek, pentsatzen al du irtetzerakoan zertan ihardungo duen?

Ez, hasieran barrura sartzerakoan pentatzen duzu ni kaleratzen naizenean honetara edo horretara dedikatuko naiz, hau edo beste egingo dut, baina urteen poderioz amets horiek baztertu egiten dituzu; ez duzu ezta pentsatu ere egiten noiz irtengo zaren kalera. Kaleratzen zarenean haur jaio berri bat bezala sentitzen zara, dena ikasi beharrean zaude, barruko bizimodura ohitua zaude, kaleko gehiena berria da zuretzat eta dena jaso nahi duzu berehala, eta hori ezinezkoa da, berriro hasi behar bait duzu zerotik.

- Presoek barruan ere borrokari ekiten diote, borroka mota desberdinei, geroan ba ote dute ondoriorik?

Bai, gose grebak ondorio latzak ditu berekin, gose grebari ekiten zaio helburu zehatz batekin, zeozor konkretua lortzeko, agian ez oso gustora, baina egiten duzunaz kontziente zara: egiten duzu, eta kitto. Dena den desberdina da neguan egitea ala udan, lehengo egunak dira txarrenak, gero gorputza ohitu egiten da. Ondorioetaz normalean ez zara berehala ohartzen, handik urteetara konturatzen zara gibelean edo beste nonbait zerbait atipikoa sentitzerakoan.

- Eta txapeoak?

Barruan urteak daramazkin jendeak gose greba hitzak ez ditu ezta entzun nahi ere, nahiago dute txapeoa, kartzelan bi borroka mota bakarrik dira posible, gose greba eta txapeoa.

Berriek normalean inoiz egin gabeak dirnez, gose grebari heltzen diote, esperientzi bezela, probatzeko; baina urte asko daramazkitenak azken aukeratzat dute gose greba. Txapeoan zeldatik atera gabe egoten zara eta hainbat ordutan ateak jotzen dira funtzionariak probokatzeko, hauek zuzendariari eska diezaioten presoen eskaerak onartzea.

Txapeoan mantentzea ere ez da ba erreza izango?

Ez, hala ere hori bakoitzaren izakerarekin lotua doa, batzurenzat zelda batetan 2 ordu pasatzea infernu bat da, beste batzuk aldiz, egunak eta egunak eman dituzte txapatuta;

Hamar urte barruan eta etxera herria zain!

pentsatzen dute egunak eta orduak nola bete. Zenbat lo egin, kirola, gorputza nekatu, erlajazio lasaitzeko, pasiatu atzera eta aurrera, irakurri, ondoko zeldakoekin altu hitz egin, eta abar. Esandakoaren antzekoak izaten dira txapeoak, eguna joan eguna etorri berdin; eta bat nola ez dena egiten da.

- Ia 3 hilabete daramazkizu kalean, zertan hasi behar duzu lanean?

Egia esan, ez dakit, hodei batean bezala nabil, oraindik nire tokia aurkitu gabe, lagunartean nabil hara eta honera, bizitzara egokitzen berriro, lanera... zaila dago asunto ez?

- Zer esan nahi duzu, parranda asko egiten ari zarela?

Bueno, je, je, je, jende askorekin kunplitu behar eta...

Mila esker Pello eskeini dizkiguzun hitzengatik, etxekoen eta lagunen laguntzaz aurkitu ezazula berriro Lezon zure tokia, eta gainean ditugun festa hauetarako baliagarri izan daitezela, aurrez eginiko parrandatxoak. Ea eperik laburrenean Lezoko beste presoekin antzera hitz egiteko aukera dugun, horrela balitz LEZO aldizkariaren azalea poz handiz honakoarekin betetzeko aukera izango bait genuke: PRESO GUZTIAK KALEAN DIRA, PAKEA ETA ASKATASUNA GURE ARTEAN.

IÑAKI ZIPITRIA

HAUTAGAI ABERTZALEAK LEZON

1979tik 1991ra alderdi-abertzaleek Lezoko Udaletxera aurkeztu dituzten hautagai zerrendak bildu ditut iragan hurbila denboraren joanak ezaba ez dezan. Independentteen zerrenda, E.A.J., H.B., E.A. eta E.E.ko zerrendak bildu ditut, hauek baitira euskal alderdiak. Lau legealditako zerrendak dira eta gaia ezin hobeto dator legealdi berri baten atarian baikaude.

1979/ 1983 - Patri Urkizu izan zen alkate.

1983 / 1987 - Arantza Zeberio “

1987 / 1991 - Mikel Arrizabalaga “

1991 / 1995 - Iñake Urrestarazu / Aitor Sarasola izan ziren alkate.

Hona bada zerredak, legealdiz legealdi:

1979 LEGEALDIA

Candidatura:

Patricio Urquizu Sarasúa.
Miguel L. Arrizabalaga Picabea.
Antonio Ibarguren Zabaleta.
Julián Berasarte Imaz.
José Manuel Toledo Larrea.
Ignacio M.a Sarasúa Urquizu.
Juana Mª Urquizu Arbelaiz.
José Mª Irazu Echeverría.
José R. Cuesta Garmendia.
José Joaquín Artola Zuloaga.
Martín Esnaola Oyarzábal.
José L. Goyenechea Sistiaga.
Juan L. Olaizola Huici.
José M. Leunda Loidi (Sup.)
José Arrastua Sarasola (Sup.)

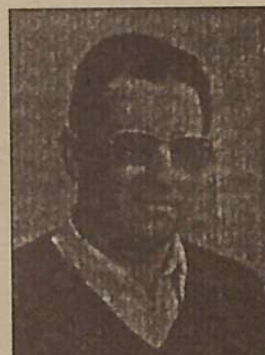

Nuestros candidatos a este
Ayuntamiento, responsables y
MUNICIPALISTAS

se comprometen con nuestro pueblo
para empezar a solucionar entre todos
nuestros problemas.

Pello Garbizu

Isidro Ormazabal

Markos Eizagirre

Agustina Pontesta

Juanjo Salaberria

Mari Carmen Zabalo

Esteban Olaizola

Joseba Urkizu

Irene Salaberria

Ibon Fresnedo

Luis Santos

Jose Luis Treku

1983 LEGEALDIA

CANDIDATOS DEL PNV LOS QUE TIENES MAS CERCA

Candidatura:

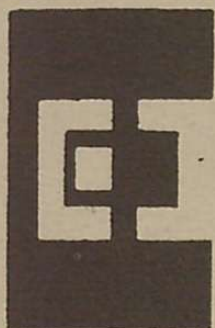
- D.ª Arantza Ceberio Corta.
- D. Bonifacio Sáizar Salaberria.
- D. Zacarías Garmendia Salaberria.
- D. Miguel Susperregui Zabala.
- D. Francisco Jáuregui Oyarzábal.
- D. Miguel Labandibar Lopetegui.
- D. José Antonio Ceberio Corta.
- D. Justino Sarasola Zumeta.
- D.ª María Aránzazu Garmendia Irastorza.
- D. José María Goyeneche Macuso.
- D. José María Michelena Guelbenzu.
- D. Ramón Zapirain Lecuona.
- D.ª Rosa Irastorza Zabala.
- D. Constantino Aguirreche Ezama.

Lezoko Herri Batasunaren Udal Programa Programa Municipal de Herri Batasuna de Lezo

- D. José M.ª Gurruchaga Errazti.
- D. Antonio Ibarguren Zabaleta.
- D. Melitón Garmendia Salaberria.
- D. Marcelino Legorburu Manterola.
- D. a Josefa Artola Zuloaga.
- D. Martín Esnaola Oyarzabal.
- D. Manuel Artola Ayestaran

- D. José Ramón Cuesta Garmendia.
- D.ª Lourdes Unzain Irazu.
- D. Julián Cándido Gimeno Elio.
- D. José Joaquín Artola Zuloaga.
- D. Genar Trecet Laboa.
- D. Lucio Pontesta Sarria.
- D.ª Carmen Saizar Echeveste.
- D. José Gregorio Isasti Arruti.

D. Pedro Maria Garbizu Azcue.
 D. Marcos Eizaguirre Zubiarraín.
 D. José Luis Trecu Lerchundi.
 D. Esteban Olaizola Michelena.
 Da Ma Soledad Aranguren Cincunegui.
 D. Jose Javier Dorronsoro Zabaleta.
 D. Jose Andres Echeveste Lizarazu
 D. Vladimir Merino Barrera.

Da Ma Angeles Salaberria Galarraga.
 D. Sergio Sanchez Beldarrain.
 D. Jose Joaquin Goya Artola.
 D. Luis Maria Arrieta Beraza.
 Da. Lourdes Velasco Lizarrondo.
Ordezkoak / Suplentes:
 Da Antonia Unzain Zapiain.
 D. Juan Jesus Villarrubia Munarritz.

1987 LEGEALDIA

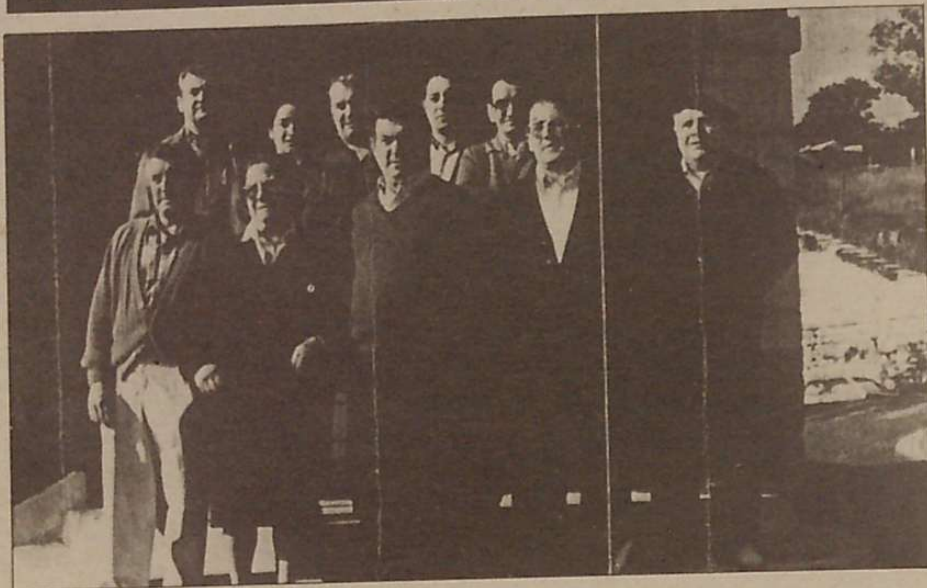
HERRI BATASUNA

D. Miguel Luis Arrizabalaga Picabea.
 D. Iñaki Zipitria Urquizu.
 D. Andoni Pikabea Lertxundi.
 D. Iñaki Aranburu Garbayo.
 Da Ma Lourdes Unzain Irazu.
 D. Joseba Presentación Barandiaran.
 D. Juan Jose Lizaso Arrastua.
 D. Jose Juan Ugalde Ordoqui.
 D. Manuel Arruti Toledo.
 D. Esteban Zabaleta Unanue.
 D. Manuel Folgueira Iglesias.
 Da Ma. Lourdes Garmendia Arrieta.
 D. Santiago Mugika Gonzalez.

Ordezkoak / Suplentes:
 D. Juan Salaberria Lizarazu.
 D. Nicolas Larrea Toledo.
 Da Ma Pilar Gurruchaga Errasti.

1987 LEGEALDIA

Miguel Susperregui Zabala.
Justinto Sarasola Zumeta.
Francisco Jauregui Oyarzabal.
Francisco Iguerategui Ipinza.
Ricardo Salaberria Galarraga.
Ramona Arreche Sarasola.

Angel Errasti Sarasa.
Severiano Trecu Azcue.
M. Bakarne Uriarte Aurrecoechea.
Jose Antonio Ceberio Corta.
Florentino Saizar Legorburu.
Hilario Retenaga Bengoa "Ilari".
Trinidad Garmendia Guezala.

Pedro Maria
Garbizu Azkue

APUESTA FUERTE

VOTA

Ander
Echeveste Lirazaru

Jose Maria
Treku Lertxundi

Jose Luis
Treku Lertxundi

Jose Joaquin
Goya Artola

Juan J.
Salaberria Galaraga

J. Angel Sarasola Gabirondo
 Mirari Recalde Gonzalez (Indep.)
 Jose M^a. Ayerdi Zabala (Indep.)
 M. Ignacia Urrestarazu Azurmendi.
 Felicísimo Villarrubia Pinto.
 Mariano Vidal Osoro.

Manuel Iceta Neira.
 Miguel Labandibar Lopetegui.
 Miguel Mª Garbizu Ugalde.
 Nicolas Unanue Garmendia.
 Sabino Arin Legorburu.
 Concepción Manterola Arin.

1991 LEGEALDIA

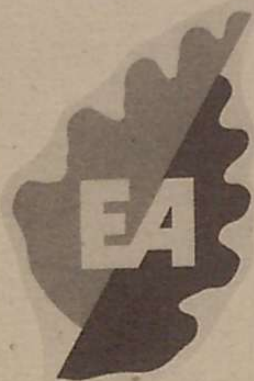
Aitor Sarasola Salaberria
 Lander Ziganda Etzekolonea
 Karmele Legorburu Irazu
 Gemma Arrilaga Albisu
 Josu Pontesta Garmendia
 Julian Mendizabal Toledo
 Jose Luis Agirretxe Mitxelena
 Jone Salaberria Lizarazu
 Joxe Juan Ugalde Ordoki
 Andoni Pikabea Lertxundi
 Mikel Mitxelena Iza
 Jesus Maria Fernandez Otxoa
 Roberto Garcia Antolin
 Domi Arrieta Loidi
 Amable Viana Rubin
 Mikel Arrizabalaga Pikabea

Zure
HERRIA
Zure
HERRIA

LEZOKO

1991 LEGEALDIA

Iñake Urrestarazu.
José Antonio Dozagarat.
José Manuel Salaberria.
Jon Goikoetxea.
Mariano Vidal.
Mirari Recalde.
Blanca Escalada.
Mª Angeles Escalada.
Daniel Garcia

Fernando Larrañaga.
Katalina Roman.
José Miguel Trecu.
Manuel Mecalalde:

Ordezkoak / Suplentes:

Miren Albisu.
Koldo Merino.
José Luis Juaristi.

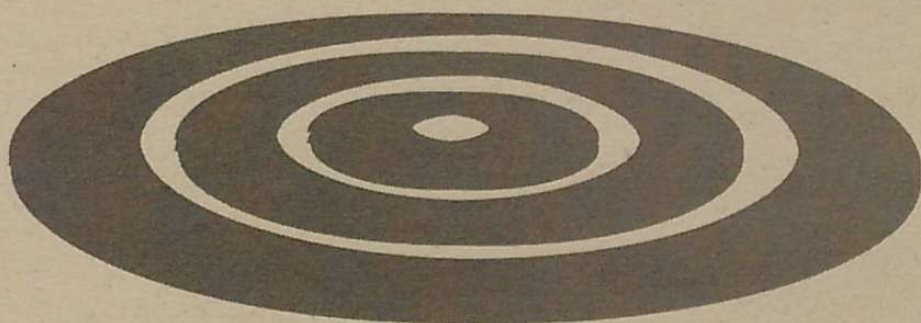
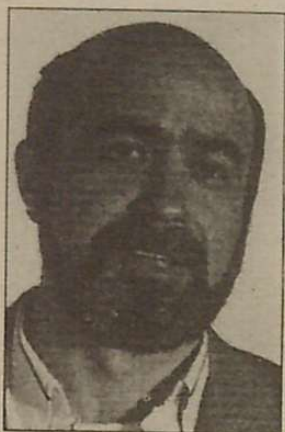
Jesus Martiarena.
Marcial Zabaleta.
Miguel Susperregi.
Angel Ma. Errasti.
Ricardo Salaberria.
Francisco Jauregi.

Francisco Igerategi.
Florentino Saizar.
Severiano Treku.
Trinidad Garmendia.
Elias Egibar.
Francisco Santa Cruz.
Luis Cienfuegos.

Ordezkoak / Suplentes:

Arantza Zeberio.
Francisco Igerategi.
Lucila Alonso.

JUAN ANJEL GOGOAN

Patuak, destinoak, beltzez idatzizuen iazko abuztuaren 30a. Berehala ulertu genuen ilunpe haren mezua. Lezoko dantzarion bihotzak lausotu egin ziren eta saminak amorruzko irrintziak, malko gaziak eta ezina eragin zituen gugan.

Egun batzuk joan dira zure agur isil eta apala entzun genuenetik. Orain oroimenean arakatzea beste aukerarik ez dugu zurekin igarotako uneez gozatzen.

Gogoratzen al dituzu, Juan Anjel, dantzan elkarrekin egindako urratsak, solasaldiak eta ametsak? Gogoratzen al dituzu Iturengo bordako algarak, autobusetan abestutako kantuak, herriko jaietako afariak...?

Une guzti horiek gogoratzen ditugunean zure aurpegi alai eta irrafartsua dakusagu, ilusioz eta maitasunez betetako pertsonaren aurpegia. Eta horrekin aski dugu. Irri horren esanahia barru-barruan xixelatu diguzu.

Ondotik oharkabeen joan zintzaizkigun eta kasik ez genuen agur-gero arte lasai bat esateko betarik izan. Santakrutzetan ere itzela izango da utzi duzun hutsunea baina, hala ere, ez dugu negarrik egingo, horrelaxe nahiko bait zenuke zeuk.

Zure izanak eta irriak dantzara bultzatuko gaituzte beti eta banakoaren doinuaz aire Juan Anjel! esango, dugu garai haietan bezalaxe, oilolarruak sortarazten duen zirrararen indarrak.

Zenbaitzuk utzitako arrasto ttipia ez du inoiz denboraren joanak ezabatuko. Agur eta ohore zuri, JUAN ANJEL UHALDE ABAITUA.

MUNTTAR

“EUSKAL MONOTEISMOA ATZO ETA GAUR”

Betidanik pentsatu dut gure arbaso zaharren sinismenak naturistak, panteistak eta manikeistak izateaz gain politeistak zirela, eta hori dela eta behin eta berriro aipatzen nituen nire artikuluetan gure sinismenetako jainko eta jainkosa ugariak Greziako edo Erromako mitologietakoak bailiren. Eta horrela aritzen nintzen, inkonzienteki aurreko idazle eta ikerlarik emandako

bideari itsu-mitsuki jarraitzen nintzaielakoz. Eta orain konturatzen ari naiz zein oker nenbilen. Aurre emandako politeismoaren ideia faltsu horrekin batera banuen ere beste ikuspegi oker bat garai bateko sinismenen eta kristau erlijioaren arteko dotrinak aztertzean, guztiz aurkakoak ikusten bait nituen, eta gaur ez zait horrela iruditzen, oso bestelako moldea bait daukat.

Gure sinismen zaharrei buruzko edozein liburutan, edozein artikulutan, gure jainko anitzei buruz mintzatzen zaigu, beren ekintza eta ezaugarriak ematen zaizkigularik. Hitzegiten zaigu jainko goren batetaz, Ortzi izenekoaz alegia, baina honen irudia jorratu ondoren beste jainko eta jainkosa ttikiagoen zerrenda luzea ematen zaigu. Ez dago aipamen zehatzik gure arbaso zaharren politeismoaz, baina halako erreferentziak eman ondoren, horixe da danon gogoan geratzen dena. Eta nik ere, orain arte horrelako ikus-

Gure sinismenetan jainko haundi batez hitz egiten zaigu: Ortzi.

pegia izan dut. Baina denboraren poderioz konturatu naiz, beti jainko goren batetaz hitzegiten zaigula, eta sinismen zahar horiek diotenez, beste guztia, beste jainko eta jainkosak, abereak, landareak, izadi osoa, eta baita gu gizon-emakumekok ere, Ortzi (Urtzi, Ostri, Osti,...) deitzen duten osotasun horren zati omen garela. Eta hemen dago arazoaren gakoa, dana baldin bada Ortzi, horek adierazi nahi digu jainko bakarra dagoela, eta ideia horren inguruko sinismen erlijiosoa panteista izateaz gain, monoteista dela ere. Kristau erlijioa esku artean harturik, ikus dezakegu zenbeste amabirjin eta santu ikus daitezkeen, bigarren mailako pertsonaien gisa, bere dotrinaren barruan. Gure sinismen zaharretan gauza bera gertatzen da, baina bigarren mailako pertsonaia edo indar horiei "jainko" eta "jeinu" deitzen zaie, nahiz eta benetan, lehenengo jainko goren horren zati direnez, bigarren mailako edo miniskuluetako jainkoak izan.

Gure sinismen zaharren panteismoan isladaturik aurkitzen da beren benetako monoteismoa. Bai jaun-andreok, gure arbaso zaharren dotrina, judu, kristau edo musulmanen erlijioen antzera monoteista zen, Akhenaton egipziar faraoiaren dotrina izan zen bezain monoteista. Baina gogora ditzagun banan banan eta orokorrean gure arbaso zaharren dotrina erlijiosoaren beste ezaugarri haundiak.

- 1.- NATURISTA zen, izadi edo naturaren indarrak jainkoen ekintzatzat hartzen bait ziren, baina ez ote da gauza bera egiten kristau erlijioaren barruan zenbait miraritz hitzegiten zaigunean? Edo iturri edota erreka ondoan azaldutako amabirjin ugarietaz mintzatzen direnean? Kosmoari, izateari irtenbide logikoa bilatzen zitzaien, beste edozein dotrinan egin den bezalaxe.
- 2.- MANIKEISTA zen, bi aurkako indarren orekan kokatzen bait zuten izate osoa. Lauburuaren bi mugimenduak, edota Mari(+) eta Maju(-), Atarrabi (+) eta Mikelats (-), Eki (+) eta Ilazki (-),... bezalako aurkako bikoteen adibideak horren lekukotzat har ditzakegularik. Baina oroitu beharra daukagu, bikote guzti horiek bigarren mailakoak direla, Ortziren menpekoak nolabait esateko. Eta kristau erlijioan gauza bera gertatzen da deabruarekin, hau ez bait da Jaungoikoaren beste aurkako muturra, bere azpian dagoen indar ezkorra baizik.
- 3.- PANTEISTA zen, den guztia Ortziren zatia bait da, baita gu gizon-emakumeok ere. Kristau erlijioan antzeko zerbait eskeintzen zaigu, gu gizakiok edo bestelako izakiak ez gara Jaungoikoaren zati, baina bai berak egindakoak.

.....

Badirudi, gure arbaso zaharrak Jainko Haundiaz hitzegiterakoan Ortziz mintzatzen direla. Bere arrastoak bizi-bizirik iraun du euskal hiztegian, fosilizaturik esango nuke nik, gure gaurko egunetaraino. Esate baterako: OSTEGUNA (Ostiren eguna), ORTZEGUNA (ORTZiren eguna), OSTIRALA (OSTiren egunaren hurrengoa), ORTZIRALA (ORTZiren egunaren hurrengoa), OSTOTSA (OSTiren hotsa = trumoi), ORTZADARRA (ORTZiren adarra), edo OSTADARRA (OSTiren adarra alegia),...

Bitxia bada ere, beste jainko-jainkosen aipamenik ez da egiten gure hiztegian. Honek adierazten digu garbiki, nire ustez, nori ematen zioten lehentasuna dibinitateen arloan.

Jainkoen eta euskaldunon bizikerak nahasi egiten ziren balizko mundu mitologiko hartan.

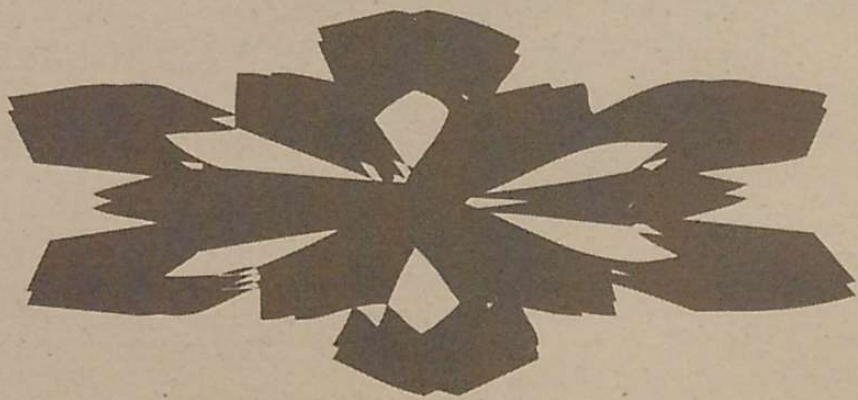
Bestalde, badugu oso testigantza polita Santiagora zihoan XII. Mendeko frantses erro-
mes baten lumaren bitartez iritsi zaiguna. Aymeri Picaud izeneko erro-
mes honek "LIBER SANCTI JACOBI" idatzi zuen, bere Santiagorako bidean zeharkatu eta ezagutu zituen
herrien berriak emanaz eta euskaldunen hizkuntzari buruz honako lekukotasuna ematen
digularik: "A Dios llaman URCIA, a la Virgen ANDREA MARIA, al pan OGUI, al vino
ARDUN, a la carne ARAGUI, al pescado ARAIGN, a la casa ECHEA, al señor IAONA,
a la señora ANDREA, a la iglesia ELICERA, al sacerdote BELATERRA, al trigo GARI y
a Santiago IAONA DONNE IACUE" (LUIS VILLASANTE- "Historia de la Literatura
Vasca"-tik aterea).

Testu honetan oso garbi esaten zaigu zernolako izena ematen zioten Jaungoikoari XII.
Mendean euskaldun kristauak, ordurako Euskal Herria arront kristauturik bazegoen ere.
Honi buruz bi teoria ditugu. Lehenengoaren arabera Euskal Herria ez zen kristautu X.
Edo XI. Menderarte, Europako azkena kristautzen alegia. Teoria honen defendatzaileen
artean Jose Maria Lakarra kokatu dezakegarik. Bigarren teoria batek dioenez, euskal-
dunak oso goiz kristautu ziren, erromatar garaian, hau da IV. Mendean edo, baina zenbait
tokitan, oso berandu arte iraun zuten foko jentil zabalak omen zeuden. Juan Gorostiaga
aipatu dezakegu bigarren teoria honen defendatzaileen artean. Dena den, bata edo bes-
tea, XII. Menderako Euskal Herria kristauturik zegoen, eta hala ere kristau jainko berriari
"ORTZI" zeitzen zioten. Honek, nire iritziz, adierazi nahi digu kristauak aurreko sinisme-
nekin jarraipen antzeko bat bilatzen zutela, aurreko monoteismoa eta berria lotuz, eta
hortarako Jaungoikoaren izena erabiltzeko orduan betiko izena zerabilkiten: ORTZI, bi
erlijio monoteistak ibilaldi luze eta bakar batetik bideratu nahiko balituzte bezala.
Lauaxetak, azken gerra garaiko olerkari haundiak, gauza bera egiten zuen bere olerkietan
Jaungoikoaz mintzatzen zenean, sarritan "ORTZI" izena ematen bait zion.

Jakin badakit bi dotrinen artean makina ezberdintasun daudela, eta hortarako badaude
ni baino askoz jantziago dauden teologoak, beraietaz luze eta sakon mintzatzeko. Baina

nik hemen esan nahi dudana zera da, gure arbaso zaharren sinismen erlijiosoa ez zela politeista, beti sinistarazi egin zaigun bezala, monoteista baizik, eta hau dela eta lehengo sinismen zaharretatik judu-latinoetara emandako pausua ez zela horren traumatikoa izan, beti pentsatu izan duguna baino askoz samurragoa baizik. Eta horregatik nahiz eta Euskal Herria, Europan kristautu zen azken herria izan, gaur begiratuta badirudi betidanik kristaua izan dela. Kristaua ez, baina monoteista bai!

JOSEBA ZABARREKO

PUBLIZITATEAREN HIZKUNTZAZ PUBLIZITATE SUBLIMINALAZ

SARRERA

Gizarte garatuetan, lehen munduko gizarteetan, teknikak eta industriak garrantzi handia dute. Eta hauek, askotan, luxuzko ondasunak ekoizteko erabiltzen dira. Publizitatearen helburua, hain zuzen ere, luxuzkoak liratekeen ondasunak beharrezko bihurtzea da.

Zer da publizitatea? Komunikazio-teknika multzo bat da. Eta honen bidez mezu bat bidaltzen dio igorleak (publizitate agentziak) hartzaileari (kontsumitzaile-erabiltzaileari), igorleak agindutako bidetik joan dadin. Ekintzara bultzatu nahi da, beraz, hartzailea.

Komunikazio hori, noski, interesatua da, helburua produktuak edo ideak saltzea denez. Horretarako beharrak sortu eta mantendu nahi ditu publizitateak (horrexegatik, maiz ikusiko ditugu "imprescindible" "indispensable", "insustituible", "necesario",... bezalako hitzak). Gainera, gizarte garatuetan gauzak berehala zaharkituko eta baliogabetuko zaizkigu (honi, jakina, moda deritzo), eta hau ere gauza planifikatua da.

Gizarte ez-garatuetan ekoizpena beharrak asetzeko bakarrik erabiltzen denez, publizitateak bere garrantzia galtzen du.

Publizitatea oso garrantzitsua da, ezin dugu gure gizartea publizitaterik gabe imajinatu. Etengabe eta nonnahi jasotzen ditugu mezu publizitarioak, mass media direlakoan bitartez batipat: irratian, zinean, telebistan, errepideetan, pintadetan, erakusleihoetan, aldizkari eta egunkarietan,...

Lehen adibidean (Cutty Sark Whiskiaren iragarkiak) badu begibistako esanahi bat: murgil zaitez festa-giroan "Cutty Sark" edanez. Baina pentsa dezagun une batez iragarkiak izan dezakeen bigarren esanahi batean: musika tresnen bidez, saxo eta danborren bidez, organu sexualak adierazten dira. Eta danborrean "SEX" eta "DIRE" hitzak irakur daitezke: "Sexu ikaragarria".

Zinegile askok ere, filmea egin aurretik, publizitatea negoziatzen dute. Horregatik, aktoreek auto bat, perfume bat edo jantzi bat darabiltenean, marka horren publizitatea egiten ari dira, eta hori ere ordaindu egiten da. Gainera, publizitate honek uste dugun baino eragin handiagoa du. Esate baterako, Popeye-ren marrazki bizidunak finantziatzen zituen enpresaren asmakizuna izan zen ziazerba indarraz erlazionatzea.

1.- GIZATASUNA ETA PUBLIZITATEAREN HIZKUNTZA

Publizitarioak norengana iritsi nahi duen erabakiko du lehenik, eta horren arabera non, zein ordutan, nola, plazaratuko duen bere iragarkia (ez luke zentzurik, adibidez, Carmen Sevillak Mercedesak edo makroekonomia liburuak eskaintzea)

Psikologiak eta antropologiak (gizakiaren zientziek) asko laguntzen diote publizitateari. Eta publizitatearen hizkuntza (hitz, irudi eta soinu bidez burutua) kalkulatu eta xedatua da. Ikus ditzagun hizkuntza honen zenbait ezaugarri:

- Publizitateak, askotan, aginteraren bidez funtzionatzen du. Ez ditu gauzak adierazten, agintzen baizik. (Doña Adelaidak, Therapy Pillow burukoaren iragarkian, "No esperes a mañana, si te la vas a comprar, te la vas a comprar...!" diosku). Eta kontutan izan behar da iragarkia ikusten duen pertsona erlaxatuta egoten dela, telebista ikusten edo zerbait irakurtzen.

- Beste askotan informazio itxura hartzen du (pentsa ezazue telebista eta irratiko "mikroespazioetan", normalean elkarrizketa bidez eta "zapping"aren aurka planteatuak). Gezurrik handienak (engainuzko sendagai eta produktuak,...) ematen zaizkigu informazio itxuraz (argaltzeko produktuetan adibidez). Informazioaren eta publizitatearen arteko nahasketa dugu. Gainera, edukia dagoen bitartean egiten den publizitatea legez kontra-koa da (euskal telebistako futbolekoa, adibidez, beharrezkoa baita kortinilla edo beltza).

- Publizitatearen hizkuntzak balio estetiko handia du, eta hitz edo hizkuntz jokoak oso ugariak dira (ALITERAZIOAK: "Solares sólo sabe a agua", "En bus ves por dónde vas",... ONOMATOPEIA edo HOTSITZAK: "Chup., chup, Avecrem", "Pim, Pam, Fogo", "Ñaca, ñaca, la Cigala", "Tónica Schhh... Ud. Ya sabe", "Klinc, klanc, kas",... ERRI-MAK: "y muy gustosamente, gente exigente", HIPERBOLEAK: "Anglo, mejor que la realidad", "1880, el turrón más caro del mundo",...)

- Hizkuntza dogmatikoa erabiltzen du askotan: oinarritzko egiaztat hartzen edo ezartzen den egiaztapena, ezin eztabaida edo zalantzan jar daitekeena: "Un poco de Magno es Mucho", "Soberano es cosa de hombres", "Por sabor, fume menos y mejor", "Silueta: comer sano es inteligente",...

NAHIKARI FALTSUA. Badakite gizakiok nahiak, desioak, ditugula, ez gaudela gare-narekin edo dugunarekin pozik. Zirrikitu horretaz baliatzen da publizitatea, eta marka konkretu bat erosten dugunean, publizitateak marka horrekin lotu duen irudia ere erosten dugu (autoetan adibidez, Mercedes bat erosten denean, honek berarekin daraman "irabazlearen" irudia ere erosten dugu).

Adibide hontan gauza asko omen daude ezkutuan, baina beharbada argiena edalantziko izotzeko "Sex" hori da.

Horretarako, ekoizkinaren mitoa sortzen saiatuko da publizitatea (edo publizitaterik eza, Rolls Royce-ren kasuan), eta hartzaile-kontsumitzailearen bihotz koxkorra era bateko eta besteko argudioak erabiliz tentatzen du. Ondasunaren deigarrietan berarekin zerikusirik ez duten gauzak ikusiko ditugu askotan, gure nahiak asetzeko balioak azaltzen dituztenak:

- Lagunak behar dituzula? "Cola Cao, su fiel amigo", "Tú y Soberano, íntimos", "Todo un amigo, Carlos III"... Bide beretik doaz familia zoriontsuaren iragarkiak, Nescafé-renak eta abar.

- Monotoniatik ihes egin nahi duzu? "Hilo musical, otra forma de vivir", "Este verano su vida puede tener otro aire diferente, se lo garantiza Garza", "Coca-cola, la chispa de la vida",... Ildo honetan, adur txangoak azaltzen zaizkigu tabakoaren iragarkietan: Whinston, Marlboro, Camel,...

- Bizitzan "zerbait" bihurtzeko beharra baduzu, horretarako produktuaren inguruan "irabazle" bat azalduko zaigu: NIKE enpresaren iragarkietan kirol-izarrak azaltzen da. Edo "100 Pipers, es otro nivel". "Garestitasunaren" balioa ere saltzen digute: "el turrón más caro del mundo",...

- Gizontasunaren / emakumetasunaren (edertasunaren) satisfakzioa. ("En España cada hombre un Soberano", "Magno: ya empieza a ser hora de celebrar el año internacional del hombre", "Kas, el sabor que enamora",... Lurrinen iragarkietan ere usu erabiltzen da baliabide hau, eta honelako iragarkiek gizonkeria nabaria daramate normalean beraiekin.

- Abertzaletasunaren asetzea. "Guretzat Gurea", "Euskadiko Kutxa", "Euskal Piel, geure-geurea", "Aguila Imperial, cerveza de España",... Donostiako Aurrezki-Kutxa Munizipalak ere lauburuez eginiko irudi-jokoak ditu anagraman bere ezaugarri.

- Jendearen nahi ekologista asetzea: "Esto es natural, miel de la Granja San Francisco", "Las naranjas no tienen burbujas, Trinaranjus tampoco",...

"Benneton"ek publizitatea albiste bihurtzea lortu du. Berataz hainbeste hitz egiten denez, ba al da publizitate hoberik eta merkeagorik?

"Jendea ez da inozoa" argumentua askotan erabiltzen da, baina gauzak objetibotasun minimo batez ikusten direnean, irrifarrea sortzen zaigu. Batez ere "valores de ensoñación" direlakoak dakartzaten iragarkietan (lurrinetan,...)

2.- PUBLIZITATE SUBLIMINALA

Publizitatea era askotakoa izan daiteke: Konparatiboa ilegal da Espainian, baina EEBBn, esate baterako, "Coca-cola/Pepsi"ren arteko iragarkiak izan daitezke honen adibiderik ezagunenak. Oraingoan mezu subliminalak dituen publizitateaz ihardungo dugu.

Zer da publizitate subliminala? Estimulo bat jasotzen dugunean (sexuarekin zerikusia duena gehinetan), baina honen intentsitate baxuagatik, atentziorik ezagatik, iraupen laburragatik,... ez garenean konturatzen jaso dugun mezuaz, nahiz eta inkontzientearen bidez gure jokabidea alda lezakeen. Ezin esan bere eragina erabat frogatua dagoenik, baina kretzaileek askotan horrekin jolasten dute.

Publizitate subliminalaren helburua publizitatearena berarena da, ez besterik. Baina publizitatearen eragina handitu nahi da. Kontutan har gure aurrean jartzen diguten hori (sexua normalean), produktua erosiz "geureganatuko" dugula. Eta, gainera, mezu subliminalak ez du kontzienteki gogoratua edo ezagutua izan nahi.

Publizitate subliminalean lehen esperientzia Estatu Batuetako Ft. Lee herrian egin zen, New Jersey-n. James Vicary-k egin zuen. Takistokopioaren bidez, pelikujla batean mezuak sartzen ziren, segunduaren 1 / 3.000 irauten zuten mezuak, 5 segunduro. Mezu hauen iraupen laburragatik, jendeak ez zituen kontzienteki bereganatzen, baina bere eragina garbia zen. Sei astetan tartekatu zen mezu hau, "Picnic" pelikulan zehar, "Gose zara? Jan itzazu krispetak eta Coca-Cola edan" mezua sartzen zen. Krispeten kontsumoa %57,7an igo zen, eta Coca-Colarena, %18,1.

Beste metodo aurreratuago eta eraginkorrago bat honako hau izan zen: kontzientzia-aren argitasun-mailaren azpitik, pelikularen gainean mezu publizitarioak sartzea.

Stimutech-ek sortutako makina baten bidez, ordenadorea telebistari lot dakiok, eta honen bidez mezu subliminalak jarri: Kasseteak eros daitezke "erretzeari uzteko", "argaltzeko", "erlaxatzeko", "irakurketa-abiadura hobetzeko", "depresioak gainditzeko",... Sekte ere askotan baliatzen dira mezu subliminalak.

"La Profecía" bezalako filmeetan ikus daitezke estimulo subliminalak. Wilson Bryan Key-k, 1976an, "El Exorcista" beldurrezko filmearen analisia egin zuen. Bere ondorio emozionalak handitzeko teknika subliminalak erabili zirela dio. Erle-talde hasarretu baten zarata, txerri-hilketa batean grabatuak, lehoi edo katuenak, oihaneko gaueko zaratak,... nahastu ziren. Ikusteko subestimuloen artean, besteak beste, heriotzaren maskara bat ikus daiteke. "Instinto básico" filmean ere "Jack Daniels" Wishkyaren bi iragarki bide dauka izkutuan.

Baileys-en iragarkiaren hitz eta irudietan sexualitatearen gaia begibistakoa da: isurkia, kopan sartzen da, bgi zuhitzek, elkarloturik, zuhaitz bakarra osatzen dute, baina untxi baten itzala ere ikus daiteke, iragarkiko elementuekin zerikusirik ez duena. Gogoratu untxia sexu-irrikaren, leuntasunaren, Play-Boy-en,... sinboloa izan daitekeela.

Gai sexualak baliagarri dira edozein produktu saltzeko, eta salmentak handitzen dituztela dirudi. Begibistakoa da publizitateak gauzarik harrigarrienak sexualizatzeko duen jorera. Era berean, zenbait aldizkari eta egunkaritan, "Sexu" hitza grabatu izan da modu lanbrotuan, erakargarria izan dadin eroslearentzat.

Ez da hain erraza ulertzen edari alkoholikoen eta heriotzaren adierazgarri subliminalen (maskarak, espektroak, fantasmak, buru eta organu ebakiak,...) arteko lotura. "Heriotza" eta "sexu" hitzak dira maizen ikus daitezkeenak honelako iragarkietan.

Baina, zergatik eta nola handitzen dira salmentak iragarkietan heriotzaren sinboloak sartzen direnean? Ez dirudi alkoholikoek bere autodestrukzioa bilatzen dutenik. Beraz, beste esplikazio bat hau litzateke: alkoholikoek heriotzarekiko duten mesprezua azaltzen dute edaten dutenean (gizakiok heriotzarekiko dugun jakinmina gogora daiteke eta, edatean, heriotzari beldurrik ez dion edo heriotzaz barre egiten duen pertsona -heroia, azken finean bihurtzen da alkoholikoa).

Tabakoaren iragarkietan ere homosexualitatearen, sadismoaren, bestialitatearen, masokismoaren,... bultzatzaile diren mezuak aurkitu dira.

Lehen adibideak (Cutty Sark whiskiaren iragarkiak) badu begibistako esanahi bat: murgil zaitez festa-giroan Cutty Sark edanez. Baina pentsa dezagun une batez iragarkiak izan dezakeen bigarren esanahi batean: musika tresnen bidez, saxo eta danborren bidez, organu sexualak adierazten dira. Eta danborretan "SEX" (sexy, beharbada) eta "DIRE sex" hitzak irakur daitezke. Hauek ere "Enrólate" gonbitearekin lotu behar ditugu. "Dire" hitzak euskarazko "izugarri" edo "ikaragarri" hitzen bi esanahiak ditu: "Sexu beldurgarria", "espantagarria",... batetik eta "sexu sekulakoa", "hobezina", "harrigarria", bestetik. Beraz, iragarkiak dioenez, Cutty Sark whiskiak jai giroan murgilduko zaitu alde batetik, baina batez ere "izugarrizko sexual". Eta "dire sex" irakurri ordez, "dirt sex" irakurtzen baduzu, esanahia "zikinkeria sexual" litzateke.

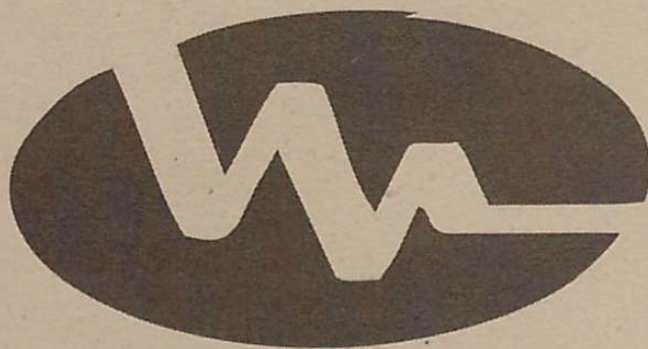
Bigarrenetan gauza asko bide daude ezkutuan, baina beharbada argiena edalontziko izotzetako "SEX" hori da.

Baileys-en iragarkiaren hitz eta irudietan sexualitatearen gaia begibistakoa da. Isurkia kopan sartzen da, bi zuhaitzek, elkarloturik, zuhaitz bakarra osatzen dute,... Baina untxi baten itzala ere ikus daiteke, iragarkiko elementuekin zerikusirik ez duena. Gogoratu untxia sexu-irrikaren, Leuntasunaren, Play Boy-ren,... sinboloa izan daitekeela.

Pertsona batek iragarki batean hitz edo marrazki subliminalik aurkitzen duenean, eta bere ingurukoei erakutsi ondoren, mezu subliminalek bere eragina galtzen dute, aurrerantzean ez direlako oharkabeko izango.

Gero eta ohituago gaude publizitatea ikusten, eta honek gure defentsa-sistema indartzen duela dirudi baina publizitatea interpretatzen, deszifratzen, kritiko izaten, jakin behar da.

XABIER GABILONDO ETXANIZ

HERRIAK MIN

Badaukat lagun bat, sarritan kexa berdinarekin azaltzen dena, hau da, herri honek "martxa kaxkarra duela; grafikoki dioenez, kasta falta zaio. Bera ez da Lezon jaioa eta, egia esan, mugitzen den horietako tipoa dugu, eta gustatzen zaio Lezoko martxa eta bere herrikoa konparatzea. Noski, bere herikideek mila eta hamazazpi buelta ematen dizkigute. Baliteke arrazoi pixka bat ez faltatzea baina iruditzen zait bere herria idealizatzen duela konparaketa horretan. Azken finean, eta nik baino hobeto jende askok adieraziko lukeen arrazoiengatik, egia da inmigrazio handia izan duen herri batean bizi garela; baita ere, lezoar pila batek gure herrian lo besterik ez duela egiten, eta gainera, Donostia, muga eta Orereta bertan egonda, tentazio handi xamarra daukate batez ere gazteak, herritik kanpo ibiltzeko.

Hala ere, nahikoa da edozein arratsaldetan gure kasko zaharretik ibiltzea, kolore guttiako militante multzo batzuekin (normalean 3 edo 4 lagunez osatutakoa) topatzeko. Hortxe dabilta, pazientzi eta metodoarekin, bere lana hormetan, buzoietan, mahaietan, bileretan edo propaganda zabaltzen betetzen dutelarik. Hauek, noski, ez dira gero egunkari edo telebistan azaltzen diren horietakoak; suerte pixkatekin bere argazkia komisaldegi batean azalduko da auskalo zein saltsako susmagarri bezala.

Urte bukaeran afaritxo bat antolatuko dute, bere patrikatik ordainduta, noski. Ziur nago ez dagoela horrelako militanterik gabe ongi funtzionatu dezakeen organizaziorik, eta nahiz sarritan fanatiko, ero edo manipulatu gisa hartuak izan, hor jarraitzen dute beraiek jo eta ke bere gauzei eutsiz. Bejondaizuela, militanteok! Nere txaloa zuentzat zein koloretakoak zareten aztertu gabe. Merezia duzue.

– Hasierako harira itzulita, nik esango nuke geure herrian gero eta gehiago ari dela ugaltzen horrelako jendea eta hori ona da, gizarte osasuntsu baten seinale.

Hala ere, dena hain goxoa al dugu gure Lezo honetan? Badira, bai, gauza ilunagoak gure artean, eta hortik dator idazki honi jarritako izenburua.

Batzutan, bakarrik batzutan, agian sarriegi, herri honek min egiten dit.

Zergatik, adibidez, edozein taldearen agerpen baten aurrean, oso erraza egiten zaigu "letxe txarreko" iritzi deskalifikanteak entzutea, eta nekez aurkitzen ditugu laudo nabarmenak? Norbaitek pentsatuko du asunto honetan nahiko ikuspegi ezkorra azaltzen dudala edo hori oso normala dela, edo agian, horrelakoak entzuten ditudala bila joaten naizelako. Hauxe bakarrik esango dizuet: ez naizela atzo jaioa, horrelako gauzak gertatzen direla, eta uste dudala posible zitekeela ez gertatzea.

Akaso ez da egia jende askok pentsatzen duela zerbait ongi esana edo egina dagoela jakiteko, lehenik begiratu behar dela nork egin edo esan duen hori? Praktikan, edozer gauza ona edo txarra izango da geureak edo "besteak" egina den arabera; egia baita jendea era horretan sailkatzen dugula.

Goazen orain beste adibide konketuago batzuekin:

a) Txerrimunoko gazteek Lezon 400 etxebizitza hutsik daudela salatzen dute, kartelak jarri eta denda eta guzti, gaupasa bat egiten dute plazan. Ia ez dago alokatzeko etxe bizitzarik eta hor dauzkagu 30 milioiko etxeak eraikitzen.

– Entzuten dena: “Hobe lukete lan egitea, dirua aurrezteia eta ez uztea utzi duten bezala gurasoen etxea. Alfer hutsak dira!”

b) Lezoko BAK (Gesto por la Paz)-ekoek, ixilune bat antolatzen dute plazan, 15 minutuz pankarta eta guzti, biolentziaren ondorioz izandako heriotz baten biaramonean.

– Iritzi bat: “Hor daude berriz ‘meapila’ horiek. Judas baino faltsuagoak dituk”.

c) Lezoko ekologi taldekoek, babestutako hegazti baten hilketa salatu eta Santo Kristoko atean uzten dute hildako txoria.

– Komentarioa: “Horiek ekologistak direla? Beraiek ematen ziotek sua mendiari drogaz beteak daudenean eta...”.

d) Gazte-Herriko neska-mutilek Ruandari laguntzeko I.era eta txakurrak osatutako ikuskizuna antolatzen dute Lezotik pasatzen direnean; edo euskaraz eta erderaz argitaratzen dute agerpen bat.

– Entzundakoa: “Hori bai dela espainolada! Baina, zein munduan bizi dira hauek? Eta bai lotsagarria erabilitako euskara!”

Noski, ez dira molestutzen euskara eskaxagatik barkamena eskatuz eta aldaketa aginduz kaleratu duten idazkia irakurtzen. Zertarako? Bost axola, udaletxeko itzulpen zerbitzuak egin dieten kalteagatik.

e) “Lezo” aldizkaria argitaratzen da eta (koño, harrigarria!) laudoak besterik ez.

Txerrimuño “Zartako” ateratzen da (nere iritziz oso ondo landuta gainera), eta ea zer entzun dugun:

– “¡Jodé encima me lo querían vender, tú!”

Eta era horretan aritzen dira/gera intsumisoekin, irratizaleekin, Zabarrekoekin, Amnistiaren Aldeko Batzordearekin, AEK'koekin, mezetara joaten direnekin, joaten ez direnekin, PSOE'koekin...

Argi dago tolerantzi falta nabarmena dagoela; jakina, gauza hauek gertatzen dira beste herrietan ere, eta neurri batean nahiko naturalak dira, eta agian, sanoak ere; hala ere, iruditzen zait sanidade neurri hori oso atzean geratu zaigula.

– Eta zer egin dezakegu?

Seguraski ez da faltako inozo bezala hartuko nauenik; beste batzuei oso azaleko analisi dela irudituko zaie, eta norbaitek ere, gilipollas bat naizela esango du gauza.

Hauek aireatzeagatik. Kontuak kontu, nik oraindik gizakiarengan sinisten dut eta ziur nago egoera hau hobetzeko zerbait egin genezakela.

Azken bolada honetan, adibidez, Euskadik jasaten duen biolentziari buruz, asko ari da hitzegiten, eta jende arruntaren artean aldaketa handiak izan dira; astiro baino sakonki, ideia batzuk nagusitzen ari dira; hau da, herrien eta gizakien eskubidetan oinarriturik, adostasun minimo batera iritsi gaitezkeela espiral alu honetatik irteteko; ezin dugu orain arte bezala jarraitu eta bide berriak jorratu behar ditugu. Agian ez dakigu zer egin, baina bai dakigula zer ez egin. Ausartuko al gera dialogatzen, barkatzen (ahaztea ez da posible), negoziatzen, toleratzen? Benetako pakea (ez beldurrarena, justiziarena baizik) eskuratzeko gogo baldin badugu, aurrerapenak lortuko ditugu; gogo hori itxurazkoa bada, asko hitzegiten duen horietako bat baino gehiago ipurdi ageri geratzea eta benetan den bezala azaltzea espero dut. Denbora lekuko.

Estilo honi jarraituz, ez ote da posible izango gure artean bilatu eta aurkitzea, dauzkagun ikusiezin horiek baretzeko, herri mailako adostasun minimo bat? Beharbada, udaletxe bertatik hasi beharko genuke. Ez ote dira balore batzuk, intentzio txarrik gabeko edozein pertsonak erraz onar ditzazkenak (giza baloreak direlako)?

Agian egokia litzateke Lezoko erakundearen koordinadora bat potentziaztea, guztiz irekia noski, etika aldetik partaide guzientzako arau batzuk finkatuko lituzkena, batez ere idatzi, agerpen edo manifestazioetan erabiltzeko. Bertan, batzorde iraunkor bat egongo litzateke sor lezazken istiluak aztertzeko. Baita ere, urtean zehar debateak antolatu eta ugaltzea ez legoke gaizki.

Beno, uste dut gauza asko egin daitezkeela ideia horietan sinesten badugu. Seguru asko, denok egin beharko genuke lan gehiago eraikitzen desegiten baino.

Bitartean, herri honek noizbehinka niri min egingo dit. Eta, agian, nik ere herri honi, batzutan min egiten diot.

ANTONIO MARI

AKELARREA: EMANKORTASUNEZKO EUSKAL ERRITOEN AZTARNA

1.- Sarrera

Artikulu honen helburua eta jatorria oso loturik daude. Hauxe, galdera batzuen ondorioa. Jatorria oso urrun duen ihardunaldia zergatik eta nola mantendu da mende asko igaro ondoren? Mendebaldeko aro ezberdinak pasa arren jarraitu duen fenomenu honen arrazoi ezkutua eta oso sakona argitzeko edo hausnartzeko asmoaren semea edo fruitua dugu artikulu hau.

Magiaren inguruan sortzen den munduan aurkitu beharko genuke Akelarrearen sor-kuntzaren azkeneko arrazoa. Mundu honen jaiotza oso zaharra dela esatea ez da aurki-kuntza nabarmena. Magiaren mundua animismoarekin bat egiten duen sistema baten partaidea da.

Baina, akelarrea, gizarte arkaiko baten asmakizuna izan arren, bere jaiotzaren azkene-ko zentzua eta arrazoa, edonoizko gizonen beharra baten asetzeari dagokio. Alegia, egu-neroko erralitatea jasateko, beste errealtatea baten beharra da. Azkenik aipaturiko erre-alitate hori, gizarteak debekatzen dituzten gizon bakoitzaren beharrak errealizatzeko sentimenduen edo inkonzientearen planoan sortutako inpresioak (nahiz eta ingurunean gertatutako gertakari iruditu) dira. Behar pertsonal horiek, arau gabeko gizarte edo komu-nitate baten nahian laburtu daitezke. Nahi hau, gizatasuna gainditzeko irrikitasuna da ere bai. Kristau erlijioak, arrazionalismoz betetako erlijioa delarik, Naturaren eraginatik kan-pora sortutako nozioak erabiliko dituen lehenengo erlijioa dugu. Deabrua Naturaren ingu-ruan sortu ziren sinismenak ezeztatzeko erabiliko du. Afirmazio hau zehatzago finkatzeko, kristau aurreko (eta sarritan erromatarren munduaren aurreko adierazpenak) sinismenen aztarnak desagiteko erabilitako irudia delakoan nago.

2.- Akelarrea: Magia eta Animismoaren kontzepzioan ihardunaldi konkretu bat

Animismoak azaltzen duen munduko ikuspegiak Aurrehistoriako gizarte baten asmaki-zuna izan behar du. Gizonak aldatu gabeko natur ingurunea gizakiaren pentsamoldearen-gan jorratu dezakeen munduaren ikuspegia dugu.

Ezer gutxi aztertu ondoren loratuko pentsamolde arkaiko zoragarri honek Natura osoa dibinitate liluragarri bat bezala irudikatzen duen mundu ikuspegia eskuratzen digu. Lehenengo gizona haientzat, euren begibistan aurkitzen zen guztia xarmaz eta misterioz beterik zegoen, edonon joan arren dena berria suertatzen zelako. Abereak, landareak,

mendiak, zerua etab., sakratua ziren. Eta noski, gizona ere Naturaren partaidea izanez gero, dibinitatearen zati bat zen. Horregatik, Naturaren legeak bete behar zituen, eta beraz ingurunekeo prozedurak ongi mantentzeko lanetan iharduten zuen. Natura oso indar baten eraginaren menpe zegoen. Euskal Herriko mitologian indar horri Adur deritzaio. Adur honek Natura guztia mugitzen zuen. Hau dela eta, Naturaren Arima honen kontrola eskutan izaten zuenak, Ingurunea menperatu zezakeen, eta beraz askatasun osoa zeukan. Naturaren arlo bakoitza numen batek antolatu arren, mundu guztia indar bakar batek mantentzen zuelako dibinitate horien ekintzak aldatzeko aukera dago. Beraz, Adurren boterea bereganatzen zuena, jainko bat bezala zen, indar hori erabiltzerakoan magia egiten zuelarik.

NIKOLAS

Gainera mundua antolatzen zuten numenek osatzen zuten "gizartea" gizonak bere kolektibitatea sortzeko eredu bezala hartu zuten. Hau dela eta, azken finean, gizona ezik gizartea ere Naturaren egituren barne zegoen: eguneroko bizitzan egiten zen edozein lan edo ekintza, numenek Natura antolatzeko egiten zuten ekintza espezifiko baten kopia huts bat zelarik. Animismoari buruz gehiago jakiteko, gomendatzen dizuet, "Lezo" aldizkari 6. alean argitaratu zen nire beste artikulu bat: "El significado de Olentzero: fiesta del solsticio de invierno".

Magiak erabiltzen zituen teknikak jainkoen ekintzen berdinak zirelako, gizonak Naturaren egitura kontrola zezakeen. Beraz Magiaren bidez, gizonak Natura bere kasa aldatzea bere eskutan zeukan. Denborarekin, animismoa desagertzen denean, oraindik aintzinako teknika berdinak erabiliko dira, baina eguneroko ekintzetatik ezberdinak izango dira zeren gizartea aldatzen bait doa.

Denboraren poderioz, eguneroko ekintza gehienek arruntak bilakatzen direnean, jatorrizko zentzu sakratua galtzen dute. Dena dela, ekintza horiek magiaren teknika gisa, jarraitzen badute, oraindik sinisgarriak suertatzen dira. Teknika zahar horien ondorioan sinisten da, ez ordea jatorrizko zentzuan. Errealitate hau, magiaren sinismena, erlijioa edo sistema baten laguntzarik gabe, gizonaren historia osoan mantendu da. Nekazal Iraultza

ondorengo gizarteetan, eta Abeltzaingoaren inguruan bizi ziren kolektibitateek, animismoaren funtsezko printzipioak mantenduko dituzte. Natura, gizartearen eredua delarik, urteko Zikloa ondo joateko Naturari lagundu behar zaio. Eginbehar honetan erritoen papera ezinbestekoa da, zeren magia dela medio, Naturaren Arima kontrolatzen duten jainkoekin komunikatzen bait dira. Gizartearen beharrak bete ditzaten.

Akelarrea, Sorgiña eta Deabrua

Sorgiña eta deabrua, akelarrearen ihardunaldiarekin loturik dauden irudiak ditugu.

Sorgiña, emakumea eta magiarekin erabat elkarturik dagoen pertsonaia dela azaltzea ez da irakurlego gehienentzat gauza berria esatea izango, bai ordea, Sorgiña, magiaren bidez bere borondatea lortzen duen emakumea dugula azaltzea. Kontzeptzio hau animismoaren ondorio zuzen bat da. Sorgiñak, akelarrearen bidez lurraren emankortasuna lortzeko asmoa zeukaten. Lurraren emankortasunak Moderno Aroraino, izugarrizko garrantzia izan du gure kontinente zaharraren edonongo herritan.

Gizarte haiek, aurrera jarraitzeko, lurraren emankortasunaren beharra zeukaten. Horregatik garai haietan gizartea, Naturaren menpe zegoen. Hau dela eta, ez da harritzekoa akelarrea emankortasunezko errito magiko gisa oraindik mantentzea Erdi Aro guztian zehar.

Bestalde, Erdi Arotik aurrera, Elizak indarra hartzen doan neurrian, munduaren beste kontzeptzio berri bat ezarri nahi du. Kontzeptzio hau gizonak sortutako mundu materiala (erromatar garaiko bizimodua) eta Naturarekin zerikusia duen guztia gaiztoa edo txarra delakoan oinarritzen zen. Hots, Natura dibinitatetik kanpora dagoen mundua da. Elizaren sisteman, Jainkoarengandik kanpora dagoen guztia deabruaren inguruan sortutako munduan sailkatzen da. Akelarrea, Naturaren sakralizazioaren inguruan antolatzen den gizarte baten errito zahar bat zenez, Elizak deabruaren munduan zegoen ihardunaldi bat bezala kontsideratuko zuen.

Erromatar mundua desagertzerakoan Europako hainbat eskualdetan, erromatar aurreko errito eta sismismen ugari mantenduko dira. *Sinismen hauek magia eta errito magiko* batzuek besterik ez dira. Gizarte horiek, nekazaritzan edo abeltzaingoan oinarritzen zirenez, errito magikoak lurraren emankortasuna lortzeko egiten zituzten. Errito horietako bat Akelarrea zen.

Erromatarren eragin txikia izan zuten herriek indar handiagorekin mantenduko zituzten errito horiek. Euskal Herria horietariko adibide garbi bat dugu.

Elizak, bere sistema Europako bakarra izateko, erromatar aurreko errito horiek baztertu eta desegin behar ditu. Errito horiek elizgizonen sortutako ideologiaren oinarriekin kontrajarrita zeuden, munduaren ikuspegi batek asmatutako errito batzuek ziren. Horretarako, deabruaren irudia sortzen edo aldatzen joango ziren. Irudi honen kontzeptzioa, erromatar aurreko sinismenetan oinarritzen zen. Deabruak emankortasunezko jainkoen ezaugarrien antzekoak ditu, zeren Elizak pertsonaia hau finkatzerakona, aipatutako jainko horien ezaugarri asko itsatsi bait zizkion. Esate baterako, Deabruaren bi ezaugarri

garrantzitsuenak, hots harreman sexualaren goratzea, eta Naturak eskaintzen dituen ondasunak mugarik gabe dastatzea, emankortasunezko erritoetan ospatzen eta ekiten ziren bi errealitateak ziren.

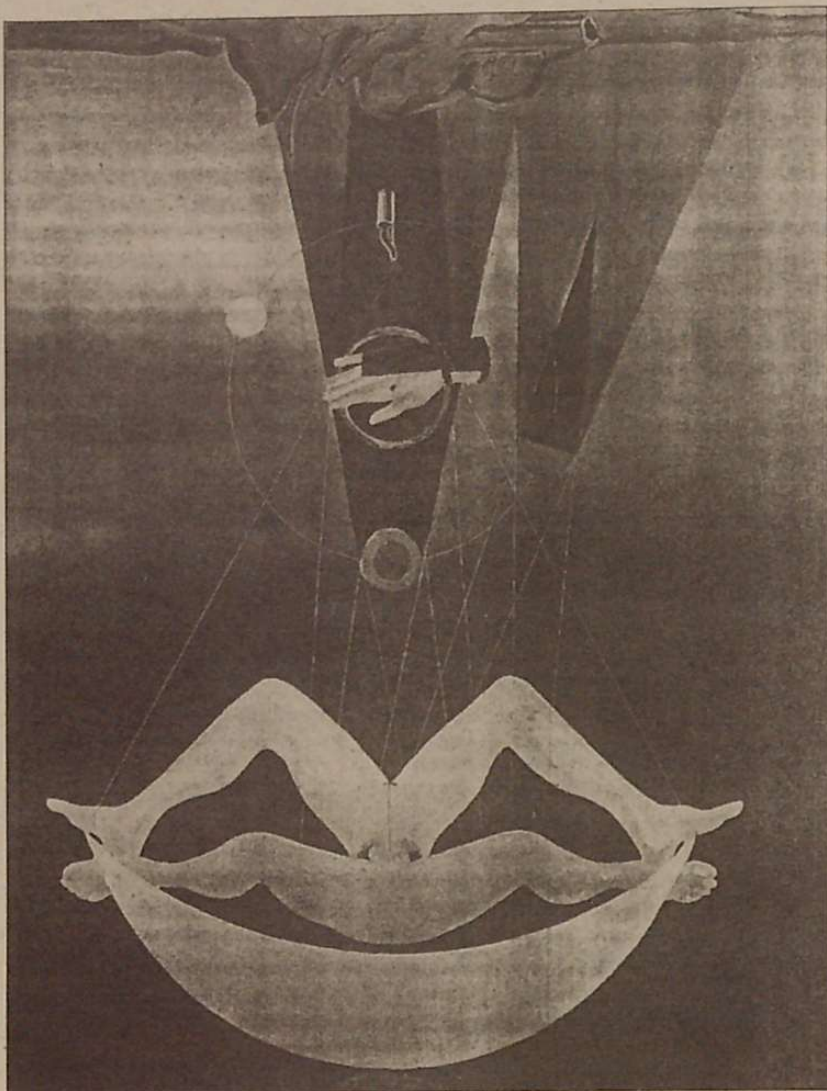
Atal hau amaitzeko Naturaren Indarra irudikatzeko gehien erabili den irudia emakumea dela esan behar da. Emakumearen ezaugarriak, Naturaren misterioa, edertasuna, emankortasuna eta indarra errepresentatzeko kultura gehienek erabili duten irudia dugu. Euskal Herrian ere, emakume bat dugu, Mari hain zuzen, jeinu guztien buruzagi bezala. Gainera esan behar da bukatzeko, emakumeak Euskal Herriko gizartean izugarritzko garrantzia izan zuela.

NIKOLAS

4.- Akelarrea: Emankortasunezko Euskal Errittoa

Emakortasunezko erritoen bidez gizon-emakueek Naturaren Zikloak mantentzen laguntzen zuten. Errito zahar horiek sortu zituen gizartea, Naturak eskaintzen zizkion fruituen bidez bizitzen zen. Pentsakera arkaiko horien barrun ez zeuden gaur egun arras eta ohartugabe erabiltzen ditugun zenbait kontzeptu. Ezer aldatutako naturak bururatu arazi diezaizkien ideiei xeheak baizik. Jolasen bitartez, hau da dibertsioaren bidez (askatasun uneak), Naturaren mekanismoari laguntzen zioten: Janari eta edari ugari, Ama Naturaren oparotasuna eragiteko: drogari (landare aluzinagarri) esker Naturarekin bat eginik, izaera "sokratua" ezagutzen eta bizitzen zuten; dantza eta hainbat jolas etengabe-ko erritmoan ekinez kontzientzia galdu arte, eta horrela gizatasunaren mugak gaindituz; harreman sexualak direla medio, Naturaren emankortasuna indartzen dute.

AKELARREA: Euskal emankortasunezko erritoen aztarna.

NIKOLAS

Esan behar da naturaren Zikloaren errepresentazio asko gizakiaren gizartearen antolamenduan oinarritzen direla (nahiz eta, artikulu honen beste atalean aipatu gizarte hauetako pertsonak aurkako pentsakera daukagutela). Hiritik kanpora bizi ziren pertsonak, Natura zeukaten abiapuntu eta helburu bakarra, euren pentsatzeko era; Naturan aurkitzen zituzten gauzetan bakarrik finkatzen zuten. Horregatik euren ingurune-ko elementoen (aberea, landarea eta atmosferiko gertakariak) ezaugarriak euren munduaren osagarri bakarrak ziren. Beraz ez zegoen pentsamolde abstraktorik. Gizonaren bizitzaren hainbat ekintza eta gauza. Naturaren gertakariak ulertzeko erabiltzen zituzten ez bait zeukaten beste erreferentziarik.

5. Akelarrearen jarraipenaren arrazoi izkutuak

5.1. Akelarrea: Artea eta Aisiaren Aintzindaria

Akelarrea luzaroan jarraitu duen ihardunaldi bat izan da. Magia, jatorria oso zaharra izan arren, oraindik XX. mendearen bukaeran gure artean aurki dezakegu. Zergatik, akelarrea, eta magia, gizonaren pentsamoldeak zeharo aldatzen diren bitartean, mantendu dira? Nahiz eta, logika eta arrazonamenduaren bidez, gizonak pentsamoldetik baztertze-ko ahalegiñak egin, sentimenduak oraindik edonoiz agertzen dira, logika eta arrazonamendua gaindituz.

Akelarreak, nahi eta behar horiek askatzeko uneak eskaintzen zituen. Akelarrea, magia eta dibertsioa batutzen zituen ihardunaldia genuen. Ekitaldi mota honi errito izenarekin ezagutzen dugu.

Gizonak bizitzen jarraitzeko, sistema bat behar du. Hots bere kezkek, nahiak eta beharrak asetzen dituen mundu bat sortu behar du. XVIII. menderarte sistema, erlijioa edo

mitologian oinarrituak zeuden. Erlijioa, edo mitologia, sistemaren antolamenduak zeukan egiturari zentzua ematen zion errepresentazioa zen.

Mundua ulertzeko erabiltzen diren errepresentazioek sistema-mundu konkretu baten errealitatea osatzen dute. Beraz, errealitatea ingurunea ulertzeko eta bizitzari zentzua emateko gizonak sortu duten errepresentazioa da. Errerepresentazio hori imajinez eta sinboloz osaturik dago. Sinbolo hori zubi bat da, lau sentiduak, pentsalmodea eta sentimenduen arteko lotura sortu behar duena. Gainera zubi honek egokia izateko, gizonaren sentimenduan eragin pozgarria izan behar du. Sentimendu arloan eragina ona baldin badauka sistema honek eskaintzen duen errealitatea, erreala bezala kontsideratuko da, eta beraz gizarte bat antolatzeko eta mantentzeko balio du.

Sistema baten errerepresentazioak sortu duen "errealitatea" egitzak frogatzeko, erritoak erabiltzen dira, gizonen sentimenduen, lau sentiduen eta pentsamolde arteko zubia sortzeko. Gizonak sentimenduen eta lau sentiduen bidez pentsamoldea bizitzerakoan, sistema horrek sortu duen errealitatean arrazago sinisten du.

Jaia, festa, erritoaren osagarri garrantzitsu bat zen. Jaiak sortzen duen askatasun sentimendua edo poztasun handia, sistemaren errealitatea frogatzeko ere erabiltzen zen. Beraz, erritoetan, jaia, antzerkia eta narrazioa nahasten ziren. Laburpen gisa esan daiteke, lau sentiduekin sentitzen denean errealitatea errealagoa bihurtzen dela. Gainera honi batzen badiogu drogek, janariak eta edari ugariak erakartzen duten egoera pozgarria, errittoa, edozein ideologiaren "errealitatea" frogatzeko balio zuen.

Erdi Arotik aurrera, Eliza nagusitzen hasten denean eta beraz sistema berri baten asmoa daukalako, erromatar garai aurreko europar sistemen azkeneko aztarnak desagertzeko premian aurkitzen da. Asmo hau betetzeko, bi ataleko prozedura erabiltzen du. Bere sistemaren errerepresentazioak ezartzeko, Kristo aurreko erlijio eta mitologiaren sinbolo berdinak erabiltzen dituzte. Esan behar da Trinitatearen bigarren pertsona Errito Misterikoen egitura berdintsua daukala, eta Hirugarren Pertsona, Eliza sakralizatzeko sortu zen sinboloa dela (Eliza sortu zen apostoluek Izpiritu Santua sartu zitzaizenean. Pertsona bakoitza bataiatzen denean, Izpiritu Saindua sartzen zaio). Sinbolo guzti hauek, Kristoren jarraitzaileak beste gizartearekiko sinbolo adierazgarri eta bereizgarri garbi bat izateko, sortu ziren.

Bestalde, Kristo aurreko erritoekin amaitzeko, arrazonamenduaren labaina erabiliko dute. Horretarako, pentsamoldea, lau sentiduen eta sentimenduen arteko zubia moztzen dute. Erritoaren muntaia salatzen dute. Afrimazio hau frogatzeko "antzerkiaren" nozioa erabiltzen dute. Antzerkian nozioa zera da, errito baten muntaia salatzea, eta beraz eusten duen errealitatea gezurtzat azaltzea. Antzerkia Erritoaren semea dugu, eta XX. mendetik honetara oraindik egin behar izugarria betetzen du: gizonak, arrazonamenduak sortu duen gizarte hutsetik alde egiteko uneak eskaintzen ditu. Gaur egun Arteak eta Aisiak, eguneroko bizitzak asetzen ez dituen behar eta nahi batzuek betetzen dituzte. Behar horiek arrazonamendua eta logikak sortzen dituzten mundu ezberdinak dira. Arrazonamendua nagusitu zenetik, behar horiek baztertuak eta izkutatuak izan dira (zeren gizonaren ezjakintasunean oinarritzen ziren gizartearen zutabeak ziren). XVII. mendetik aurrera, sentimendu horiek asetzeko, Arteak eta Aisia izandu dira edonizko gizonak dituen behar

horiek asetzeko bide bakarra. Baina lehen, Kristo aurreko gizarteetan (mundu klasikoa ezik) sentimenduaren inguruan sortutako mundua zen nagusia. Akelarrea, sentimenduaren nagusitasunean oinarritzen zen. Logika eta arrazonamendua bilakatu gabe zeuden gizarte horietan elementu garrantzitsuena erritoak ziren. Azken finean, akelarrearen erakertasuna hortan datza: arrazonamenduak galerazi dituen sentimenduak goratzen duen sistema baten zaita zen. Esan behar da, gizonen fantasiak eta gizarteak sortutako errealtatearen arteko zubia, beti oso garrantzitsua dela. Lehen erritoen bidez lortzen zena, gaur Artea eta Aisiaren bidez egiten da.

5.2. Akelarrea: Elizaren sistemaren aurkako askatasun erreinbindikazioa

Kristoren inguruan sortutako sistemaren aurka joateko modu bat zen ihardunaldi hau. Akelarre ihardunaldian partaide ziren pertsonentzat ekitaldi hauek, eguneroko bizitzatik urruntzeko askatasun uneak eskaintzen zituen.

Euskal Herriko gizonak, Erdi Aroan Europa osoan zabaltzen ari zen sisteman emakumeak baino sartuagoak zeuden, zeren merkataritzari esker, Estatu ezberdineko pertsonekin harremanak zituzten. Baina emakumeek, Euskal Herrian jarraitzen zuten, ohitura zaharrak eusten eta mantentzen. Horregatik Mendebaldeko gizartean sortzen ari ziren aldaketa nagusien berririk ez zeukaten.

Euskal Herriko nekazal emakume askorentzat, Kristoren inguruan sortutako sistemak eskaintzen zuen bizimodua oso urrun ikusten zuten errealtate hutsa bat zen. Oraindik garai zaharreko pentsamolde ugari mantendu zuten lekuetan (batez ere nekazaritzatik bizitzen ziren herrietan), akelarreak ospatzerakoan Kristo aurreko bizimodura itzultzeko aukera ematen zion, eta bestalde Elizak inposatu zuen bizimodutik apartatzeko aukera ezin hobia. Azken finean, kristau sistemaren aurkako protesta batean bilakatu zen.

6.- Konklusioa

Amaitzeko esan daiteke Erdi Aroan, Euskal Herria merkataritzan murgildurik zegoen aberri batean, akelarrea mantentzea oinarritzen zen:

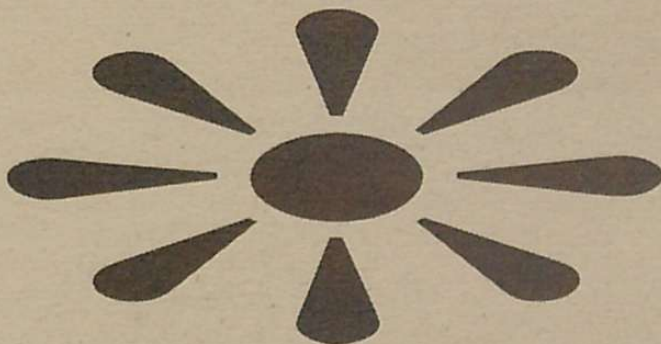
- 1) Merkataritzatik aparte gelditu diren eskualdeak, oraindik Kristo aurreko ohituren mantentzaileak zirenez, Akelarrea, sistema zahar honen aztarna adierazgarri bihurtuko zen. Esan behar da, Emakumeak ohitura zaharrraren mantentzaile zuhurrenak izango direla, ez bakarrik nekazaritza eskualdeetan, baizik eta merkataritza ingurunean bizi diren herri batzuetan ere. Ez da harritzekoa, akelarrearen balio magikoa Moderno Aroraino mantentzea, kontutan hartzen badugu gaurdaino iritsi zaigula euskal mitologiaren numen askoren ezagupena. Akelarrea, Lurren emakortasuna lortzeko errito magiko soil gisa mantentzea ez zen beraz zaila.
- 2) Akelarrea, sistema batetik kanpora sentitzen den kolektiboarentzat, errito honek, jai bat edo festa bat bezala kontsideraturik, izugarrizko balioa izan zezakeen. Mundu batetik beste mundu mitiko batera itzultzeko aukera ematen zien, eguneroko arazotak, kezak eta nahigabeak ahaztutzeko.

3) Jai hauen barne erritoak dakarren antzerkiak ere izugarrizko balioa izango luke, garai batetan "dibinitatearen posesioa" izango zena garai hortan ebasioa lortzeko teknika izango zen. Gaurko artistek eta idazleek nabari esaten dute, pertsonaia bat sortzerakoan edo errepresentatzerakoan bere pertsonaren orekarako izugarrizko eragina ona duela.

4) Akelarrea, sistema kritikatzeko modu aproposa zen. Ihardunaldi honek suposatzen zuen mundu ikuspegia Kristoren inguruan sortu zen sistemaren kontrajarria zen Arrazonamenduan oinarritzen zen sistemen kontrajarria zela aski garbi dago. Beraz ihardunaldi hori egiterakoan, Kristoren sistemaren aurka zoaz, nahiz eta logikaren bidez Elizak jakin konklusio honen jatorria aurreiritzi ezlogikoan edo arrazondugabeko afirmazioan oinarritzen zela. Horregatik, Moderno Aroan suntsitu zen akelarrea, zeren ihardunaldi hau ospatzeak suposatzen zuen Elizaren sistemaren errealtatean ez sinistea. Eta horregatik jarrera honek Jainkoaren kontra zoazela, eta deabruaren alde zaudela suposatzen zuen Kristoren jarraitzaileentzat.

Azkenik, Akelarrearen balio izkutuenak, sektaren errealtatera bideratzen gaitu. Gizarte batek suposatzen duen hartuemanetatik kanpora sentitzen diren pertsonek, [eta jakinik giza antolaketaren ezinbestekoa diren egitura dela (nahiz eta XIX. mendeko mugimendu sozio-politikoak ezeztatu)], sekta hauen biktimak dira, zeren arrazonamendu gabeko edo gutxiko pertsonetan baliatzen dira, haien nahi eta behar utopikoak lortzera lagunduko diotela garantizatzen bait dute.

NIKOLAS ALBIZU

LEZOKO AUTOBIDEA

HISTORIA PIXKA BAT

Azken 15 urte hauetan, Donostialdeko Ekialdeko eta zehazkiago, Herrera eta Irun bitarteko N-1 errepidearen trafiko egoera Institutio publiko eta herritarren eztabaidagai izan da.

1976an Bilbo-Behobia autopista inauguratu zen.

1978an, Errenteriko Hirigintza batzordean gauzatutako Hirigintza Txostenean, Lezoko Autobideari buruzko lehenengo berriak agertzen dira.

1979. urtean MOPUK Autobidea eraikitzeko asmoa azaltzen du publikoki eta ondoren, 1986an Eusko Jaurlaritzak Errepide Plangintzan jasotzen du.

Hala ere, 1991. urtea arte autobidea egiteko inongo asmorik ez da agertu administrazioen aldetik. Urte berean, Gipuzkoako Foru Aldundiak INTECSA enpresari aurreproiektua eskatzen dio eta 1993. urterako osaturik izango da.

1994. urtean zehar EUROESTUDIOS enpresa, behin-betiko proiektua garatzen hasten da.

Aurten behin-betiko proiektua gauzatzeari ekin diote eta maiatzean bukatuta egongo da, ondoren lanak enpresa eraikitzaileei adjudikatu eta urtea bukatu baino lehen hasteko moduan izango dira. Gipuzkoako Foru Aldundiaren aurrekontuetan 20 milioi aurrikusten da proiektua bukatu eta lanak hasteko. Hala ere, negoziatzen ari dira Eusko Jaurlaritzarekin aurrekontu hau handitzeko asmoz.

Dagoeneko eginak dituzte katak Altamira inguruan

Bitartean, 15 urte hauetan eta herri mugimenduak bultzaturik, hainbat bide jorratu dira autopistaren peajea kentzearen alde. Lezon urrats hauek eta Autobidearen aurkako mugimenduak bat egiten dute. Gogora ditzagun bide-mozketak, manifestapenak, peajeari boikota eta hainbat eta hainbat mobilizapen. Guzti honen ondorioz Institutio publikoek zenbait erabaki hartu behar izan zituzten, hala nola:

- 1980an Eusko Jaurlaritzak 93. urtean peajea kentzeko erabakia hartzen du.
- 1989. go apirilean Lezoko udalak Donostia-Irun bitarteko autopistaren peajea eta irteera-sarrera berrien azterketa eskatzen du.
- 1991ko abenduan Gipuzkoako Foru Aldundiak, Eusko Jaurlaritza eta Madrilgo Gobernuari, peajea 93a baino lehen kentzea eskatzen die. Hala ere, Eusko Jaurlaritzak EUROPISTASi peajearen luzapena ematen dio 2003. urtea arte.
- Urte berean Oiartzungo Udalak peajea kentzearen aldeko erabakia hartzen du.
- 1992an Eusko Jaurlaritzak EUROPISTASi peajearen 2014. urtea arte luzatzearen asmoa azaltzen du, Maltzaga-Urbina autopistaren eraikuntzaren ordainez.
- 1993ko otsailean, Errenteriko Udalak peajea kentzearen aldeko erabakia hartzen du.

ETA ORAIN ZER?

1978. urtean etengabeko hazkunde ekonomiko eta industrialaren aurrikuspenak nagusi ziren, eta trafikoaren hazkundearenak parekoak, jakina. Testuinguru horretan, eta trafikoaren hazkundera kontrolatzeko neurriak bultzatu beharrean (Garraio publikoen eskaintza sendoa, bidegorriak onezkoentzat eta txirrindentzat, etab), autobideari buruzko lehenengo berriak zabaltzen ziren.

• Ez omen zen erreza ordea, balizko hazkunde batean oinarritutako proiektu baten justifikazioa Bilbo-Behobia autopista ireki berria zenean.

1991. urtean berriz, Irurtzun-Andoingo autobidearen lanen bukaera hurbiltzen hasten denean, Lezoko autobidearen proiektua berpizten dute.

Zer gertatu da bitartean autobidearen beharra piztu zuen trafiko hazkundearekin?

1993an, aurreproiektua egitean, trafikoaren egoeraren neurketa berriak egin ziren. Emaizak argiak dira, autobidearen beharra azpimarratzeko asmoarekin egindako ikerketak batek 2010 urterako "0" hazkundera aurrirakusten du. Eta honi 2003. urterako agindutako autopistaren peajearen desagerpena gehitzen badiogu, N-1 errepidetik dabilen trafikoa hazi ordez urritu egingo da.

Ez dugu ahaztu behar Gipuzkoako biztanlegoaren berezko hazkundera negatiboa dela, hots, gero eta biztanlego gutxiago eta zaharrago (zaharrak gutxiago erabiltzen dituzte

Bi tunelek Altamira zulatuko dute.

kotxeak), eta gauza bera gertatzen da jarduera industrialarekin. Bestalde europarekiko loturak ziurtatzen dituzten bide berriak eraikitzen ari dira nonahi Pirineoetatik zehar.

ZERTARA DATOR PROIEKTU HAU?

Bizi dugun giro politiko honetan arrazoi bakarra bururatzen zaigu: ez dago enpresa eraikitzaileak geldituta uzterik. Enpresa handiek eta haien atzean dabilzanek dirua pilatzen jarraitu behar dute. Eta pilatzen duten dirua publikoa bada hainbat hobe.

Bestalde eta eskualdearen trafikoaren arazoa konpontzen ez dutela ikusita (zeoer konpontzekotan Errenteriko arazoa konponduko lukete, eta hau, Lezora eramanez) ez al da hobe, eraso berriak sortu beharrean, trafikoaren bilakaera kontrolatuko lukeen plangintza bat osatu eta martxan jartzea?

AUTOBIDEAREN ONDORIOAK GURE INGURUGIROAN

Orain autobide berria eraikitzeak sortuko lituzkeen ondorioak agertu nahiko genuke. Oro har ez dugu gauza berri askorik esango, honelako obra publikoak gauzatu diren beste lekuetan ere antzeko historiak bizi izan dituzte eta dagoeneko ezagunak dira. Oraingo honetan Lezoren txanda da eta besteetan bezala gutxi batzuren interesak aurrera ateratzeko, gizarte osoaren onerako erabili behar den diru publikoa xahutu eta gainera ondorio latza eta itzulezinak pairatu beharko ditugu, bai lezoarrok eta bai ingurugiroak.

Ez da batere erreza bestalde, ondorio guztiak aipatzea, ekosistemen oreka apurtzeak milaka ondorio baitakartzki; batzuk begibistakoak besteak berriz ez hain nabarmenki lotu-

tak eragindako aldaketeei, baina denak latzak eta gehienak bueltarik gabekoak. Hemen nabarmenak eta denboran hurbilenak direnak aipatuko ditugu baina ez dezagun ahaztu beste asko ere badirela.

- Eraikuntza Lanek Eragindakoak

- Autobidea kokatuko den eremuan oso azpiegitura gutxi daude eta hainbat tokitan bat ere ez. Honek dakarrena *autobidearen inguruetan errepideak eta pistak eraiki beharra* da, pisu handiko makinariak, hondakinek nahiz eraikuntza materialek nonbaitetik pasa behar baitute.

- *Mendi mozketak* batzutan eta bestetan betelanak egin beharko dira lurra berdintzeko eta autobideak behar duen lekua egokitzeko.

Horrela, 688.554 m^3 lur mugitu beharko dituzte, lan hauen ondorioz eskonbrerak sortu eta erreka zoko ugari estaliko dira.

- *Autobidea eraikitze*ko material asko behar dira eta material gehienak lortzeko beste lekuetako ingurugiroek erasoak jasan beharko dituzte, mehategiak burnia lortzeko, harrobiak zementoa egiteko (hor dugu Atxarteko edo Txintxurreneako gatazkak), edo petroleoa asfaltarako.

Material guzti hauen ekoizpen prozesuek kalte handiak sortarazten dituzte. Baina hori bai, gehienak gure bistatik urruti geldituko dira. Bestalde, honelako eraikuntza erraldoi batean ematen den energia eta materialen xahutzea kontutan hartzeko modukoa da.

- *Lur Jausiak*: Autobidea bat egitean, egin behar diren lur mugimenduak direla eta, askotan gertatzen dira lur jausiak. Esate baterako, Irurtzun-Andoain autobidearen lanetan lur jausi batek etxe bat estali zuen bertakoak hilez.

- *Tunelak*: Lehenengo fasean bi tunel egingo dira Altamira auzoa zeharkatuz. Etxeetatik 100-metro ere ez dira izango hainbat puntutan. Lehendik ere babes ofizialeko etxe hauen eraikuntza desegokia arazoa izan da, auzokoek pitzadurak salatu dituzte dagoeneko bizietxeetan. Hala ere, tunelak egingo dizkiete parean, explosiboen leherketek edo-ta makinek eragiten dituzten etengabeko bibrazioen ondorioak aurrikusi gabe. Zutik iraungo al dute tunelak bukatzean?

Autobidearen lehen fasearen eraikuntzan Altamirako auzokideak izango dira kaltetuenak zalantzarik gabe, baina lezoar eta inguruko guztiok jasan beharko ditugu bere ondorioak. Lurra mugitzeko makinaria, errepide mozketak, oztopoak oinezkoentzako, eraikuntzen arriskuak, zaratak, hautsa etab. egunero jasan beharko ditugu denbora luzez.

- Autobidaren Trazaketa Berak Sortutakoak

- Eraginak flora eta faunan. Batzuk harrituko dira azpiatal hau ikustean. Ba ote dago gure bailaran benetako flora edo faunarik? Eta ez zaie arrazoa falta gauzak horrela ikusten dutenei. Urte luzeetan zehar jipoitua eta pobretua izan da gure inguruko natura.

Azpiegitura ugarien erasoak jasaten duen eremua dugu gurea eta zaila da naturgune biziak aurkitzea. Horrexegatik dira hain garrantzitsu oraindik ere bizirik dirauten basotxo, landare, soro eta piztiak.

151.525 m²etako zabaleran zuhaitz eta zuhaizka guztiak moztuko dituzte. Guztira 700 landare espezie desberdin izango dira zuzenki kaltetuak, zuhaitzi frutarbola, soro, sasi, eta belardiak kontutan hartzen baitugu. Espezie hauetako %50a galzorian dago. Antzeko zerbait gertatuko da gure faunarekin, pizti txikiak eta gutxi diren animaliez osatuta badago ere galera ez da txikiago izango horregatik.

Bestalde, lehenengo erasoan aurrean bizirik irautea lortzen dutenei, autobideak bizi baldintzen okertze bat ekarriko die, kutsaduraren gehitzearen ondoriozkoa eta hesi efektuak dakarren bizidunen errekurtso genetikoaren urritzea.

– *Erreka zokoaren desagertzea eta erreken kanalizazioa.* Betelaneke zenbait erreka eta bere ibarrak estaliko dituzte. Aipagarrienak 3 ditugu: Mattejuane baserri azpikoa eta Agerreberri ondoan sortzen dena, hauek biak erabat eta betiko estaliko dituztelarik. Zubitxo erreka bestalde, zuzenki kaltetua izango da Herriondo bailaran. *Estoldek ordezkaturiko dituzte errekek ur jarioen erregulazio lanetan.*

– Autobideak Dakarren Trafiko Hazkundeak Sortutakoak

Autobidearen eraikuntza lanek nola eragingo diguten ikusi badugu ere, eraiki eta gero ekarriko dizkigun ondorioak ez dira txantxetakoak: Gure bizi baldintzek kolpe eder berri bat jaso beharko dute eta hau behin-betikoa, itzulbiderik gabekoa.

– Zarata: Behin autobidea martxan jarrita trafikoaren eragin kaltegarriak berehala igarriko ditugu. Egun zarata maila altua bada ere, gorakada nabarmen bat emango du. Trafikoaren zarata 70-90 dezibelioetara igo daiteke ordu puntetan, egun legeak onartzen duen 60 dezibelioetako muga aisaz gaindituz. Honek, bai gizaki eta bai animalien osasunean eragin kaltegarriak sortarazten ditu: haien artean, gizarte modernoan izurria den, entzumenaren galera.

– *Kutsadura Kimikoa:* Badakigu jakin, trafikoak bizitzarako kaltegarriak diren hainbat substantzia ekoizten duela kantitate handietan, eta are gehiago trafiko maila altua denean. Substantzi hauek kantitate handietan gasiotasun eta izurrite asko sortzen dituzte pertsona, animalia eta landareengan. Trafikoa Karbono monoxidoa, hidrokarburoak, nitrogeno oxidoak eta antzeko beste pozoinak airera botatzean egoera horien arduradun zuzena da nahiz eta arduradun bakarra ez izan.

Azpimarragarria da *Altamirako auzoak* pairatu beharko duen egoera, eta ez bakarrik trafikoa biziexetetik hurbil pasatzen delako, tunelek autoen isurkinak bilduz eta leku zehatzetara zuzenduz tximinia moduan jokatuko dutelako baizik. *Horrela Altamirak, isurkin toxikoen kontzentrazio bereziki altuak pairatu beharko ditu, tunelen sarrera-irteerak bertan kokaturik baitaude.*

– *Substantzia Arriskutsuen Garraioa:* Trafikoa gehitzearekin batera garraio arriskutsuak ere maizago eta ugariago pasako dira gure sudur aurretik. Autobideatik edozein

Autobia berriak trafiko gehiago erakarriko du Lezora.

momentuan edozein substantzi arriskutsua garraia dezakete. Eta garraio mota honi datxekion berezko arriskuei CAMPSaren hurbiltasunak suposatzen duena gehitu behar diegu. Izan ere, istripuen ondorioz toxikoen isurketen eta leherketen aukerak areagotzen baitira.

–*Istripu larriagoak*: Trafikoa hazteak istripuen hazkundea dakar ezinbestean, baina ez da hau autobidearen eragin bakarra: autobideek ahalegintzen dituzten abiadura handien ondorioz gertatzen diren istripuak gero eta larriagoak dira, gero eta hildako gehiagoarekin. Eta ez dugu ahaztu behar pasa den urtean estatuan 6.000 pertsona hil direla trafiko istripuetan.

– *Nekazaritzari egindako eraso*: Gero eta urriagoa den Lezoko nekazal gunek eraso berria jasoko du. Proiektu honek Herriondo bailaran, Mattejuane, Darieta-Berri, Miura, Etxetxiki, Bordatxo eta Urrullo baserrietako lur emankorrak suntsitu eta zatikatzen ditu. Euskal Herriko nekazaritza ahultzen badoa honek ez dio inongo mesederik egingo. Autobideak nekazaritzaren jarduera ekonomikoa neurri handi batean ezinduko duela begibistakoa da.

Alde batetik lurrak nahitanahiez eta oso salneurri baxuetan espropiatuko dira (100 peza m²ko). Bestetik, autobidearen bazterretan gelditzen diren lurrak sakabanatuta geldituko dira haien lanketa zailago eta askotan ezinezkoa bihurtuz, eta gainera lur hauen eman-kortasuna trafikoen kutsaduraz baldintzaturik egongo da aurrerantzean. Azkenik, baldin-

tza hauetan gelditzen diren lurraldeen berrantolakuntza etorriko da proiektu erraldoi berriekin: kamioientzako aparkalekuak, gasolindegia etab. Lurren espekulazioa eta eraso berriak izango dira autobidearen herentzia denbora luzez.

Laburbilduz; proiektua Justifikatzeko erabili diren arrazoipideak ez dira onargarriak. Hasteko aldarrikatzen duten trafiko hazkundea ez dute datu argietan oinarritzen. Eta, agian garrantzitsuago, egungo eskualdeko trafiko arazoa ez da konpontzen inondik inora azpiegitura berri honekin. Errenteriko ataskoa konpontzen bada ere Herrerakoak bere horretan jarraituko du, eta Lezon inoiz izan ez ditugun trafiko arazoak pairatzen hasi beharko dugu.

Kaltetuen suertatzen dena herri txiki bat da, "Lezo". Beti bezala txikiek pairatzen dituzte boteredunen inposaketak, gure kasuan Gipuzkoako Aldundia eta enpresa handien inposaketa.

Aurreproiektuan 6.000 miloi aurreikusten dira proiektua gauzatzeko eta auskalo zenbat gastatuko duten inoiz lanekin hasten badira. Badaude egon, publikoa den dirutza horrekin, arazoen konponbidea izan zitezkeen benetazko irtenbideak bilatzeko aukerak. Ez da gure eginkizuna alternatibak bilatzea baina zergatik ez dute kontutan hartu nahi edozeinentzako logikoena den aukera? Horrenbeste diruikin ez al dute nahikoa autopistaren peajea desagertarazteko?

Galdera guzti horien artean gauza bat esan daiteke zalantza izpirik gabe: herritar gehienok biltzen gaituen herrian horrelako proiektuek ez dute lekurik.

LEZOKO AUTOBIDEAREN AURKAKO HERRI EKIMENA

ZUBITXO ERREKA BIZIRIK

Lezoko ekoloji taldeak Zubitxo erreka-aren egoeraz eta, bera osatzen duten adarren txikizioaz informatu nahi zaituztegu.

Zenbait sorburu desager-tzen ari dira. Ixurketek, erriberen desagerketek, estalketek, etabar, Lezoko erreka garbiak gaur egun egoera penagarri batean jarri dizkigute.

Instituzioek arazo larri honi aurre egin beharrean, utzikieriaz batetik eta babesle bezala bestetik, prozesu luze honen aldekoak dira; orain arte egin dutenari begiratzea besterik ez dago.

Azken urratsa SG1 proiektuan eman nahi da, hau da, ikastetxea, polikiroldegia, ageriko kirolgune eta bertan burutu nahi den urbanizazioarekin.

Ekoloji taldeak Zubitxo erreka-aren aldeko alegazioak sartu ditu, hau da, mantentzearen eta berreskurapenaren aldekoak.

Udalak bi informe eskatu ditu. Bat Arantzadi Zientzi Elkarteari, eta bestea, Lezoko uren saneamenduz arduratzen diren bi injenieriei.

Bi informeak, erreka-aren estalketaren aurka azaltzen dira. Beraz, ondorio bezala, Zubitxo errekan betirako estali nahi diren 300 metroak salbatzeko planteamendu berri baten beharra begibistakoa da.

Udaletxean parte hartzen duten talde politiko ezberdinek erreka suntsituko duten proiektuak bakarrik bultzatu dituzte. Oraindik ez da erreka babesten duen proiekturik egin, nahiz eta eztabaida hau, urte dexente herritarren artean egon den.

Horri honen bitartez, prozesu guzti honen berri daukazu eta, era berean, herritar beza-la erreka honen etorkizunaz zeresanik baduzu. Beraz ez zaitez atzera begira gelditu.

ZUBITXO ETA BESTE ERREKEN EGOERAREN SALAKETA

Zubitxo erreka-aren gaur egungo egoera tamalgarria da. Bere erribera gehienak urbanis-mo basatiaren eragina dela eta, txikituak izan dira eta beste hainbat zatietan erabat estali-rik dago.

Honez gain, erreka honek ixurketa ugari ere jasan behar ditu, batezere herriko estolde-riagatik. Bere jaioleku asko ere erasotuak izan dira eta erreka ur kopuruari dagokionez eragin zuzena duten erasoak dira: estalketak, baso suntsiketak, pista eraiketak, erosioa, matarrasak, suteak,...

Erriberen suntsiketa, kutsadura ugariak eta baso erregulatzaileen suntsiketak bere bizi-tza maila jeitsi du.

Baina guztiz ERREKUPERAGARRIA da borondatea baldin badago behintzat, eta honela baieztatzen digu Lezoko udalaren aginduz Arantzadiko biologa den Iñaki Urrizalkik egindako azterketak.

Era berean, eta epe laburrera Pasaiako Badiaren Saneamentu Egitasmoa gauzatu ezke-ro ez omen da erreka ixurketarik egingo.

Erriberak babestu eta errekuperatu ezker, Zubitxo erreka berpizten hasiko litzateke.

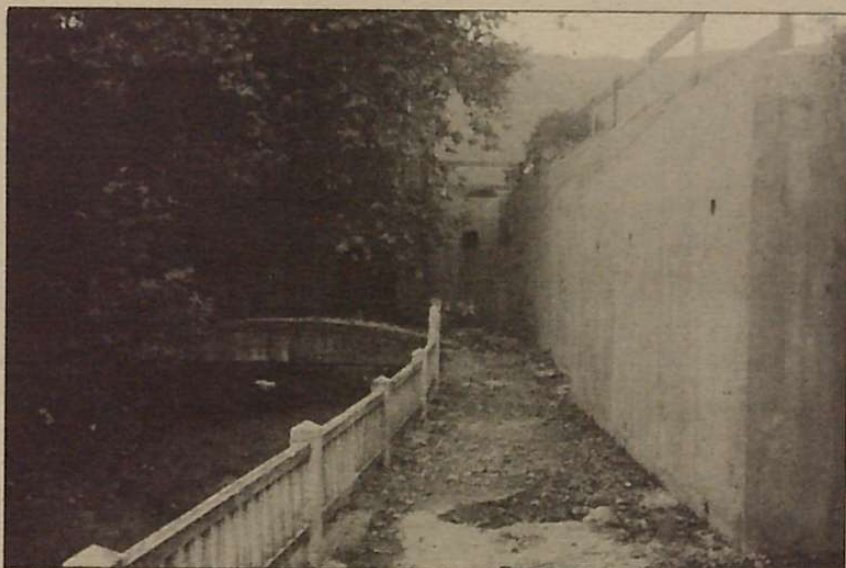
Baina urbanismo basatiaren hildoan jarraituz eta 1994ko urtean, Lezoko agintari-ek Zubitxo erreka behin betirako akabatu nahi dute bere azken zatian, SG1ko proiektuak, hau da, polikiroldegiarenak, lurperatu egiten bait du.

Eraso berri hau hala ere ez da ekintza isolatu bat, jarrera bat baizik. Lopene inguruan ere, erreka lurperatuta dago eta arazo ugari sortzen dira horrexegatik (uholdeak). Babes Ofizialeko Etxeen proiektua badago, baina ez da erreka errekuperaketarik aurrikusten.

Plazeta ondoan ere, eta garai bateko garbilekua dagoen tokian, erreka hormigoiez inguratua izan da eta erribera errekupera ezina utzi dute. Harrobi ondoko sorleku batean, etengabe haunditzen ari den eskonbrera erraldoi bat egiten ari dira.

Herriko beste errekei ere begiradatxo bat ematen badiegu (Urrullo, Une, Iturrin, Gaintza, Saizar, etab.), berehala ohartuko gara hauek ere hil zorian ditugula (ixurketak, eskonbrerak, bete lanak, industria eraikuntzak, errepideak etabarren ondorioz).

Lezoko ekoloji taldeak erreken egoera salatzen dugu baina bere egoeraren arduradun nagusiak nortzuk diren ahaztu gabe: Herriko Udala eta beste Instituzioak, dirudunen arda-

Denunciamos el mal estado de los ríos, pero sin olvidar que los máximos responsables de que estén en tan lamentable estado son el Ayuntamiento de Lezo y las demás instituciones implicadas.

tzen menpe bait daude, eta beren axolagabekeri eta konplizitatearekin herritar guztion ondasuna diren errekek txikitzea baimendu eta bultzatzen bait dute.

Azken finean, Lezoko natura emaila onenari salatzen ari dira.

ZER GERTATZEN DA SG1 (KIROLGUNE eta ESKOLAGUNEAN)?

Herritar askok jakingo duzuenek, eskola eta kirolgune berriaren gaia aspaldidanik datorkigun gaia da.

Udal ezberdinek, proiektu ezberdinak burutu dituzte. Honela bada 1992. urtean eta EAko alkatetza genuen garaian proiektua zela medio, Lezoko Ekoloji taldeak bi alegazio aurkeztu zituen erregistroan, bata herriaren mintegiari buruzkoa eta bestea Zubitxo erre-kari dagokiona, proiektu honek hazitokia desagertzea eta erreka-aren estalketa eta behin betirako hilketa suposatzen duelako.

92ko urrian Foru Aldundiko diputaduen Kontseiluak aurkeztutako alegazioak baztertu egiten ditu.

Bi urte beranduago, 94ko ekainean Kirol eta Eskolagunearen arauak aldatzeari buruz-ko iragarkian alegazio epe berri bat zabaltzen da.

Alegazio epe barruan, hiru data eman zitzaizkigun informazioa eskuratu ahal izateko eta udalaren teknikoari, proiektuari zegozkien datuak eskatu genizkion (kotak, berdeguneen benetazko neurriak, etab.) eta oraindik gaur egun ez dugu jaso datu horien berririk.

Hala ere, uztailaren 20an, ekoloji taldeak alegazioak aurkeztu ditu. Hauetako bat informazio faltari buruzkoa zen.

Lezoko Ekologi Taldea presentó 10 alegaciones contra la cubrición de la Erreka Zubitxo basadas en aspectos:

- ▶ Histórico-culturales.
 - ▶ Ecológicos
 - ▶ Riesgo de inundación.
 - ▶ De impacto visual.
 - ▶ Económicos.
 - ▶ Legales (Ley de costas).
-

Herriko mintegia, Zubitxo erreka eta berdeguneei buruz 16 alegazio sartu genituen.

Hiru, hazitokiko biala, aparkaleku eta eskailerei buruzkoak. 10 erreka-ari buruzkoa: arrazoi historiko kulturalak, ekolojikoak, segurtasunezkoak (uholde arriskua) estetiko paisajistikoak, ekonomikoak, lur-aren kotari dagokiona, Ley de Costas eta Servidumbres delakoarena, Pasaia-ko Badiaren Saneamendu Egitasmoarena eta erreka-aren erreku-eraketa bultzatze-ko ikerketarik ez egitearena.

Beste bi berdeguneei dagokiena. Bat gaur egungo berdeguneei buruzkoa eta bestea berdegune berrien eskaxia eta kalitateari dagokiona.

Azken alegazioa bertatik pasatzen den tentsio handi-ko argi indar sarea kentzeko eskatzen zuena.

Era berean, irailean ekoloji taldeak LEZO aldizkarian Zubitxo errekarari buruzko txosten bat kaleratzen du, errekararen egoera, historia, landaretza eta fauna eta Berreskuratze plagintza baten urratsak azalduz.

Urriaren 21ean, hau da, hiru hilabete beranduago jaso genituen alegazioen erantzunak. 72 ordu izan genituen, erantzuna jaso bilera osatu, azterketa eta erantzuna prestatu ahal izateko, zehazki asteburua.

Urriaren 24an Hirigintza Batzordean alegazioak dira aztergai. Alegazioak direla eta Udaletxeak errekarari buruzko bi ikerketen berri ematen digu, bata Arantzadiko biologoa den Iñaki Urrizalkik egindakoa eta bestea Pedro Azkue eta Narciso Iglesias ingeniariak egindakoa. Era berean, proiektuaren egileak alegazioei erantzuten die.

El ayuntamiento no ha barajado en ninguno de sus proyectos la posibilidad de recuperar la errea.

IKERKETAK

Biologoak egindako azterketak, ekoloji taldeak sartutako alegazioak baieztatzen ditu, errekararen estalketaren aurka azalduz eta erreka proiektuan integratu daitekeela agertuz. Baldintza batzu bete ezkerre erreka erreku-peragarritzat jotzen du (ixurketen mozketak, udan ur kopuru bat mantentzea). Era berean, erreka osorik berreskuratzeko estudio sakon baten beharra azpimarratzen du: ur kalitatearen azterketa, errekararen estudio hidrolojikoak, landare eta animalien katalogo bat eta espezie berrien sarrera ikustea.

Ingenierien ikerketan ere, ekoloji taldekoen alegazioen aldeko arrazoiak agertzen dira. Errekaren estalketa bere hilketa dela adierazteaz gain, gaur egun, honelako estalketak legez kanpoak direla dio bi arrazoi azalduz:

Bata segurtasunarena: honelako estalketek uholde arrisku

larria areagotzen dutelako eta bestea, bere txukunketa eta mantenimendua estaliz gero, oso garestia eta zaila izango delako.

Proiektuaren egileak emandako erantzunetan erreka ezin dela berreskuratu dio, agerian uzteak suposatzen duen arriskuak agertuz. Beraiek erreka estaltzea bultzatzen dute. Ley de Costas-ek ere ez omen du eraginik proiektuan.

Udal teknikoak berriz, honako erantzuna ematen dio aurkeztutako 17 alegazioei:

Errekaren lehen zatia ez estaltzearen alde azaltzen da. Bigarren zatiari dagokionez Polikiroldegira doan bial berria, inguruko aparkalekuen eraikuntzak eta Polikiroldegiaren eraikuntza berak, erreka berreskurapena baldintzatzen dutela dio.

Serbidunbreei buruz alegazioak arrazoi duela dio, baina Kaiako Zerbitzugune Plangintzan, serbidunbreak eta gaur egungo INGEMAR enpresak erabiltzen duen lekua, Lezoko udalak erabiltzeko aukera aurreikusten omen da.

Hazitokiari buruzko 3 alegazioak onartzen ditu eta proposatzen diren aldaketak teknikoki posibleak direla baieztatzen du.

Berdeguneei dagokionez informazioa zehaztu behar dela dio, berdeguneak haunditu, proiektuak erasotzen dituen berdeguneak lekuz aldatu eta berdegune berriak kalitateari buruz ados agertzen da.

Argi indar sareari buruz, Iberdrola ez da lurperatzearen aldekoa "garestia" delako. Linea hortik kentzeari buruz ez da ezer agertzen.

Lurraren Kotak, Badiaren Saneamendu Planaz, alegazio ekolojiko historiko kulturalaz, uholdeen arriskuaz eta ekonomikoari buruz ezertxo ere ez du aipatzen.

LEZOKO EKOLOGI TALDEA

PAGOA (Fagus Silvática L.)

Zuhaitz gorpuztsua, altueran 40m. edo gehiagokoa. Azal zurizka eta leuneko enbor lodi eta zuzena izaten du. Bere adarrak horizontal, tente eta ugariak dira. Hosto bakun eta erorkorrak ditu. Udaberrian berde argi kolorea hartzen dute eta udazkenean marroi gorrizka.

Udaberrian loratzen da eta fruituak (pagotxak) urria alde-
ra ematen ditu. Pagotxak
marroiak dira, gaztain txiki
modukoak. Arantzazko kap-
sula baten barruan gordeta
aurkitzen dira. Landarea hazi-
tik ugaritzen da. Urte batzu-
tan haziak erruz ematen ditu
eta beste batzuetan berriz ia
batere ez.

Zuhaitz hau pagadietan bil-
tzen da ia espezie bakarreko
basoak sortuz. Poliki hazten
da bere gaztetasunean baina
behin tamaina bat hartzen
badu oso zaila izaten da beste
espezie batek aurre hartzea.

Europako baso zuhaitz
garrantzitsuenetakoa dugu eta
300 - 1000 metrotako altue-
ra bitartean topa dezakegu.

Garai batean Euskal
Herrian zabalduena zegoen
zuhaitza zen baina gaur egun
Nafarroako iparraldean baka-
rrik topa dezakegu baso haun-
dietan.

Hemen Lezon zuhaitz hau oraindik bereziagoa da ale heldu bakar batzuk ez bait daude. Nagusienak Txoko-txiki inguruan, Elortegi eta Bonatxo artean eta Harriaundi eta Elortegi artean topa ditzakegu.

EZAUGARRI EKOLOJIKOAK

Pagoek hezetasun haundia, klima frexkoa eta putzurik gabeko lurra behar dute.

Hosto ugari ditu eta hauek lurra asko ongarritu eta hobetzeaz gain, ur kantitate haundiak lurruntzen dituzte.

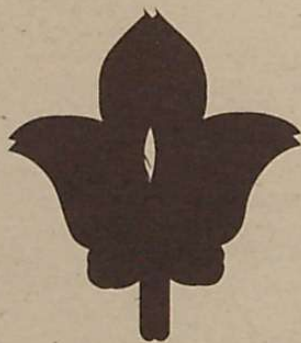
Ezin du oxigeno faltarik jasan. Kutsadura atmosferikoa eta kaleei darien gehiegizko beroekiko oso sentikorra da.

Pagatxek janarirako balio haundia dute, aritzen ezkurra bezalaxe animali askoren elikadura bait da.

Egurra gogorra eta estimatua da; baita bere ikatza ere.

Hala eta gutzi ere, pagoen balio haundiena bere garrantzi ekolojikoan dago; lur ezin hobeak eta Euskal Herrian dauden klimax -komunitate garrantzitsuenak eratzen dituzte.

LEZOKO EKOLOJI TALDEA

HAUR ETA GAZTETXOENTZAKO LITERATUR LEHIAKETAK 1994

I gaz, lehendabiziko aldiz, Lezoko Udal Liburutegiak haur eta gatzetxoentzako literatur lehiaketak antolatu zituen, bide batez bi lezoar bereziki argi oroitarazi nahirik: Lope Isastikoa historiagilea (+ 1627) eta Jon Garbizu "Zubigar" olerkaria (+ 1930). Oro har 78 lan aurkeztu ziren, hots, 54 ipuin eta 24 olerki, adinen arabera horrela banaturik: 6 urtetik 8ra bitartekoen mailan 41 ipuin eta 3 olerki, 9 urtetik 11ra bitartekoenean 7 ipuin eta 16 olerki, eta azkenik 12 urtetik 14ra bitartekoenean 6 ipuin eta 5 olerki.

Ondoren, irakurle, irabazleen zerrenda duzu, eta jarraian saritutako lanen argitaraldia, idazletxo berrien uzta goiztiarra, alegia.

"I. LOPE ISASTIKOA IPUIN SARIAK" (1994)

- (6-8 urte) **Maddalen Dorronsoro Amiano**: "Jon txikia".
- (9-11 urte) **Naiara Arteaga Taberna**: "Altxorra".
- (12-14 urte) **Xabier Arregi Urkizu**: "Txuri artzaizakurra".

"I. JON GARBIZU OLERKI SARIAK" (1994)

- (6-8 urte) **Eñaut Makazaga de la Torre**: "Hitz jokuak".
- (9-11 urte) **Xabier Dorronsoro Amiano**: "Gustoko txokoak".
- (12-14 urte) **Izaskun Urkia Lazkano**: "Zuhaitza naturaren euskarria".

JON TXIKIA

.....

Bazen behin Jon izeneko mutil bat. Lau urte zituen eta etxe eder batean bizi zen. Jonek ilea beltza zuen eta aurpegia pekaz beterik zeukan. Eta etxean Ile Beltz deitzen zioten.

Egun batean mendian zegoela otso batek harrapatu zuen eta bere kobazulora eramán zuen. Jon beldurturik zegoen otsoak jan egin nahi zuelako. Bapatean ideia bat bururatu zitzaion: kobazuloan zegoen zuahitz batera igo zen otsoa despistatua zegoenean, eta goian zegoen zulo batetik eskaipo egin zuen. Korrika korrika etxera joan zen. Handik aurrera Ile Beltz Ausarta deitzen zioten.

MADDALEN DORRONSORO AMIANO

7 urte

ALTXORRA

.....

Baziren behin Itziar eta Ane izeneko bi neska. Lagunak ziren biak. Eta behin, etxera joan beharrean hondartzara joan ziren. Jolasten ari zirela botila batek jo zion Aneri. Botila Aneren eskuetara joan zen zuzen-zuzen. Anek dei egin zion Itziarri:

- Itziar, zatoz hona!
- Itziar korrika iritsi zen:
- Zer gertatzen da?
- Botila bat aurkitu dut. Eta zerbait dago barrenean.
- Ireki dezagun orduan!

Botila ireki zutenean asko harritu ziren. Paperean zera jartzen zuen:

"Altxorra aurkitu nahi baduzue Lanpa-nolira joan behar duzue. Hau da, hamazazpi pauso eta mila eta bat salto. Eta ez zarete damutuko. Altxor bikaina izango dela zintez gaituzten dizuet.

"Piraskor Pirata"

Bi lagunak ez ziren asko fidatu. Baina azkenean baietz erabaki zuten, ez zegoela ezertxo ere galtzerik.

Piraskor pirata benetan gaiztoa zen:

– Ja, ja, ja. Nire plana bikain doa. Laister Itziar eta Ane marrazoen janari izango dira. Ja, ja, ja.

Hurrengo egunean geratu ziren hondartzan gure bi lagunak. Itsas untzia ere bazeukaten. Lanpa-nolira joateko prest zeuden biak. Iritsi zirenean, hantxe zegoen Piraskor pirata. Piraskor piratak hau esan zien adiskidetsuki:

– Altxorra aurkitu nahi baduzue urpera joan behar duzue –esan zien behatz batez urpera seinalatuz.

Bi lagunak urpera joan ziren. Baina han ez zegoen altxorrik. Han marrazoak besterik ez zeuden. Piraskor pirataren ustez behintzat.

Baina oker zegoen Piraskor pirata. Han urpean bai zegoen altxorra. Ikusiko duzuen bezala.

Urpean Piraskor piratak egia jarri zuen. Orduan bi lagunak “altxorra” jartzen zuen tokira joan ziren. Hura zen ezustea hura!, den dena urrezkoa zen. Bi aldiz pentsatu gabe, urre guztia beren itsasuntzira eramane zuten. Itsasuntzira iritsi baino lehen, bazekiten Piraskor pirata gaiztoa zela. Eta horregatik, sorpresa bat egin zioten. Piraskor pirata lotu eta bere itsasuntzia urperatu zuten. Piraskor piratak zera esan zuen hasperen batez:

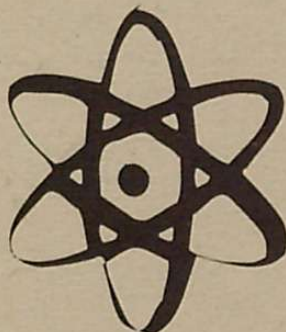
– Ez! Nire plana bikain zihoan eta! Ezin liteke egia izan!

– Ba, bai! Egia da! –esaten zuten bi lagunek farrez.

Festa bikain bat egin zuten. Eta handik aurrera oso pozik bizi izan ziren.

NAIARA ARTEAGA TABERNA

9 urte

TXURI ARTZAIZAKURRA

Antton Aralargo artzai bat zen. Egunez bere ehun eta berrogei ardiak zaintzen zituen. Esnearekin gazta egiten zuen eta artilearekin galtzerdiak. Artzaizakur bat zuen, Txuri, bere esan guztiak zintzo betetzen zituen.

Egun eguzkitsu batean bere artaldea hartu eta ibili eta ibili hasi zen Aralargo larreetan zehar. Azkenik ilundu zuen eta baita izugarrizko ekaitza hasi ere. Ekaitzetik babestu nahiean leze batera heldu zen. Oso iluna zegoen leze hura, eta egoe-ra hori ikusirik bere zorroan zekarren farolatxoa piztu eta lezearen barrura abiatu zen. Eta halako batean "krass!", zulo batera erori zen.

Berehala esan zion Txuriri laguntzeko. Eta Txurik hala egin zuen, laguntza eske joan zen herrira.

Busti, busti heldu zen herrira. Herritarrek segituan ulertu zuten Txuriren larritasuna eta bere atzetik joan ziren lezeraino. Lezearen barruan, Anttonen oihuak entzun zituztenean, segituan atera zuten Antton zulotik.

Orduz geroztik Txuri izan zen herritarren artean aberirik mirestuena.

XABIER ARREGI URKIZU

9 urte

HITZ JOKUAK

Andoni, doni, doni,
Andoni alperra,
zergatik utzi duzu
luzatzen bizarra?

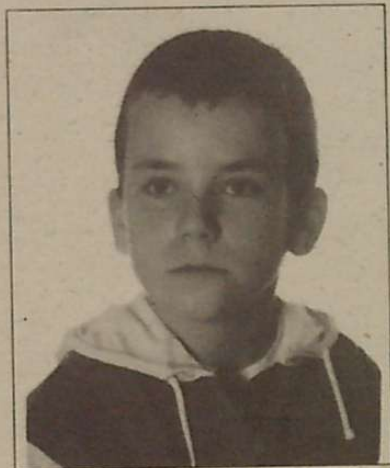
Irati, rati, rati,
Irati piruliña,
nola bihurtu zara
etxeko sorgiña?

A, a, a, Marisa dut ama.
E, e, e. Eñaut errege.
I, i, i. Iñaki kakati.
O, o, o, Aitor torero.
U, u, u, Xalba kukurruku.

ENAUT MAKAZAGA DE LA TORRE

7 urte

GUSTOKO TXOKOAK

Maite dut maite
Lezohandi zuahiztia.
Berdin berdin
Munttarreko belardia.
Beste hainbeste
Platiturririko itturria.
Berdin berdin
Kaxernako pinudia.
Eta hori baino gehiago
Lezoko herria.

XABIER DORRONSORO AMIANO
11 urte

ZUHAITZA NATURAREN EUSKARRIA

Lanbroa goiz sartu da
gaur mendian,
eta beste behin,
aspaldiko partez zaitut oroimenean.
Egun ederrenak eta txarrenak
igaro dituzun lekuan
dirauzu oraindik.
Zaharturik, baino
gogor eta sendo.
Laket zait zure kolore marroixka,
eta atsegingarria zure ile orlegiaren
freskotasuna.
Altua eta meharra zara,
besteen artean berezia.
Zure itxurak mendi eta herriak
alaitzen ditu.
Zure adarrak, alaitasun eta
pozaren eskuak.
Beste behin, aspaldian senti
arazten zenidan bizi gogoa
sortzen didazu.

Haizearen musikak dantzan
jar arazten zaitu,
horrelakoetan zure besoekin
itsasoan uretan zehar
dabilen olagarroa dirudizu.
Txoriek alaitutako bakardadean,
naturaren bizigarria zara.

IZASKUN URKIA LAZKANO
13 urte

“AITITAREN FUSILA”

Joxe Manuel zaharra haritzezko aulkian eseri zen.

– Arratsean bilduko al dira?

– Bai aitita (aitona bizkaieraz), baina lehenago desfilatzen ikusiko ditugu!

Joxe Mañuel zaharra haritzezko aulkian eseri zen. Bere gerriko zabaleko zimurduren artetik tabako hosto batzuk atera zituen. Mende luzeetako atzerape-na zeraman begirada bilobarengan pausatzen. Neskatxaren begi argietatik barneratu zitzaion, baita bere pentsamenduak ere ikuitzeko asmoz. Argi-
ren-
gan (honela baitzuen neskatxak izena) ez zen barnebakea, kezka eta penekin nahastu.

Aspaldian erabakitako betebeharrak tinkotasuna eman zien heldutasun eta arrazoiz beteriko bere keinu eta hitzei. Joxe Mañuelek kapatxaz inguratutako hosto mingotsezko zigarroa amaitu zuen. Argik, su aurrean makurtuz, gona gorria bildu zuen, eta aitonari txingar bihurturiko sagarrondoko ardaxka legorra eskaini zion.

Haritzezko zurean landutako musu zahar hura, ezberdin eta aurkako sentimenduez hunkitu zen. Guda, euskaldunon arteko itxaropenik irmoen eta ziurrena ereitera zetorren. Begirada goxo eta betiko bakearen Euskadi, guda baten alabarik kuttunena izango baitzen. Neskatxak, jator eta garden, zakarki landutako leihoaren marko iluna ireki zuen. Mokobelarrek, buztinezko poto borobiletan sarturik, euren usain ederrak aideratzen zituzten.

Kokotsa, txarru itxurako bere ahur okertuen zurtasunean ipini zuen. Nork ez zituen holako usoak ikusi zeru urdin batean murgilduriko teila gorrietan? Halabeharrez, Argiren irudimena gogoetaren hegal azpian babestu zen. Arrazaren izpitirruak sortarazi zituen ikustezinezko zirrarez pentsatu zuen. Urrezko euri xehe itxurako den arratsaldeko aire garbiak, artaburuen hostoak urratzen zituen.

Borroka oihuek ez zuten gazteria ustekabez zauritzen, eta gazteak bolondres gisa joaten ziren. Ahulezia sendotasunez jantzi zen, eta izuak, laguntzaile gisa, adoreari dei egin zion. Euskal kausari laguntza emateaz ez da zalantzarik egon, kontrakoa lotsagarria baitzateke. Urte luzeak ziren euskal gazteriak bere ideala landurik zuela, eta egiaren ordua iristean ez zuen atzera egin nahi izan. Argiren burutik mendigoizaleen taldeak igaro ziren. Heroismoa armoniaz zegoen arrazaren betiko baloreen ezagupenekin. Neskatxaren

ezpainek Ibonen oroimena laztandu zuten. Han, lehenengo ilaran ikusten zuen, kopeta erne eta argi bizia begietan.

Holako gauzei buruzko gogoetak trixtura goxo batean amildu zuen neska. Leihoak itxi zituen. Aititak eserita jarraitzen zuen.

– Aitita! –galdetu zion– nola hasi zen karlistada?

– Haiek beste garaiak ziren kutuntxu. Guk Jaungoikoarengan genuen fedea.

Joxe Mañuelen hitz sakonek ez zuten adierazpen onik eman. Agian ez ote zituzten komentuetako hor-mak defendatzen? ez ote ziren horrela ibiltzen mutil txapelgorri haiek? Bere errukiak ezkilen zurrumurru urruna zekarren.

– Atoz lilitxu! –esan zion aitona–

Pasilua iluna zen oso. Angelu batean kutxa zahar bat ezkututzen zen. Hezetasunak beratutako zur herdoilduzko txitxirrioen artean ireki zuen. Barruan oso gauza bitxiak zeuden: Mogelen liburuak, argizaizko gurutzeak, abarkak eta nekazal munduko tresnak.

– Zer erakutsi nahi zidan aititiak?

Isilunea egin zen. Aitita berriro makurtu zen. Hondoko iluntasunean ezkutaturiko ohola altxatu zuen. Ezer gutxi zen bertan gordetzen zuena. Hegal zabaleko eta ponpoi haundiko txapel gorria. Joxe Mañuelek bere kaxko zurian kokatu zuen.

– Hirurogeita hamabiko oroimenak dakartzki –esan zuen harrotasunez–

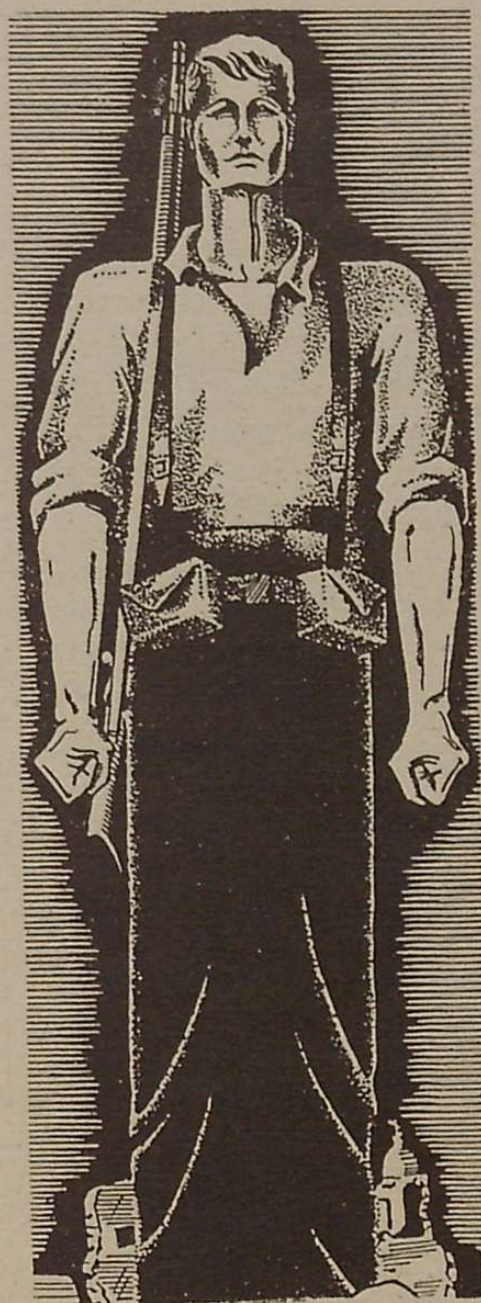
Berriro gazte ikusten zuen bere burua, kutxa hartan gordetzen zen fusila berriro hartzeko pronto. Argik ilun begiratu zuen burni herdoildu hura.

– Zenbat hil zenituen aitita?

– Ez nuke jakingo. Nobleziaz borrokatu genuen.

Aititaren burutik, Enkarterrietan barrena emandako gerrilen garaiak igaro ziren. Ordun gaztea zen, eta adore haundiz jasan zuen mendietako hotza.

– Fusil honek gatazka zelaietara itzuli beharra dauka. Aintzaz beterik itzultzean, gorde egingo dugu betiko. Bai laztantxu, nire eskuak dardaraz daude, zahar minak jota, baina zure edertasunarengana luzatzen diren beste indartsuago batzuek hartu beharko dute!

Borroka oihuek ez zuten ustekabez gazteria zauritu, eta gazteak bolondres gisa joaten ziren.

Gerra egin ziguten. Eta euskaldunok gerrara abiatu ginen.

Kaletik zetorren builak aiteitaren hitzak urratu zituen. Desfilea zen, eta balkoira irten ziren. Gazte sendo eta sasoitsu batek ikurriña zera-man. Berarengan ez zen zalantza isladatzen, garaipena geurea baitzen. Joxe Mañuelek irmoki hartu zuen fusila. Argik, desfilatzen ari ziten guztiak ezagutu zituen. Sutondoetan gelditzen ziren guraso zaharrak, ama alargunak,... inork ez zuen neska hura gibelitzen. Euren biziak, eta gehien maite zutena, aberria alegia, defendatzeko, txistua eta danborina, zenbait eskupeta eta balarik gabeko pistolak zeramazkiten, ez besterik. Berajen ustez, kanta batek etsaiak atzerantz bota zitzakeen, metrailadore batek egingo lukeen baino askoz hobeto agian.

Joxe Mañuelek, puztuta, hamalau zirudien. Konfidantza haundia zuen bere buruaz. Eta konfidantza honek segurtasunez bete zuen Argi. Bai, fusila emanen zion Iboni. Ibon!!! bere izen bakarra, neskaren bihotza gainezkatzten zuen iturria zen. Inork ezin izango zion aurre egin, hamaika borrokaldi garaitetan beti irabazle suertatu zen fusil hari. Beste neska askok ezin izan zioten senargaiari holakorik eman, zapi brodatua edota txamarra, ez besterik. Baina bera Ibonengana hurbilduko zen, eta fusila emanen zion.

– Enetxu! –bota zuen aiteitak hasperenen artean– gure balkoi azpitik pasatzen denean emaziozu fusil zahar hau, bere besoetan bizitza berria hartuko baitu!

Gazte eta gudatalde gehiago ari ziren pasatzen, etengabeki, bata bestearen atzetik. Kalea jendez gainezka zegoen. Batzuek txalo egiten zuten, besteek nigar edota parra, edota hiru gauzak batera asko eta askok. Argik Ibon ikusi nahi zuen denon buruan, propaganda egitean ibiltzen zen moduan. Mitinetan eta ibilaldietan bera, abertzale on gisa, beti lehenengo ilaran ibiltzeko izaten baitzuen ohitura.

Gero eta gudari gehiago ari ziren igarotzen. Horietako asko eta asko arront ezezagunak egiten zitzaizkienak. Argik, urduri, hogeit bat adlitz atera zuen bere zapia. Izu bitxi batek estutzen zuen bere arnasa. Bukaera alderantz begiratu zuen.

Arratsaldea laino bilakatu zitzaion, eta ezin izan zuen horren gogo biziz itxaroten zuena ikusi. Zenbaitetan betazalak igurtzi zituen, baina alferrik. Zenbeste bolondres, zenbeste gizon eta izen ezezagun! eta beraien bihotzetan aberriaren zirrara, Euskadiren hiltzoria.

– Oraindino ez al da pasa? –itaundu zuen aiteitak–

Biloba isildu zen. Ez zuen itxaropenik galtzen. Ibon abertzalea baitzen, Euskal Herriaren alde baita bizia ere emateko prest zegoen horietakoa. Neskari malkoak irteten zitzaizkion, baina kaleko txalo, algara eta oihuek nigarrari loratzeko bidea moztzen zioten. Maiatzeko sirimiriaren artean oso eguzki ederrak berotzen zuen. Fusila dardarreko dantzan ari zen bere esku urdurien artean. Uso zauritua zen. Neska guztiek irripar gozoa luzatzen zieten beren senargaiei. Arratsaldearen urdintasunean, irripar, musu eta begiradak bidaltzen izkieten.

Eta igaro ziren denak, denak Ibon ezik. Balkoian, eskuetan fusila zuen neska ederra, bakar-bakarrik gelditu zen. Begiak lainoturik zituen.

Bere bihotzean hilberria zen zerbait zuen. Argik leihar baten kraskadaren antzeko soinu fina aditu zuen bere barnean. Bere maitasunaren kopa hustu berria zegoen. Aititak samurtasunez heldu zuen. Atea itxi zen. Argik ez zuen malkorik isuri, eta eztiki esan zion armari: "Zuk ez dituzu garaipenera eramango zintuzteen besoak ezagutu, eta nire amodioak ez du gerran lore odoltsurik ezagutuko!".

Aititak, goibel begiratu zion. Kaltearen sakontasunaz jakin zuen, baina bere biloba ederraren irriparrak liluraturik geratu zen.

– Aitita, fusil honek ez du deustarako balio. Arras herdoildurik dago. Karlistak bai pobreak izan zirela!

– Pobreak bai, baina berehala abiatu ginen gurea defendatzera. Ez zen gizonik etxean gelditu!

Joxe Mañuelek ez zuen kutxan berriro gorde nahi izan, hainbeste urtetan ezkutaturik egondako errelikia. Txikitu zuen fusila eta surtara bota. Suak kixkali zuen!

Eta igaro ziren denak, denak Ibon ezik. Argi zain gelditu zen, begiak lainoturik, eta aititaren fusil zaharra esku artean zuelarik.

LAUAXETA

GUDARI - 4. ZENBAKIA

Bilbo, 1937ko apirilak - 8

(erdaraz argitaratua)

euskaratzailea: JOSEBA ZABARREKO

Esteban Urkiaga "Lauaxeta" dugu ipuin honen egile.

AMONA ABELINAREN KANTUA

1. Euskara

- Gure euskara da
gauzik ederrena,
ni orregaitik
naiz euskalduna.
- Pozik nago euskarakin
ikasten nabillena.
- Denpora asko eraman arren
gustora dijuana
emendik aurrera
ikasten dudana
izango da ona.

2. Neskata polita

- Neskata oso polita da
nere buruan sartu da
begiak ezin kendu
juan arren
berarengana.
- Gelditu naiz
oso urrun.

3. Arrantzalea

- Arrantzale ona
juaten zera itsasora,
oitura aundia daukazu.
- Gaztetik juan zera,
itsasoa ondo ezagutzen dezu,
eta prest zaude,
berarekin borrokatu behar badezu.
- Dena ematen dezu:
zure borondatea, indarra,...
eta askotan baita
zure bizia ere.

4. Polita

- Zu oso polita zera,
zenbat urte dauzkazu?
konturatu zaitez
gaztea zerala,
ori oso ederra da.
- Baina gogoratu ezazu
urteak juaten dirala,
eta beraiekin
eramaten dituzula
edertasun guztiak
bereala!

5. Euskaldunak

- Euskaldunak gera,
Baña denok ez gera berdinak,
ez itz egiten degunian,
eta ez geran moduan.
Baña denok daukagu'
gure Euskalkerria.
Orregaitik gogoratu behar degu
bizi geran bitartean.

6. Amona

- Amona da gauza aundia
mundu onetan daukana
esperientzi guztia.
- Orregaitik eraman ditu
gauz asko bere bizian.
- Prest dagona denontzako
orregaitik bearko genduke
sari aundi bat eman
gure biotz biotzetik.

7. Askotan esaten dizut

- Askotan esaten dizut
burua ondo ibili behar dala
kasu egiteko
nik esaten dizudanari.
- Baña ez duzu entzuten
eta ez dakit zer egingo deten
zure buru txiki orrekin.

8. Mundua

- Mundu onetan bizi gera
batak bestea ikusi ezin ez.
Pena aundia da
piska bat gogoratzen degunez
burruka asko degula
guk denon artez.
- Oso geizki gabilta
eta egin bearko degula
zeozer denon artez.
Bestela ikusiko gera
oso geizki nire ustez.

9. Langillea

- Zu langillea zera
gañera oso ona
lan asko egiten dezuna
bañan ori bai
azkeneko orduetan
nekatuta gelditzen zerana
ikusita nola zure lanak
onartuak izan diren
naiko pozik gelditu zerana.

10. Euskadi

- Euskadi da polita
eta emen bizi gera.
Zer egingo genduke
juanez emendik kanpora?
Ibiliko giñake, nola?
uste det txoriak bezela
eta ezkenian
iritsiko giñake
gure txokora.

11. Ameriketara

- Nere euskal lur ederra,
zutan zoriontsu jaio nintzen,
egun ori sekulan ez det aazten
ezta emendik kanpo nintzenean ere.
- Oso illunaldian eta atzeratuta
pozik eta amoriorikan gabe,
nere amets guztiak
itzuli ziren min
mingots deskonsolatua
sentitzen det lur jota
gelditzen dala
nire izate gaisoa,
gogoratzen detenean nere lurra
baliteke sekulan
ez detela ikusiko.
- Illuntasunian bizi geranak
beti nekatuta sufrimenduarekin,
ikusten det nun jaio nintzen,
bañan jakin gabe, nun ilko naizen.

12. Eguarriko festak

- Oraingo festa auekin
ibiltzen gera oso ederki.
Zergaitik juaten gera
eta dena ondo ikusi?
- Baña gustatzen zaigu
ikusi degun guztia
ortaz egin degu
dena erosi
gero etortzen zaigu
buruko min aski,
zergaitik poltsikuak
gelditzen dira
oso utsik.

13. Nere umetxoa

- Nere txiki maitea
oso urrun jua zera
beti illun gelditu da
nere biotza.
- Uste det orrela egongo dala
denpora askotan baña
emen bizi geran bitartean
aurrera egin bearko detela.
- Ikusio gera egun batean
eta ordu aren artean
zu nerekin egongo zera
bizitza guztian.

Amoña Abelina Zabala
75 urte

“Elurra”

Elurra... Mila planeta hegaz eginez
galaxiaz josita airea
zerua gure barnean
urdina berotzen
eta denok biluzik

Mundu erdian
filosofia
eta erlijiorik gabe.
Guk geuk egindako otoitzak
beldurretik salbatuko gaitu.

Pleiaderen zatiak gara,
edonon espazioa, nonanhi bizitza,
eta gertatzen den guztia
jaioz eta bukatuz
elurrez bustita.

“Nieve”

Nieve... Mil planetas volando
el aire cosido de galaxias
el cielo dentro de nosotros
calentando el azul
y todos desnudos
en el centro del mundo
sin religión ni filosofía.
Una oración hecha por nosotros mismos
nos salvará del miedo.

Somos fragmentos de las pléyades,
en todas partes el espacio, en todo lugar la vida,
y todo lo que sucede
naciendo y terminando
empapado de nieve.

ALFONTSO ARANBURU

Tu paraíso

Tu corazón es un paraíso
que me gustaría conquistar,
ojalá tubiera tu permiso
para poder llegar.
Meterme por tus venas
y hasta el cerebro llegar,
contarme tus penas
e intertarlas solucionar.
Estar en tus dos montañas
y tu aire respirar,
por esas murallas extrañas
poder bajar,
que a tus montañas rodean,
protegen y arquean.
Después de tus dos montañas
por tu tunel bajaría,
que este me llevaría
hasta tus mismas entrañas,
pero antes me apearía
en tu despensa extraña
y tus alimentos probaría.
Después saldría al exterior
y con calma te miraría,
con tal temblor
que se me notaría.
Empezaría por tu cabello
para mi tan especial
que me quita todo mal
el castaño más bello.

Por tus ojos seguiría
esos verdes cautivadores
conquistadores
que me traen la alegría.
Luego por tu boca fina
siempre tan sonriente
a la gente,
en cuyo interior esconde la pillina
a tus dientes
que son como perlas
indeferentes.
Luego por tu cuerpo seguiría
y más tarde tus manos miraría,
tan bellas, tan finas, que me gustaría tocarlas
besarlas y acariciarlas.
Pero con lo que me quedaría
sería con tu mirada
esa mirada embrujada
que a todo el mundo atraería,
la más cautivadora
la que podría mirar
hora tras hora
sin descansar.
Tu corazón es un paraíso
que me gustaría conquistar
ojalá tuviera tu permiso
para poder llegar.

Sigue tu camino

Sigue tu camino,
no mires atrás lo pasado
pues eso ya ha volado
no cambies tu destino.
Tu camino recto sigue
y en una piedra no tropieces
dos mismas veces,
quien la sigue la consigue.
No tires la toalla aunque algo lo estropease,
sigue tu camino,
no cambies el destino
pase lo que pase.
Y cuando llegues al final de tu camino
lo que yo te pido
lo habrás conseguido,
sin cambiar tu destino.

Yo te...

Yo te admiro, te sigo,
te miro, te persigo,
te adoro, te creo,
te comprendo, te veo.
Te saludo, te sonrío,
te obedezco, te río,
te busco, te preocupo,
te encuentro, te ocupo.
Te hablo, te pierdo,
te escucho, te recuerdo,
te nombro, te deseo,
te distraigo, te mosqueo.
Te imagino, te defiendo,
te impresiono, te entiendo,
te sobresalto, te espero,
pero sobre todo: Te quiero.

SILVIA RODRIGUEZ

NEKAZARIAK MORROI

1

Mila urte ta bederatzirehun
larogei eta hamalau
bertso batzuak idatzitzeko
kontzientziak esan nau
aldan ondona bete nahi nuke
gaur nere eginkizun hau
nere memori iluna jaunak
pixkabat argitzen banau

2

Nekazaria jaio nintzan da
nekazaritzan naiz bizi
gure arteko berriak pixkat
nahi ditut adierazi
atzerritarak jarri zaizkigu
gure etxean nagusi
anai arrebak bihotzekoak
ez al da nahiko desgrazi?

3

Agintariak hartutzen dute
nahi duten erabakia
ez derizkiot hori guretzat
danik oso egokia
kanpotik dator gure herrira
esnea ta haragia
ta etxekoa ezin saldurik
bertako nekazaria

4

Suizatik dator haragi ta
esnea Holandakua
eta bertako nekazariai
jartzen digute kupua
horrek ekarri digun laguntza
ez dugu nolanahikua
zazpian saldu behar sarritan
hamabi kostatakua

5

Alata guztiz nekazariai
esaten ari dirade
gaur baserrian aurrerapenak
jarri beharrean gaude
hemen bakoitzak izan behar du
bere buruaren jabe
baserri zaharra ondo legoke
tarteko lapurrik gabe

6

Agintariak gureganako
bihotz xamurra daukate
krisis aldia gaindituko da
aho betean diote
sinistu eta konfiatzeko
hori esaten digute
berak neregan ez dakit baina
nik berengan ez dut bate

Orain bertso lanari utzi eta txiste pare bat bota behar dikitutet. Barkatu guztatzen ez bazaizkitzute.

Iritxi omen da erretore berria herriko plazara, eta hantxe ikusi omen du, kristoren ume pila jolasian eta:

- Jesus hau ume pila, hau edertasuna.
- Zer zarete oso lagun onak?
- Ez apaiz jauna denak anai-arrebak gera.
- Anai-arrebak denak? zenbat anai-arreba zarete ba hamar edo?
- Ez geiho.
- Zenbat ba hamabost?
- Ez geiho.
- Zenbat bat hogei?
- Hogeita bost apaiz jauna.
- Hogeita bost anai-arreba? Jesus hau edertasuna.
- Ama aldare batian jarrita edukiko duzue ezta?
- Bai zera! armaiuan gordeta aitak ikusi ez dezan!

Beste hau Igeldoko baserritar bati gertatua

Jetxi omenda Donostira zapatak eroatera eta, kendu omen ditu lehengo zapatak eta kaltzetinak eta ezer gabe. Hor asi omen zaio dendakua ilea hartzen, "coño" galtzetinak onak ekarri dituzu (E) oiek etzaizkizu bela puskatuko", ez, eztakit ba gantzontzilloak ere marka berekuak ekarri ditut eta atzian jesukriston zuloa daukate.

MARTZELINO LEGORBURU
(ARCIÑANE)

Juan Jose Sarasolak jarriyak 1924

BERTSO BERRIYAK JUAN JOSE SARASOLA'K BIGARREN ALDIZ JARRIYAK

1/ Bertsuak paratzia
gogora zait neri,
Amezketako artzai
euskaldunari,
Pernando Bengoetxea
Altuna zanari,
arren jakinduriyan
sartu al baneri:
toriatzen ari
litzaizkan berari,
ainbeste memori
duena zan ori;
geiena jaten ziyon
dezakehari.

2/ Irakurriya daukat
gauz ori Argiya'n,
kondaira zarretako
letra garbiyan;
beatzi seme eta alaba
zeuzkan familiyan,
bera allegatzen zan
maiz samar periyan,
Tolosa'ko erriyan
eta Alegriya'n;
izketan neurriyan,
ez modu urriyan,
askotan lagun arte
maitagarriyan.

3/ Fernando bajatzen zan
izandunetara,
pobriaren aldeko
personetara;
artzia zan partetik
bere lanetara,
gizon estimatua
leku danetara,
euskaldunetara,
ezagunetara,
prinzipaletara,
tertuliya para;
batek galdetu ziyon
modu ontara:

4/ "Pernando, illargiyak
zenbat du pisua?"
Erantzun ziyon: "Jauna
libra osua;
gurutzian lau laurden
orra abisua,
lau partetan konpleto
argi erosua,
arpegi gozua,
amoriyosua,
espiritusua,
ta milagrosua;
nork dauka arren karga
ezin jasua?"

5/ Zenbait estudiante
zitzazkion joaten
inork arrazoirikan
ez zion jaten;
oso zalla zan ari
baza eramaten,
juezak gorrotua
argatik zeukaten;
ordanak entzuten
sufritzen etzuten,
gaizki erantzuten
ikusi nai zuten;
etxera enbargua
bota zioten.

6/ Aren gañian zala
dirua atera,
juezak juan zitzazkan
eskatutzeroa,
bat beintzat Pernandoren
itzari eltzeroa;
ark eskallerak jarri
tellatu-ertzeroa;
"Beira gure etxera,
mixerian gera,
zu ondo jartzeroa
etorri al zeroa?
Igo zaitez ta artu
fiyo bazera".

7/ Orduan Amezketa'n
bikariyo jaunak
erriarentzat etzan
txarra izana;
jende bearrantzat
errukitzen zana,
inori barkatutzen
zekien gizona;
nola zan persona
prestua ta ona,
bear dan gauzana
bazeukan sona;
Pernandok egin zuen
arren esana.

8/ Andria bialtzen du
meza nagusira
sermoi bat sinistatzen
laister asi da;
kulpitutik entzuna
aien iritzira:
karidade batekin
bi datoz grazira;
goazen noblezira,
zerbait merezi da,
jeniyo bizira,
nai zuten sikira ⁽¹⁾
nunbaitetik saiatu
irabazira.

9/ Bei bat bakarra zuen'
Pernandok beria,
bikariyuak beti
talde obia;
oietara bialdu
dezagun guria, ⁽²⁾
kanpokuak ondoren
etortzen badia,
ekullu libria
betetzeko iria;
jauna orren paria ⁽³⁾
jarri du gordia;
gaur askoren antzeko
auzo-legia.

10/ Izendatua dago
Pernandoren plaza,
aren jakinduriya
etzan eskasa;
il zala nola ziran
eun urte pasa,
irakurtzen duenak
emango du traza;
orduko jolasa,
batzuentzat pasa,
orrenbeste kausa
sufritzeko lasa;
oraingo gizon asko
ez gera gauza.

(1) Bertso-paperean: *sikiera*.

(2) Bertso-paperean: *guzia*.

(3) Bertso-paperean: *pazia*.

11/ Bein etxetik irten zan
ferirako idian,
bi señoirita gazte
topo birian;
jator itz egin ziyen ⁽⁴⁾
bere agurian:
zeñen alabak ero
zeintzu ote dian;
bere aldamenian
jarri diranian,
izketa onian,
urrengo galdian:
iya etxian ondo
bizi al dian.

12/ Batek aita markesa,
kondia bestiak,
bi señoirita polit
onen gaztiak.
"Irurok ein ditzaun
gaurko ajustiak,
pena emango lirake'
zueri uztiak;
izketan astiak
ero jolastiak,
zarraren txistiak
ez dira tristiak;
meritu aundiya du
erakustiak.

13/ Nik zuen gurasuak
amigo aundiya,
beti goguan dauzkat
aien ongiyak;
nerekin konformatzen
bazerate biyak,
irurontzat pagatzen
ditut bazkariyak".
Orduko istoriyak
zer txorakeriyak,
festa eta feriyak,
ezerezkeriyak,
baliatu arteko
enbusteriya.

14/ Esan bezela sartu
ziran Tolosa'ra
ostatu onenera
bazkaritara.
"Neonek gonbiatzen
zaituzte ortara".
Zaku ta makillakin
sartu zan ara,
jan eta eran para,
bete du ijara;
Fernandoren kara:
gero balkoiara,
esanaz: "Deitzen naute
gizonetara".

15/ Bere gisa izketan
jendiarengana;
"Mandatu bat badaukat
aztu zaidana".
Zaku bat bizkarrian
utsik eramana,
atiaren atzian
prendatzat emana;
erana ta jana,
orduko afana,
gero kafe bana
artu eta juana;
señoiritan kontura
bazkari dana.

16/ Ostatuko gizonak
ziyoten esango:
artzaia pagatzera
etzala juango;
borondatez etzuten
berriz eramango,
len artua damutan
ziraden egongo;
boltsatikan sendo
gaztiak izango,
zarrak abiando
'jan eta eran ondo;
ezpaña iortzita
libre Fernando.

ITURRIA:
LEXO BERTSOLARIA
ANTONIO ZABALA
AUSPOA LIBURUTEGIA

⁽⁴⁾ Bertso-paperean: ziyon

“LA PRIMERA DE LAS VIOLENCIAS ES LA INJUSTICIA...”

Ha muerto VICTOR FERNANDEZ OCHOA. Catorce años tetraplégico por una bala del Batallón Vasco Español.

Era viernes, 17 de marzo pasado, al mediodía falleció en el Hospital Provincial de Donostia, junto a su esposa Margarita Larumbe, Victor Fernández Ochoa, a los 58 años de edad. Hospital al que en diversas ocasiones le trasladaban desde su domicilio en Lezo, Barrio de Altamira... Esta vez estaba muy mal, aunque mal llevaba estando desde hace catorce años, en estado tetraplégico por una bala del Batallón Vasco Español...

La esquila familiar en dos diarios el sábado 18 daba cuenta de su fallecimiento anunciando el funeral para las cinco de la tarde en el Santo Cristo el mismo sábado. Una nota de Herri Batasuna por las calles de Lezo denunciaba esta muerte dentro de la guerra sucia de la que tanto se habla estos últimos tiempos, GANE, BVE, GAL... y todos los que están detrás... Esta nota y una esquila de HB y otra del Comité Pro-Amnistía de Lezo en un diario el mismo 18, fueron las que descubrieron en parte el calvario llevado durante catorce años por este hombre y su familia, sin que los culpables se sonrojen... y ni se hayan dado por aludidos.

El entierro fue a la una del mediodía en el cementerio de Lezo, en la más estricta intimidad familiar y a las cinco de la tarde los funerales, en el Santo Cristo, recinto insuficiente que se abarrotó y muchos quedaron llenando la Plaza en el exterior. Era la gente del pueblo, los amigos, los familiares... El párroco, en su homilía, no se esforzó mucho en decir la verdad de esta muerte, se refirió al pasaje bíblico leído en el funeral sobre el encuentro de Moisés con Dios, diciendo que Victor se había encontrado con Dios, no ahora al morir, sino antes, durante... La verdad es que Victor se encontró con un tiro... y todos sabemos de quién venía... y quiénes estaban detrás de todo este montaje.

Margari nos vino a decir al salir del funeral “me lo mataron desde el primer día que recibió el disparo, lo ha pasado muy mal, él y nosotros, pero jamás ha dicho nada contra nadie y tenía una gran cabeza que no le ha fallado nunca, Victor ha

sido un santo, si santos son las personas buenas, como lo ha sido él. Ahora me quedaré sola con su recuerdo imborrable y encima me dejarán la mitad de su pensión de incapacidad que cobraba... Nadie se acordará del tema y aquí no ha pasado nada”.

Hace un par de años, el mismo Victor, gran conversador a pesar de su situación, nos explicó así el atentado: “Vi entrar a un individuo que en comportamiento extraño se apoyó rápidamente en el mostrador, me apuntó con un revólver y sin mediar palabra me disparó, huyendo... quedé tendido en un charco de sangre en el hueco interior del mostrador, entre el frigo y la barra... manteniendo la lucidez, herido por la bala que entró por el hombro izquierdo quedando alojada tras el oído derecho...”.

‘La bala se la extrajeron justo a los tres meses el 27 de mayo de 1981, era parabellum 9 mm. y se la llevaron a Balística de Madrid, pero nunca supo nada sobre las investigaciones.

El atentado fue un viernes, era el 27 de Febrero de 1981, en Hernani en el Bar Benta-Berri del barrio de la Florida, sobre las seis y veinte de la mañana. El bar lo regentaban dos matrimonios socios en una zona industrial y se trabajaba mucho a primeras horas de la mañana.

Sobre el autor del atentado ya sabido y publicado en su día, ya que a los dos días de atentar contra Victor cometieron un asesinato y fueron detenidos reivindicando todos los hechos cometidos, entre ellos el de Victor, como Batallón Vasco Español. Victor acudió a un juicio en Madrid en 1985, el 7 de Junio, pero no le aclararon nada. Cobró a los dos años 1.000.830 pesetas del Gobierno.

Le realizaron sin éxito diversas curaciones en Donostia y Toledo, donde le extrajeron la bala y a donde acudía a revisión cada año, así como en 1991 una operación en México.

Estos últimos años en Cartas al Director de El Diario Vasco, el 19 de Noviembre del 91, decía al final:

“Tengo una mujer, una familia y una asistente social maravillosas, que son mis manos y mis pies. Mi cabeza, por fortuna, funciona a la perfección, aunque con los lógicos altibajos”.

Y es la pregunta que nos hacíamos muchos al salir del funeral ¿dónde están los responsables ante estas injusticias? ¿qué tienen que contestar a la viuda y a su hijo Oskar Raúl? ¡Hay clases de 1a o de 4a en las víctimas del terrorismo!

Victor buscó el trabajo para formar una familia: Paisa, de Rentería, de los 18 años a los 26: luego a Alemania en 1962 donde estuvo cinco años en Stuttgart casado ya a los meses con Margarita Larumbe y los dos trabajando en Alemania hasta 1967, vienen y abren un almacen de vinos en el Barrio de Amara hasta el año 72, teniendo en Amara a su hijo Oskar Raúl. En 1972 con otro matrimonio

abrieron el Bar Benta-Berri de Hernani, donde en 1981 sufre el atentado... ¿Por qué a él? Y, ahora ¿qué?

Lo digo al encabezar este escrito: La primera de las violencias es la injusticia.

Desde luego, señor párroco, Victor no se encontró con Dios... quizá ahora sí, si es que verdaderamente es verdad que abre los brazos a las personas buenas.

¡¡VICTOR GOGOAN ZAITUGU!!

RAFA BANDRÉS

Nota: Véase "Lézo 10"

